

EVELIO ROSERO

ÖĞLE YEMEKLERİ

Çeviri: SEDA ERSAVCI

can
roman

Los almuerzos, Evelio Rosero
© 2009, Evelio Rosero
© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Mayıs 2016, İstanbul
Bu kitabın 1. baskısı 3000 adet yapılmıştır.

Editör: Emrah İmre

Düzelti: Aylin Samancı
Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2
Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş Merkezi, Bağcılar, İstanbul
Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-3226-3

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 31730

EVELIO ROSERO

ÖĞLE YEMEKLERİ

ROMAN

İspanyolca aslından çeviren

Seda Ersavcı

can

Evelio Rosero'nun Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Ordular, 2016

EVELIO ROSERO, 1958'de Kolombiya'nın Bogota şehrinde doğdu. 2006'da Kolombiya Kültür Bakanlığı tarafından Ulusal Edebiyat Ödülü'ne layık görüldü. *Ordular* romanıyla Tusquets Roman Ödülü'nü ve *The Independent* gazetesi Yabancı Roman Ödülü'nü kazandı. Eserleri ondan fazla dile çevrildi.

SEDA ERSAVCI, 1982'de Ankara'da doğdu. Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi, İspanyol Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra Universitat Autònoma de Barcelona'da Karşılaştırmalı Edebiyat ve Edebiyat Teorisi yüksek lisansı ve doktorası yaptı. İngilizce ve İspanyolcadan çeviriler ve editörlük yapmaktadır. Belli başlı çevirileri arasında Jack Kerouac-Allen Ginsberg'den *Mektuplar*, Marcelo Figueras'tan *Kamçatka*, Félix Francisco Casanova'dan *Vorace'nin Yeteneği*, Rodrigo Rey Rosa'dan *Sağırlar*, Carlos María Domínguez'den *Kâğıt Ev*, Patti Smith'ten *M Treni*, Geoff Dyer'dan *Bir Hışımla* ve Valeria Luiselli'den *Kalabalıkta Yüzler* gibi eserler yer almaktadır.

Róbinson Quintero ve Rafael del Castillo'ya...

"... Tanrı'nın öteki yüzü,
Hayvanın kurşuni boynunda,
Ruhun burnunda."

Cesar Vallejo

I

Bir hayvana dönüşmekten korkuyor ölesiye, özellikle de perşembe günleri, öğle yemeği vaktinde. "Böyle bir korkum var," diyor ve gözüne camdan yansıyan kamburu ilişiyor. Gözleri gözlerini kolaçan ediyor: Kendini tanıyamıyor: Başka biri, diye düşünüyor, başka biri ve dikkatle yüzünü inceliyor. "Perşembe günleri," diye tekrarlıyor, "özellikle de bu perşembe, bugün Viejos de Corpus[1] günü ne de olsa." Salı körler, pazartesi fahişeler, cuma aile, çarşamba sokak çocukları, cumartesi ve pazar da Tanrı günü, öyle söylüyor peder, "Huzura kavuştur ruhları," diye talepte bulunuyor – neredeyse, dua etmesini, tütsü yakmasını salık veriyor: ayin, ayin, ayin. Her gün ayin var, Tanrı'nın Sözü fakat hafta içi her öğlen kilise bir cehennem. Ve cehennemvari öğle yemekleri olanak bırakmıyor huzur içinde öğle yemeği yemeye. Onlar yiyorlar. O gözcülük etmek zorunda, ilgilenmekle yükümlü her şeyle, ta ilk andan itibaren. Hele de bir hayvana dönüşmekten ölesiye korktuğu perşembe günleri. Sabahın onunda belirmeye

1. Özellikle yaşlı kadınlarla erkeklerin katıldığı bir çeşit Katolik yortusudur. Bu Katolik yortusu, Paskalya'dan 60 gün sonraki perşembe günü kutlanır ve bu yüzden 21 Mayıs ile 21 Haziran tarihleri arasına düşer. Yortu, Paskalya'dan önceki Kutsal Hafta ve Kutsal Perşembe ve Isa'nın Son Akşam Yemeği ile de ilişkilidir. (Ç.N.)

başlıyor yaşlılar ve dört coğrafi yönün en yaşlıları, Bogotá düzine düzine saçıyor onları ve kilisenin duvarına yaslanarak sabırsızlık içinde kuyruğa giriyorlar yemek salonuna açılan yan kapının önünde ve kapı yalnızca saat tam on ikide açılıyor, ya dolu dökülüyor gökten, insanı delip geçen ya da güneş yakıyor cayır cayır. Yaşlılar ne sıcağa ne soğuğa tahammül edebiliyor ne de metal kapının sadece öğlen açılışına: İniltilerden ve homurtulardan oluşan bir kuyruk onlarınki, bir de lanetlerden. Bu öğle yemeğinin Peder Almida'nın bir başka lütfu olduğunu unutanlar da yalnızca onlar yine. Bir lokantadaymış ve sanki ücret ödüyorlarmış gibi itiraz edip duruyorlar. Kendileri hatırı sayılır müşteriler ve o ise bir garson, bir hizmetçiymiş gibi davranıyorlar. "Seni amirine şikâyet edeceğim," diye bağırıyorlar. "Çok uzaklardan geldik." "Çorbamı istiyorum, bekle bekle nereye kadar!""Hastayım." "Açım." "Açın, açın artık şu kapıları, ölüyorum burada!" "Açın, açın artık, öldük burada!" Ve işin aslı gerçekten de ölüyorlar: Peder Almida'nın Merhamet Yemekleri'nin sunulduğu üç yıl içinde şimdiye değin on bir yaşlı öldü. Kimileri kuyrukta göçtü bu dünyadan, kimileriyse yemek yerken ve onun bir hayvana dönüşmekten duyduğu ölesiye korku katmerlendikçe katmerlendi: Böylesi durumlarda hiçbir şekilde karşılık alamadığı yerlere telefon etmek durumunda kalıyor zira, doktorları, polisi, benzer vakalarda pederle işbirliği içinde olmayı kabul eden kurum ve kuruluşları, seçkin ve hayırsever insanları arıyor, onlarsa cevap vermesine veriyorlar bazen ya en çok ihtiyacı olduğu anda onu savsaklayıveriyorlar işte. "Yoldayız," diyorlar. "Derhal geleceğiz." "Bir dakika." Ama o, cesetle, hem de öğle yemeğinin verildiği salonda, saatlerce beklemek zorunda kalıyor; merhum da kendisi de aynı şekilde suskun ve kıpırtısız, her biri kendi iskemlesinde. Bir tek ikisi kalmış geriye; kirli, yemek artıklarıyla dolu masanın, cenaze masasının

başında; diğer yaşlılarsa, içlerinden birinin ölmesine rağmen, yemeğe devam ettiler gönül rahatlığıyla ve gülüşüp eğlendiler merhumun ardından, yemeğine kondular, "Artık işine yaramaz bu senin." Şapkasına, atkısına, mendiline ya da ayakkabılarına el koydular. Neyse ki her perşembe bir yaşlıyı alıp götürmüyor ölüm. Yine de bu, bir hayvana dönüşmekten korkmadığı anlamına gelmiyor. Hep korkuyor, böyle bir korkusu var işte, ölesiye korkuyor, özellikle de perşembe günleri, hele de yemek bitiminde, tam da insanları kapı dışarı etmesi gerektiğinde, "Peder Almida sizleri haftaya bekliyor," diyor onlara ve savaş başlıyor. Bir keder uğultusu kaplıyor masayı, tabakları, çatal ve bıçakları. Şaşkın çocuklar gibi her biri. Aile büyükleriymiş yahut tutunacak bir anıymışçasına yalvarıp yakarıyorlar ona, hiç duyulmadık isimler sıralıyorlar, daha sonra düşlerine giren isimler. Ve o, inanamıyor duyduğu bu isimlerin gerçek olduğuna: Ehich, Schekinah, Ajin, Haytfadik.[1] "Beni buradan atmaya gücün yetmez senin," diyorlar. Sonra itirazlar. Sızlamalar. "Buradan gitmek istemiyorum, nereye saklanabilirim?" yakarışları. Onları iskemlelerinden kaldırmak zorunda, miskin hepsi, çoğunluğu uyuklamakta, mideleri çorba ve pinçik pinçik domuz etiyle dolu: Yemekleri lapa şeklinde hazırlanıyor, ne gerçek ne de takma dişleri var zira, ayrıca, kasten, yavaş mı yavaş yemek yiyorlar, sanki hiç bitmesin istiyorlar. Öğle yemekleri ezelî. Yine de bitiyor, onlara rağmen bitiyor ve o her birini bağırış çağırış uyandırmak, inatçı bir sürü gibi zorla çekiştirip göndermek, hatta kollarına girip huzursuzca salondan çıkarmak, ite kaka kiliseden kışkışlamak zorunda kalıyor. "Peder Almida'yı arayacağız," diye karşılık veriyor en dinç olanları, "şikâyette bulunacağız." O,

1. (İbr.) Yehova'nın isimleri. (Ç.N.)

teker teker itiyor her birini, zorla zorbalık etmek durumunda, yaşlılar ısırmaya çalışıyorlar onu, boğazına yapışıyorlar, parmaklarını saçlarına geçiriyorlar birer kancalı misali, Peder Almida'nın huzurlarına gelmesini istiyorlar, "Biz onun büyükanneleriyiz," diyorlar, "teyzeleriyiz, anneleriyiz, yakınlarıyız." Ve kilisede hizmetçi ya da aşçı veya bahçıvan yahut terzi olarak çalışmayı öneriyorlar, kimileri masanın altına giriyor ve çömelip kalıyor öylece ve vahşi bir hayvan gibi tepiniyor, tırnaklarıyla tehdit ediyor onu; o, dört ayak üstüne çöküp aramak durumunda kalıyor onları, takip etmek, tuzağa düşürmek, oradan çekip almak zorunda her birini ve yine de bitmiyor işi çünkü her ne kadar yaşlıların çoğunluğu bir sonraki perşembeye kadar oradan ayrılmak mecburiyetinde olduklarını kabul etse de, salonda her zaman iki-üç kişi kalıyor ölü yahut baygın taklidi yapan ve bazıları başardı da onu kandırmayı, aklını karıştırmayı zaman zaman, gerçekten öldüklerine ikna etmeyi. "Öldük," diyor en ihtiyatsızları, onu görünce, "ben artık öldüm, beni rahatsız etme." Ama diğerleri –dökülmüş çorba ve pirinç gölünden oluşan– soğuk beton yataklara yatıp taş gibi kımıltısız duruyor, gözleri bembeyaz, bedenleri kaskatı: Kulağını göğüslerine dayıyor, kalp atışları duyulmuyor, bir an için öyle geliyor ve foyalarını ortaya çıkarmak için çeşitli hünerler geliştiriyor, Eyüp'ün sabrını diliyor, onları gıdıklıyor, kirli kulaklarına parmaklarını sokuyor, kirpiklerine dokunuyor, leş kokulu koltukaltlarına uzatıyor ellerini ve bin kat beter kokan ayaklarına, parmaklarını karıncalarla dolu, nem yumağı, eski, çürümüş, tabanları aşınmış ve hiçbir zaman çıkarılmayan deri ayakkabılarının içine soku sokuveriyor –şayet varsa– çoraplarının da öyle ve tene ulaşmayı başardığında kayganlığını hissediyor, buz gibi bir soğuk tüylerini diken diken ediyor ve ayak tabanlarını eşeliyor aceleyle ve ancak bir tepki alamadığında çimdik atıyor, bir daha ve bir daha

çimdik atıyor ve çimdik atmaya devam ediyor, bu son aşama artık, karşısındaki yakınıncaya, gülümseyinceye, kahkaha atıncaya dek devam ediyor bu şekilde. Başta hafif hafif yaşanıyor hepsi, sonrasında kederle, çığlık çığlığa ve nihayetinde, "Beni rahat bırak, öldüm ben!" feryadıyla ve sonra ısrar geliyor, "Dokunma, ben ölüyüm, öldüm artık, görmüyor musun?" Ve son olarak, hırçın bir tavırla, "Öldürdün beni." Ardından hakaretler başlıyor, "Sıçtığımın kamburu, seni it herif!" Ve öfkeden kan beynine sıçradığında ve bir hayvana dönüşüp karşısındakinin çocuk mu yoksa yaşlı mı, iyi kalpli mi yoksa hain mi olduğunu bilemediği, hatta ve hatta ne olduklarına dair en ufak bir fikri olmadığı, dünyanın en büyük felaketlerini çekesice, öğle yemeklerini bir başlarına yiyesice tüm bu erkek ve kadın iskeletlerini dişleriyle parçalamaktan korktuğunda, Peder Almida yineliyor usul usul, "Kaderine boyun eğ Tancredo." Ve hiçbir şeyin yaşlılıktan daha kötü ve daha üzücü olmadığını, hiçbir şeyin bu denli merhamet gerektirmediğini söylüyor, "Tanrı'nın son büyük sınavı bu," diyor ve haklı da fakat ölü olup olmadıklarını anlamak kadar korkunç bir şey de yok ve hayvana dönüşüp dönüşmeyeceğinden daha büyük bir korku; çünkü bunları keşfetmek ona düşüyor; çünkü öğle yemekleri yalnızca onun sorumluluğunda, tüm öğle yemekleri hem de ama özellikle de yaşlıların öğle yemekleri, her seferinde sayıları gitgide artan yaşlıların; cennette yer edinebilmek adına ölü ayağına yatan saygısız yaşlıların; ve onu çileden çıkarıyorlar, delirtiyorlar, hayal kırıklığına uğratıyorlar, haşat ediyorlar; çünkü bir yaşlı gerçekten öldüğünde ve o bu durumla o deli saçması ve kaçışı olmayan gıdıklama ve çimdikleme sınavı aracılığıyla yüzleşmek zorunda kaldığında, işte o zaman, en kötüsü yaşanıyor.

"Bu senin külfetin," diyor peder, "ve aynı zamanda kefaretin. Boyun eğ, Tancredo."

Nihayet sokağa çıkıp farklı yönlere gittiklerini görüyor, onlu gruplara ayrılmış bir ordu; her birinin kendine ait bir görevi var, sırtlarında artakalanları pür dikkat taşıdıkları birer çanta; bilmiyorlar nereye gideceklerini, bu gece ve bir sonraki gece nerede uyuyacaklarını ve ertesi sabah nerede yemek yiyeceklerini: Belki başka bir kilisede, diye düşünüyor ve pişmanlığından sıyrılabilmek için kendi kendini ikna ediyor buna: Çığlıklar ve itiş kakışla uzaklaştırdı zira onları kiliseden, başkaları yardım edecektir, diye düşünüyor ve kapıyı kapatıyor fakat bu sırada, başka, karşıdaki, kilisenin içine açılan küçük bir kapıda, sanki görünmez bir el tarafından koyulmuşçasına, esrarengiz bir şekilde, fırça ve süpürge bekliyor onu, su dolu üç kova ve de havlularla çamaşır suyu; iş bitmiyor hiçbir zaman: Pırıl pırıl olmalı yerler ve duvarlar; tek pencerenin camı ışıldamalı; duvarları süsleyen haçlar parıldamalı; göz kamaştırmalı, baştan aşağı, bütünüyle temizlenmeli Son Akşam Yemeği'ndekine benzer dikdörtgen şeklindeki yalın devasa sedir masa ve iskemleler, birbirinin aynısı tam doksan dokuz iskemle, bir sonraki gün için pirüpak bırakılmalı; çünkü ertesi gün günlerden cuma; aile günü, pederin katıldığı tek öğle yemeği yani ve beraberindekilerin kendisine eşlik ettiği: üç Lilia, Zangoç Machado, vaftiz kızı Sabina Cruz ve o; rahip yardımcısı, o, Tancredo, o, kambur.

Başka biri, başka biri.

Tancredo soruşturan gözlerini camdan ayırıyor: Bir terk ediş.

Temizlik genellikle akşamüstü saat beş sularında bitiyor ve işte o zaman ufacık kapının önünde Lilia'lardan biri beliriyor, kurşun bir tepsiyle öğle yemeğini getiriyor. Ve Tancredo, kan ter içinde kalmış, temizlik bezi ve çamaşır suyu koka koka, başını tabağın içine gömerek, hatta

bazen neredeyse korka korka, tek başına yiyor yemeğini. Korkuyor; çünkü er ya da geç kafasını kaldıracak; kafasını kaldırdığında da tüm o suratlar çevresini sarmış, o dişsiz, tükürüklü ağızlarını kocaman açmış da onu yutuyormuş gibi hissediyor, önce kollarını, ardından bacaklarını indiriyorlar mideye, ağızlarını şapırdata şapırdata yiyorlar kafasını, üstelik sadece ağızlarıyla yalayıp yutmuyorlar: Gözleriyle, o gözlerle, o ölü gözlerle yapıyorlar bir de bunu. Yumruğunu masaya indiriyor ya yine de kaybolmuyorlar ortadan. Ben öğle yemekleriyim, diye düşünüyor çığlık çığlığa, ben öğle yemeğiyim, hâlâ da öyleyim ve sokakta kaçışan yaşlıların kopardığına benzer bir feryatla Tancredo son bir hırıltılı nefes veriyor, "Bu senin külfetin," diyor peder, "bu senin külfetin." Gözlerini kapatıyor ve daha çok göz görüyor, o gözleri görüyor. İşte bunun üzerine bir hayvana dönüşmekten korkuyor ölesiye; yalnız bir hayvana, kendi kendini yalayıp yutan, yiyip bitiren bir hayvana.

Fakat bu perşembe Lilia'lardan birinin varlığı onu korkusundan sıyırıyor. Tuhaf: Daha yemeğini bitirmedi oysa ve Lilia kapı eşiğinde belirdi bile, sesi rutubetli ve ısrarcı yankı fısıltıları saçıyor hem de: "Peder Almida'nın size gereksinimi var. Özel odasında." Lilia'ların en küçüğü bu: Kapının tam ortasında durmuş soğuktan tir tir titriyor, ellerini önlüğüne siliyor ve güçbela nefes alıyor. Pedere dair her şey soluğunu kesiyor, hatta kekelemesine neden oluyor, bir heyecan kasırgasına kapılacak denli tedirgin, gözlerinde dehşet kıvılcımları; iki büklüm olmuş ufak tefek bedeninin ardından Tancredo kilise bahçesini, söğütleri, büyük, yuvarlak, sarı taş çeşmeyi, gitgide kararan eflatun göğü görüyor. "Hemen gidin, ben yemeğinizi bir kenara ayırırım," diyor siyah şalına iyice gömülerek ve tepsiye doğru bir adım atıyor, kollarını uzatıyor, "sonra ısıtır, odanıza bırakırım."

Tuhaf bu, üç yıldır verilen öğle yemeklerinde, Peder Almida daha önce hiçbir zaman Tancredo'nun yemeğini, sofra muhabbetini ve istirahat ânını bölmelerini emretmedi çünkü. Bu konudaki emirleri katiydi: "Yemeğini yerken Tancredo'yu rahatsız etmeyin." Hatta bir salı, körler gününde, üç Lilia'ya kızdı; kadınlar mesai saati biter bitmez Tancredo'dan kendilerine mutfakta yardım etmelerini istemişlerdi, buzdolabının yerini değiştirmeye, kömür sobasını temizlemelerine, arkasını süpürebilmek için dört elektrikli ocağı çekmelerine yardımcı olmasını ve hazır eli değmişken, bir de kilisedeki altı kedinin bir türlü ulaşamadığı fare yuvasını yok etmesini istiyorlardı. "Tancredo size sabah yardımcı olabilir," demişti peder onlara, "herhangi bir sabah yardım talebinizi yerine getirebilir ama yemeklerden sonra olmaz. O da yemek yemeli, istirahat etmeli ve sonra uykuya çekilmeden önce çalışmalı." Bir de şunu demişti ayrıca, "Yemeklerden sonra hiçbir konuda Tancredo'ya bel bağlamayın, tabii o ve ben farklı bir karara varmadığımız sürece."

Uç Lilia, çocukluğundan beri onlarla paylaştığı görevler hariç, bir daha da gelip kendi işlerinde yardım istemediler. Bunlarsa her cumartesi beraber pazara gitmek, alınanları yüklenmek, kilere yerleştirmek, ocakların çalışıp çalışmadığını kontrol etmek, herhangi bir elektrik sorununu gidermek, bir çivi çakmak ya da çıkarmak, yani öyle pek de bir çaba gerektirmeyen ev işleriydi. Akşam lisesini bitirdiğinden beri, özellikle de son üç yıldır, öğle yemekleri ile ilgileniyordu, tabii bir de Peder Almida'nın gözetmenliğinde aldığı özel dersler vardı: açıklamalı İncil dersleri mesela ya da Latince.

Ama dersler beklemeliydi herhalde, duş almak ve üstünü değişmek de öyle. Pederin özel odasına gitmeliydi; pederin dünyevi meselelerle ilgilendiği bir tür ofisti burası ve işte şimdi orada kendisini bekliyordu, onu gör-

mek istiyordu, bana gereksinimi var, diye düşündü, en küçük Lilia'nın pürtelaş dediği gibi.

Muhterem Peder Juan Pablo Almida yalnız değildi. Kendisine dikdörtgen masanın başında oturan zangoç eşlik ediyordu. Bir çarşaf solgunluğundaki Zangoç Celeste Machado, şaşkınlık içinde, sanki yeni tanışmışlarcasına, kambura baktı. Zangoç karanlık bir adamdı; Lilia'lar gibi bir gölgeydi, sadece siyah giyindiğinden de değil üstelik, mutlak ketumluğundan, kara bir delik, dipsiz bir kuyu oluşundan. Kısmen sağırdı da ayrıca, kilisede bir gölge gibi dolanıyor ve bir duvar gibi çıkıveriyordu insanın karşısına. Sessiz ve karanlık. Kaskatı. İçindeki karalık insanın kanını donduruyordu. Çünkü gözleri ve mimikleri çığlık çığlık nefret ve tiksinti, Lilia'lann yaklaşmasıyla ya da Tancredo'nun varlığıyla şiddetlenen gizli bir hoşnutsuzluk saçıyordu; kadınlar kaçıyordu ondan, Tancredo ise görmezlikten geliyordu. Yalnızca ya pederle konuşuyordu –daha doğrusu kulakları tırmalayan sesiyle kafa ütülüyordu– ya da vaftiz kızı Sabina ile. O da sadece gerektiğinde.

Sohbeti masa başında oturan, tüm gözeneklerinden güç ve sağlık fışkıran altmış yaşındaki –elli gösteriyordu– gürbüz Juan Pablo Almida yönlendiriyordu. Kambur yardımcısının anlayamadığı ama kendisi hakkında olduğunu sezdiği bir şey söyledi: Onun hakkında konuşuyorlardı. Zangoç sanki korkunç bir halüsinasyon görmüşçesine gözlerini ondan bir türlü alamıyordu. Bunca şaşkınlığın sebebi ne? diye düşündü Tancredo, saygıdeğer her kilisenin bir kambura ihtiyacı yok muydu yani, hem bu durumu onlar herkesten iyi anlamalılardı, öyle değil mi? Belki de onları şaşırtan koca kafasıydı kim bilir –Peder Almida'nın deyimiyle– gözlerindeki bilgelikti, bir kambur için fazlasıyla uzun olan boyuydu, Tanrı'nın, talep etmediği halde, kendisine bahşettiği olağandışı adale yapısıydı.

Boyun eğip omuz silkti ve birkaç saniyeliğine kendisini istedikleri gibi incelemelerine izin verdi. Almida ve zangoç kilisede en özel ya da en beklenmedik misafirlere ikram edilen şu fındık liköründen içiyorlardı. Peder Almida sağ tarafındaki bir iskemleyi işaret etti. Tancredo oturduğunda siyah bir çalışma masasının önüne çökmüş, daktiloda sakin sakin bir şeyler yazan Sabina Cruz'dan yayılan sıcak hava dalgasını hissetti. Başına mavi bir eşarp bağlamış olan Sabina dönüp Tancredo'ya bakmadı bile.

"Sağ kolum geldi," dedi Peder Almida, gözlerini Tancredo'dan ayırmadan. Zangoç başını hafifçe öne eğdi. Tek bir sözcüğü bile kaçırmamak için bir elini kulağının arkasına yaslamıştı, onu başını hafif yana eğmeye ve böylece karşısındakine, sanki gözetlercesine, gözucuyla bakmaya mecbur kılan tipik jestlerinden biriydi bu.

Almida lafı dolandırmadı; kambura yanlarındaki zangocun Merhamet Yemekleri'ne müthiş bir ilgi duyduğunu ve hakkında daha fazlasını öğrenmek istediğini söyledi. Aynen bu sözcükleri kullandı: *müthiş bir ilgi*.

"Tancredo," dedi samimiyetle, "bugün yaşlılar yemeği vardı, değil mi? Katılım nasıldı, gelen oldu mu?"

"Yalnızca üç iskemle boştu, peder."

"Doksan dokuz iskemle var." Almida içkisinden bir yudum aldı, halinden memnun olduğu aşikârdı.

Zangoç durumdan hoşnut, başıyla onayladı. Açık renk, koca, buğulu gözlerini kambura dikti. Yüzünde şüpheli bir gülümseme belirdi.

"Katılım hep bu şekilde mi?" diye sordu.

Tancredo'ya dikkatle baktı. Sadece onun varlığını değil, vereceği cevabı da sorguluyordu aslında. Kuşku dolu bir sessizlik oluştu. Bu sorgulama Tancredo'yu şaşırttı; yersizdi. Ayrıca kendini çok yorgun hissediyordu, tükenmişti: Salonda, tıpkı bir Roma orjisinde ya da cadılar meclisindeki gibi, masaların üstünde ve altında, çor-

baya bulanmış, yağ ve tükürük içinde kalmış, emekleyen yaşlıların peşinde koşturduktan sonra bir de zangocun soruşturmasına maruz kalmak onu öfkelendirmişti. Ve bir hayvana dönüşmekten ölesiye korktu bir kez daha, ki en kötüsü de buydu. Masayı havaya fırlattığını gözünde canlandırdı; kilisenin iki temsilcisinin iskemlelerini tekmelediğini ve o iskemlelerdekileri yere devirdiğini; kutsal kafalarının üzerine işediğini gözünde canlandırdı; Sabina'nın peşine düştüğünü: Kutsanmış gri eteğini kaldırdığını, boğazına kadar iliklenmiş bluzunun bekâretini bozduğunu, göğüslerini avuçladığını, karnını, baldırlarını, kalçasını mıncıkladığını hayal etti. Pedere bir hayvana dönüşmekten duyduğu ölesiye korkuyu mutlaka anlatması gerektiğini düşündü dehşet içinde, hem de bir an önce. Bu gizli kıyameti açığa çıkarmalıydı yoksa boğulacaktı. Elleri terliyor, masanın altındaki dizleri titriyordu.

Fakat Peder Juan Pablo Almida onu aklını toplamaya mecbur kıldı:

"Bize deneyimlerini anlat Tancredo, vardığın hükümleri anlat. Saatlerdir Merhamet Yemekleri'nden bahsedip duruyoruz. İşlerini bitirip aramıza katılmanı bekliyorduk."

Kambur, zangoca döndü:

"Duruma bağlı," dedi güçbela. "Kimi günler daha az katılım oluyor. Yani, değişiyor demek istiyorum. Bu seneyle geçen sene bir değil. Ama sanırım bunu siz de biliyorsunuzdur."

Yüzeysel bir cevapla geçiştirdi soruyu böylece. Zangoç pek tatmin olmadı.

"Bilmiyorum varsayın," dedi. "Güne göre mi değişiyor?"

"Aynen öyle," dedi, ister istemez rıza göstermek zorunda kalarak.

"Özellikle güne göre." Peder Almida'nın sesi ve soğukkanlılığı onu her şeyi birden anlatmaya itti.

"Evet," dedi. "Yaşlılar söz konusu olduğunda katılım aşağı yukarı hep aynı. Sokak çocuklarında böyle değil. Sayıları azalıyor. En son on dokuz kişiydiler. Buradayken polisin kendilerini gözetlediğinden yakınıyorlar, bir bakıma haklılar da... Geçen hafta iki tanesi yakalandı, belki diğerlerinin de peşine düşmüşlerdir, kim bilir. Yemeklerini bitirmelerine izin bile vermediler..."

Peder ve zangoç vakur bir edayla bakıştılar.

"Bu da onları tekrar gelmeye caydırıyor tabii," dedi Tancredo. Tek bir kelime daha etmek istemiyor, kendisini bu sohbetten kurtarmalarını umuyordu. Çalışma odasına gitmeyi, yalnız kalmayı, bir hayvana dönüşmekten duyduğu ölesiye korkudan uzaklaşmayı umuyordu. Umduğu gibi olmadı.

"Bu sokak çocukları kaç yaşlarında?" diye sordu zangoç.

"Her yaştan var," dedi kambur yine savsaklayarak. Ve sonra, "Yani, dörtten on beşe kadar," diye ekledi.

"Dört mü?" Zangoç şaşırmıştı. Dua edercesine başını kaldırıp tavana baktı. Bitmek bilmeyen bir dakika bu şekilde geçti gitti. Sonrasında mavi gözlerini kırpıştırdı. Sesi kaygılıydı, "Peki ya körlerin katılımı ne âlemde?"

Tancredo, *Meleklerinkiyle aynı*, demek istedi ama kendini tutmayı başardı. Ve birkaç saniye sessiz kaldı. Körleri düşünüyordu, en iyileri onlardı ya da hiç değilse en sakinleri, en düşüncelileri; her zaman –gerek kendisiyle gerekse diğerleriyle– uyumluydular da. Sokak çocuklarının aksine menü yüzünden asla sorun çıkarmıyor ve yemeğin bittiğini hakikaten, hiç itirazsız kabul ediyorlardı. Parmaklarıyla masaya vuran Peder Almida'nın sabırsızlığı Tancredo'yu cesaretlendirdi:

"Körlerin," dedi, "katılımı istikrarlı: Her salı otuz-kırk kişi geliyor."

Dinleyicilerinin beklenti dolu sessizliği onu konuşmaya itti.

"Fahişelerde sayı azalıyor," dedi. "Geçen pazartesi altı kişi geldi."

Yeniden bir sessizlik oldu. Peder Almida'nın merakı yemeklerden başka yöne kaydı.

"Celeste'ye lise mezunu olduğunu anımsatıyordum," dedi.

"Aynen öyle, peder."

"Kilisenin yakında felsefe ve ilahiyat eğitimi masraflarını karşılayacağını umuyorum," dedi Almida kimseye bakmadan. Merhamet Yemekleri verdikleri üç yıl boyunca hep aynı şeyi söylemişti. Ve artık üniversite eğitimi almak ya da almamak kamburun hiç ama hiç umurunda değildi fakat Almida'nın her fırsatta felsefe ve ilahiyat eğitimi almasını beklediğini dile getirmesi, hele de bunu Celeste Machado'nun yanında yapması, canını sıkıyordu ve öfkesini bastırmayı başaramıyordu.

"Tancredo," dedi Almida, hissedilir bir küstahlıkla, "hangi kitabı okuyoruz bakalım?"

Kendini hayvanat bahçesindeki ehlileştirilmiş vahşi bir hayvan gibi hissetti.

"*Augustinus'un İtirafları*," dedi.

"Aziz Augustinus demek istiyorsunuz herhalde," diye hemen düzeltti zangoç. Ve liköründen bir yudum alarak, "Bir kilise doktorunun azizliğini görmezden gelmemeliyiz. Önüne geçilemez kutsal azizlik onu çok daha yüce birine dönüştürür," diye ekledi.

"Haklısınız," demek durumunda kaldı Tancredo. "Aziz Augustinus."

"Demek istediğim sadece," diye araya girdi Peder Almida, "Tancredo'nun, her ne kadar üniversitede resmî bir geçerliliği olmasa da, eğitimini hiçbir şekilde ihmal etmediği."

Zangoç bir kez daha hafif bir baş selamı verdi, daha bir zorlama, daha bir kabaydı bu kez. Juan Pablo Almida

kamburun aklını karıştırıyordu. Eğitim konusunda bu kadar diretmesinin altında gizli bir amaç yatıyor olmalıydı:

"Sizin için de uygunsa Latince konuşabiliriz," dedi.

Zangoç kaşlarını kaldırıp gülümsedi.

"Gerek yok," dedi.

Bunu kamburu böylesi bir sınamadan korumak için mi dedi, bilinmez. Tancredo'ya gelince, ne zaman isterlerse hazırdı aslında. Köhne bir masanın ardında, başka bir hayat sürmeksizin, saatler boyu boşuna çalışmamıştı ne de olsa.

"Gayet konuşabiliriz," diye diretti Peder Almida.

Elbette konuşabiliriz, diye düşündü kambur, on maddede Tanrı'nın varlığını açıklarız. Veya on tekmede.

"Elbette," dedi zangoç. "Buna hiç şüphem yok, peder, siz öyle diyorsanız..."

Hâlâ pür dikkat kambura bakıyordu.

"Zaman nasıl da geçiyor," dedi Almida, özür dilercesine.

Duvardaki saate baktı. "İlgilenecek öyle çok şey var ki," dedi.

"Yedi ayini," dedi zangoç.

"Vakit var." Peder Almida bu kez kol saatine baktı. "Vakit var."

Saat neredeyse altıydı ve hava kararıyordu. Pederin özel odasından bahçenin bir bölümü de görülüyordu. Bir söğüt ağacının dalları el sallarcasına salınıyordu. Bir kedi taş çeşmeye sığınıyordu. Hafif ve serin rüzgâr duvarlarda adım adım ilerliyordu.

Tıpkı öğle yemekleri salonu ve pederin özel odası gibi, kutsal eşya odası da kilisenin içine açılan, birinci kattaki bahçeye bakan koridorda yer alıyordu. Bahçenin ardındaki kerpiç duvarlı patikayı takip ettiğinizde arka avluya varıyordunuz: Mutfak, ütü odası, çamaşırhane, ortak banyo, üç Lilia'nın yatak odası, kamburun yatak odası ve bir de pederin eski Volkswagen'ini park ettiği garaj, işte

orada yer alıyordu. Pederin, Zangoç Machado'nun ve vaftiz kızı Sabina Cruz'un –her birinin kendi banyosu vardı– yatak odaları kilisenin ikinci katında, çiçekler ve eğreltiotlarıyla süslü koridordaydı, tıpkı kitapların yanı sıra sadece haberleri ya da dinî bayramlarda papanın mesajlarını canlı izlemek üzere açılan küçük siyah beyaz televizyonun bulunduğu çalışma odası gibi bahçeye bakıyordu hepsi; bahçeden geniş meşe kapıları görülebiliyordu.

Sarmaşıklarla kaplı uzun taş basamaklarla bahçeden kilisenin ikinci katına çıkılıyordu.

Kilise –üç nefi, çan kulesi, Aziz Gertrudis'e adanmış mabedi, şapeli ve günah çıkarma hücresiyle, korolar için de kullanılan geniş orta avlusu ve haç şeklindeki mor vitraylı penceresi ve kemerli yoluyla– binanın yüzde altmışını kaplıyordu. İkamet alanı geniş bir binaydı burası, bir zamanlar oyun salonu olarak kullanılan –altı pinpon masası vardı– sonrasında ise Genç Hıristiyanlar'ın tiyatro gösterilerine, oyunlara, piyangolara, mahalledeki Kent Derneği üyesi yaşlı kadınların düzenlediği kermeslere, rahiplerle cemaat üyelerinin sohbetlerine ev sahipliği yapan, şimdilerde ise Merhamet Yemekleri için kullanılan devasa bir salonu vardı. Tancredo'nun talihsizliği de buydu işte ya da nihai kaderi: Merhamet Yemekleri. Liseyi bitirdikten sonra üniversite hayalleri suya düşmüştü.

Bir kuş sesi duyuluyor, bir merhem gibi nüfuz ediyordu insanın içine. Bu sırada Sabina Cruz ince eliyle altın varaklı kadehlere biraz daha fındık likörü dolduruyordu. Tek kelime etmeden, yüzüne bile bakmadan hatta, Tancredo'ya da içki koydu. Bu kez şişeyi masada bıraktı.

"Fındık likörü," dedi etiketi okuyan Peder Almida. Ses tonunda bir farklılık, hafif bir alay vardı sanki.

"Enfes," dedi zangoç, bir yudum daha alarak. "Tatlı ve insanı rahatlatıyor doğrusu. Teşekkürler, çok teşekkürler."

Şimdi açık renk gözleriyle hızla vaftiz kızı Sabina Cruz'un solgun ve yuvarlak yüzünü süzdü; kendisininkinden çok daha solgun bir yüzdü bu: çilli ve durağan. En ufak bir mimik, en ufak bir duygu yoktu onu canlandıran.

"Tatlı," diye onayladı hâlâ etiketi inceleyen Peder Almida, "ama yüzde yirmi beş oranında alkol içeriyor: Bir şişe şarabın iki katı."

Kilisenin bu iki temsilcisinin nasıl bir amaç güttüğünü sadece Tanrı biliyor, diye geçirdi içinden kambur, öğle yemekleri hakkında soruşturulmak üzere çağrılmamın ardında ne yattığını bir tek Tanrı biliyor. Bir kedi rafların en tepesine çıkmış dikkatle onlara bakıyordu. Odadaki herkesin zangocun vaftiz kızının kadehleri yeniden doldurmasını bekler gibi bir hali vardı.

Albino olmadığı halde Sabina Cruz'un saçı ve teni öyleymiş izlenimi yaratıyordu insanda. Teni öylesine beyazdı ki neredeyse şeffaftı ve saçı küllü sarıydı; platin sarısı, mat bir ışık yayıyordu çevresine, solgun kıvılcımlar saçan bir ışık. Dışarıdan bakıldığında ufak tefek ve kırılgandı, başını önüne eğmişti şimdi, henüz Tancredo'dan bile gençti ama çok geçmeden Lilia'lardan birine dönüşecekti o da. Başındaki mavi eşarpla aslında o da bir rahibeydi; sadece kıyafetleri eksikti. Sohbete dönmeden önce kızın uzaktaki masanın ardına kurulmasını beklediler. Öyle ya da böyle zangocun vaftiz kızının sohbete katılmadığını varsaymak faydasızdı; en basitinden kulak misafiri oluyordu her söylenene.

"O halde," diye söze girdi zangoç, alaycı bakışları kamburu delip geçiyordu, "öğle yemeklerinde bu başıboş insan sürülerine Tanrı'nın sözünü yayın."

Karşısındakine pek de itibar etmiyordu sanki: Tanrı'nın hizmetinde bir kambur ha?

"Başıboş mu?" diye şaşkınlık içinde sordu Tancredo. Şaşkınlığında samimiydi. Karşısındakiler onu açıklama

yapmaya mecbur kılan bir beklenti içindeydiler. "Ben daha çok açlar sürüsü derdim," dedi.

Kendisinin de büsbütün katılmadığı bu sözleri söylediğine pişman oldu. Ayrıca zangoç kıpkırmızı kesilivermişti. Fakat hemen kendini toparladı:

"Tam da bundan bahsediyorum," dedi. "Öğle yemeklerini sadece yemekle, bir tek öğle yemekleriyle sınırlı tutamayız." Ve sonra uzun, kemikli ellerini açıp sallayarak, "Yalnızca öğle yemeği. Öğle yemeği, o kadar," dedi.

Onun da kendince korkuları olmalı, diye düşündü Tancredo. Çünkü patlayacak gibi gözüküyordu: Bir an dişlerini sıktı. Sanki yaşlarla dolmuş gibi parıldadı gözleri. Sessizce dua ediyordu ya da yardım dileniyordu. Bununla beraber sanki Almida onun bu acınacak halinin farkında değildi. Ya da farkında değilmiş gibi yapıyordu. Zangoç havadan, bahçeden oluk oluk içeri dolan soğuk havadan güç aldı sanki:

"Tanrı'nın halkıyla gerçekleştirilen her tür buluşmadan," dedi, Tancredo'ya nihai bir ders, sayısız dersin ilkini, verircesine, "sonuna kadar faydalanılmalıdır."

Sanırım anladım derdini, diye geçirdi içinden kambur.

"Celeste Machado, öğle yemeklerine katılmak istiyor," diyerek araya girdi Almida ve Tancredo'nun tahminlerini doğru çıkardı.

"Mesela," dedi zangoç, coşkuyla, "bize bugün yaşlılarla durum nasıldı onu anlatın. Kaygılarını nasıl dile getirdiler? Siz neler söylediniz, onlar ne cevap verdiler?"

"Neredeyse hiç konuşmuyoruz," dedi Tancredo. "Yaşlılarla konuşmak imkânsız. Yani, onlar sadece yemek yemek istiyorlar ve sonrasında da uyumak, bir sonraki perşembeye kadar yemek salonunda kalmak. Hepsi bitap haldeler. Yaşlı onlar. İnanmıyorlar."

"İnanmıyorlar ha?" diye isyan etti zangoç, öfkeden kudurarak, "'İnanmıyorlar,' dedi, Tanrı aşkına... Duyuyor musunuz Peder Almida?"

Başka tek kelime edemedi.

"Tabii ki inanıyorlar, tabii ki de inanıyorlar. Bir kere bundan emin olalım. Diğer ekmeği, Tanrı'nın ekmeğini, O'nun Umudunu paylaşanlar için hiçbir şey imkânsız değildir." Bu sözlerin sahibi Peder Almida'ydı. Zangoç sorgusuna devam etmek istedi ama Almida hızlı davranıp araya girdi, "Dinleyin," dedi, "Tancredo'yu dinleyin. Üç yıldır bu işi yürütüyor. Kafa kafaya verip bir sonuca varabilirsiniz."

"Bunak erkek ve kadınlardan bahsediyorum," dedi rahip yardımcısı çabucak. "Yersiz yurtsuz yorgun insanlardan. Gün boyu Bogotá'nın dört bir yanında amaçsızca dolanan tiplerden. Dehlizlerde uyuyanlardan. Peder Almida'nın mesajlarını dinlemek istemiyorlar. Yine de ara sıra onlara bütün bu mesajları okuyorum. Sadece öğle yemeği yemek istiyorlar, hepsi bu. Ve uyumak. Hiçbir şeyle ilgilenmiyorlar. Yalnızca tabaklarının peşindeler."

Kesinlikle fazla ileri gitmişti. Peder Almida birkaç defa öksürdü; nefes alamıyor gibi bir hali vardı:

"Umuyorum ki," dedi nihayetinde bin bir güçlükle, "günün birinde herkes için bir huzurevi, daimi hizmet veren bir lokanta kurabiliriz. Ama yine de bu hiç yoktan iyidir. Bu da bizim çorbadaki tuzumuz. Sizler benim en kıymetli yardımcılarımsınız." Sabina'yla Tancredo'yu işaret etti. Gözleri bir anlığına saate kaydı. İç geçirdi. "Çok şükür, sohbetlerimiz pek verimli geçiyor. Tancredo yaşlılar konusunda kısmen haklı: Hastalık onlara rahat vermiyor, hepsi kaprisli insanlar. Körler ve sokak çocuklarında aynı durum söz konusu değil... Ama en nihayetinde yaşlılar da dinliyor ve inanıyorlar. İnanıyorlar, Tancredo, onlar inanıyor. İnanıyorlar. Ölümün yakınlığı onları büsbütün inanmaya teşvik ediyor. Her öğle yemeğinin kendine has bir ruhu, saati, davetlisi var ve her takdim birbirinden farklı. Pazartesi günkü kadının meselesi ayrı, cuma gün-

günün ayrı; pazartesi günü gelen kadın savunmasız, sokakta, gereksinimlerinden dolayı boyun eğmek zorunda, zorla yaşanan bir ahlaksızlığın simgesi; cuma günü gelen ise çalışan anne, kız çocuğu, kız kardeş, yani haysiyet sahibi kadın; ailenin en güzel sembolü."

Birden nahoş, geçit vermez bir sessizlik oldu. Üçü de sanki o, bir kadın olarak, bu ânın, bu duraksamanın, bu hissin dolaylı nedeniymişçesine başını Sabina Cruz'a çevirdi.

"Günleri kim belirledi?" diye sordu sonunda zangoç; sorusunu belli birine yöneltmemişti. "Bunu hep merak etmişimdir. Neden, mesela, pazartesi fahişeler günü?"

"Kimse belirlemedi," dedi Tancredo birden. Almida'nın cevap vermeye niyetlendiğini ve hâlâ buna uğraştığını sonradan fark etti. Fakat o hızlı davranmıştı bir kere. "Yemeğe katılacak olanların müsaitliğine bağlı," dedi, "işlerine... Pazartesi günleri, işe genellikle salı günleri başlayan ve cumartesiye, hatta pazara kadar çalışan fahişeler için ölü bir gün."

"Çalışmak mı?" Zangocun boğuk sesi duyuldu. Kambur onun lafına kulak asmadı.

"İçlerinden birinin kendi deyimiyle," diye devam etti, "Tanrı beni bağışlasın, sizler de bağışlayın ama, şayet bir ayakkabıcı için pazartesi diye bir gün varsa ve o gün tatil yapıyorsa, fahişeler için de pekâlâ aynısı geçerlidir."

İşte şimdi Almida'nın onu huzuruna çağırdığına pişman olmuş gibi bir hali vardı. Boğazına bir balık kılçığı takılmış gibi bir kez daha boğazını temizledi. Zangoç bir şey söyleyecek gibi oldu ama tek kelime etmedi. Bir yerlerde bir kedi miyavladı. Kambur içten içe güldü. Tuhaf, diye düşündü, korkusunun ve öfkesinin, zangoca huzursuzluk verdiği ölçüde azaldığını fark ettiğinde. Anlaşılan o ki kimi gözlemleri dinleyicilerinin pek de hoşuna gitmiyordu, o ise bunları göreceli bir zevkle arayıp buluyor,

özenle seçiyor ve dile getiriyordu. Bu sayede korkusu da biçim değiştiriyor, sapıkça bir zevke dönüşüyordu. Yine huzursuzlanan dinleyicileri iskemlelerinde kımıldandılar.

"Çalışıyorlar, çalışıyorlar dediniz," diye itiraz ediyordu zangoç, daha fazlasını söylemeyi beceremeden.

Tancredo onu duymazdan gelmeye karar verdi. Zangoç kıpkırmızı kesilmiş yüzünü ona çevirdi. Fahişelerin çalışıyor olması onun için kabul edilemez bir durumdu.

"Peki neden katılımları azaldı?" diye sordu öfkeyle. Yemeğe gelen fahişe sayısının azalmasının nedenini kamburun olası ihmalkârlığına bağladığı aşikârdı.

"Buraya gelenler yaşlı fahişeler," diye açıkladı Tancredo, benzer bir öfkeyle. "Tek başına yaşayan, arzu ettiğince ve şansı yaver gittiğince çalışanlar. Kendi hayatlarından ve vakitlerinden feragat edebilenler, anlarsınız ya. Yani bir nevi özgür fahişeler. Ve olur da pazartesi günü yiyecek bir öğle yemekleri yoksa işte o zaman buraya geliyorlar. Kilisenin sağladığı faydalardan haberdarlar zaten. Bedava yemek yiyorlar, hepsi bu."

Bir an Almida içten içe gülüyormuş gibi geldi; acaba onunla ve gençliğiyle alay mı ediyordu? Yoksa sadece ona acıyor muydu? Zangoç ikirciklendi:

"Gençler neden gelmiyor?"

"Dışarı çıkamıyorlar. Bir... sahipleri var, patronları. Onları öylece sokağa, kiliseye salmayan biri. Kolay değil. Ayrıca öğle yemekleri de eksik olmuyor."

"İyi de bu öğle yemeklerinden nasıl haberleri oluyor peki?" diye sorgusuna devam etti zangoç. Ses tonu kamburu artık iyiden iyiye rahatsız ediyordu. Cevabı Peder Almida verdi:

"Tancredo," dedi, "Bogotá'nın yoksullarına ve ne yazık ki bu, neredeyse tüm Bogotá halkını kapsıyor, davetlerimizi Tancredo bizzat kendi duyuruyor. Bunu siz de

biliyorsunuz zaten, Celeste. Tancredo'nun özenli ve özverili çalışmaları sayesinde sokak çocuklarını, körleri ve yaşlıları aramızda görebiliyoruz."

"Bu konuda da kendisine refakat etmek isterim," dedi sonunda zangoç, "şayet bir mahsuru yoksa tabii."

Peder Almida cevabı yapıştırdı yine:

"Büyük bir memnuniyetle," dedi. "İşbirliğiniz çok kıymetli olacaktır."

"Evet," dedi zangoç. "Sorun tam da burada ya zaten; bir eksiklik söz konusu yani... Belki de," dedi ve bunu söylerken iyice bir kızardı, "asıl heves kaybı davet esnasında yaşanıyordur. Tohum yeşeriyor gibi gelmiyor bana; sadece çorak araziye saçılıyor, hepsi bu."

Siyah çalışma masasının üzerindeki telefon çaldı. Sabina telefona uzandı.

"Kutsal eşya odasından konuşurum," dedi Almida, ayağa kalkarak ve sohbete son noktayı koydu, "haftaya pazartesiden itibaren Celeste ve Tancredo görev dağılımı yapacaklar."

Telefon tekrar çaldı. Almida istifini bozmadı:

"Tancredo," dedi. "Önemli bir mesele var: Bugün ayin yönetemeyeceğim. Celeste ve ben katılamayacağız."

Telefon bir kez daha çaldı. Bir an Almida ve Machado kambura buz gibi bir bakış attılar.

"Benim yerime başka bir rahip gelecek," dedi Almida. "Gecikeceğini sanmıyorum. Ona her tür kolaylığı sağlayın." Ve kutsal eşya odasının yolunu tuttu. Kedi de peşinden gitti.

Zangoç mekândan yüzünde kocaman bir gülümsemeyle ayrıldı: Açık renk gözleri bu kez kimseye bakmıyordu, "Öyleyse, pazartesi," dedi, "sabah altıda." Bir sonraki pazartesinin onu heyecanlandırdığı belli, diye geçirdi içinden kambur. Zangoç için bu bambaşka bir hafta demekti, belki de çoktan o pazartesiyi, kendi pazartesisi-

ni yaşıyordu: Hızla ve coşkuyla koştu Almida'nın arkasından. Ve Tancredo odada bir başına, daha doğrusu Sabina Cruz ile bir başına kaldı.

Tam odadan çıkarken Sabina hayal meyal duyulan bir sesle seslendi Tancredo'ya. Hâlâ siyah çalışma masasının arkasında duruyordu ve ona bakmıyordu. Elinde bir düzine beyaz kâğıt vardı. Tancredo onun yanına gitti. "Bunlar mahalleye dağıtılması gereken el ilanları," dedi Sabina. El ilanı değillerdi, o sayfalarda tek bir cümle bile yazmıyordu. Sabina'nın ucu altın sarısı beyaz kirpiklerinin ardındaki gergin bakışları kapıya dönüktü, yalnız olduklarını teyit etme derdindeydi. İlk defa Tancredo'nun gözlerinin içine baktı. Sesinde bir parça sitem ve dargınlık vardı.

"Bugün," dedi fısıldayarak, "mavi eşarp taktığımı fark etmişsindir herhalde, değil mi?"

"Evet."

"Geçen salı da bunu takmıştım," dedi güçbela, "ve geçtiğimiz pazar da öyle. Mavi eşarp taktığımı görmedin mi?"

"Evet," dedi Tancredo, "maviydi."

Sabina birden bembeyaz ellerindeki kâğıtları bıraktı; daktilonun yanına saçıldı hepsi.

"O halde," diye sordu alelacele, "neden bir gece olsun yanıma gelmedin? Yoksa bugün de mi gelmemek niyetindesin? Beni ziyaret etmen için sana yalvarmıyorum, bunu talep ediyorum, anlıyor musun? Yoksa bunun farkında değil miydin?"

Acı çekiyordu, ellerini kâğıtların üzerinde gezdiriyor, adeta suyunu çıkarıyordu. İkisi de, Peder Almida ve Zangoç Machado'nun içeri gireceğinden korkarak, ara ara kapıya bakıyordu.

"Sabina," diye fısıldadı Tancredo, "pazar günü yanına geliyordum ve çalışma odasında Almida ile karşılaştım."

"Saat kaç sularında?"

Bir an Sabina'nın da aynen zangoç gibi onu sorguya çektiği hissine kapıldı.

"Geç bir saatti," dedi iç geçirerek. "Sabahın üçüydü. pederle o saatte karşılaşmak ve onu uyanık görmek şaşırtıcıydı. O da beni gördüğüne şaşırdı. Bir kitap aradığımı söyledim ve sonunda sabaha kadar Latince çalıştık."

"Peki ya salı?"

"Salı tam geliyordum ki Machado'nun odasından sesler duyuldu. Herhalde uyanıktı."

"Saat kaçta? Yine sabahın üçünde mi?"

"Aynen."

"İyi de Machado'nun uyanık olmasının ne önemi var ki?" Sabina'nın sesi istemsizce yükseldi. "İkimiz de o lanet herifin bir duvar kadar sağır olduğunu biliyoruz pekâlâ."

"Evet, sağır, Sabina ama ancak bir duvar kadar sağır. Ve sadece sağır değil, senin vaftiz baban aynı zamanda, hatta sadece vaftiz baban değil, bir de yan odanda kalıyor..."

"Eee?" diyerek araya girdi Sabina. Sesi boğuklaştı, "Fahişeler gibi benim de bir sahibim mi var yani?"

"Tanrı aşkına, Sabina. Sadece her an bizi duyabilir demek istiyorum."

"Tabii ki duyamaz." Sabina'nın yüzüne bir küçümseme ifadesi yerleşti, parmaklarıyla sayfaları eşeliyordu. Öfkesi arttıkça artıyordu, korkusu da öyle. Hâlâ bir Tancredo'ya bir kapıya bakıyordu. "Bu yüzden şilteyi yere seriyorum ya zaten," dedi, "gürültü olmaması için. Yatak ses çıkarıyor tamam ama biz yatağı kullanmıyoruz ki. Sadece şilteyi kullanıyoruz. Bunu dert etmeyelim Tanrı aşkına. Hiçbir zaman dert etmeyelim."

Kendi sözcüklerinden korkarak duraksadı. Bir oyunun kurallarını anlatan küçük bir kız çocuğuna benziyordu. O gece ziyaret edilme isteğini, sessizce, mavi eşarbını takarak dile getiriyordu. Derin bir iç geçirdi.

"Bugün gelmeni istiyorum," dedi nihayetinde, bir emir verircesine. "Bugün, tamam mı?" Sesi gitgide kısıldı. Ve uysalca, sanki rica edercesine ekledi, "Tancredo, bu gece gel, sana yalvarıyorum, Tanrı aşkına, buna ihtiyacım var." Titreyen parmakları kamburun parmaklarını okşuyordu. Ela gözlerini gözlerine dikmişti. Fısıltıyla konuşabilmek için hafifçe doğrulmuştu; yüzleri neredeyse birbirine değiyordu. Tam şimdi içeri Almida ya da Machado girse, diye düşündü kambur, neden birbirimize öpüşecek denli yakın durduğumuzu açıklamak güç olur.

"Hayır," dedi, "gelmeyeceğim."

"Neden?" diye haykırdı Sabina Cruz ve uğradığı bozgunla kendini iskemleye bıraktı fakat sırtı kapıya dönük bir şekilde ayakta durmaya devam eden, birinin içeri girecek olması ihtimaline karşılık bu el ele tutuşma ânını bedeniyle gizleyen kamburun elini tutuyordu hâlâ. Gece bahçeye çöktü. Sabina'nın beyaz dudakları daha beterine cüret eder oldu: Arsızca öpüyordu Tancredo'nun ellerini. Kambur, sanki kendisini okşayan yaşlıların soğuk ve kaygan teniymişçesine, ilk kez (Sabina'ya karşı ilk kez) öfkelendi. "Bugün gelmelisin," dedi kadın.

"Hayır Sabina."

"İyi de neden? Hem de sana böylesi yalvarıyorken... Emirleri bir kenara bırakalım. Bu bir rica sadece."

"Gelmeyeceğim, gelmek istemiyorum."

Sabina'nın ağzı aralandı. Sessiz bir çığlık döküldü sanki dudaklarından. Ellerini çekti. Tancredo gözlerini kapadı.

"Bir daha gelmeyeceğim," dedi.

Lilia'lardan birinin içeri girmesiyle konuşmaları bölündü. Kahve ve birkaç fincan getirmişti, dikdörtgen masanın üzerine son derece yavaş bir şekilde yerleştiriyordu her birini. Sabina Cruz dudaklarını ısırıyordu.

Tancredo yaşlı kadının gelişine, onu bu saçma ve tehlikeli sohbetten kurtarışına içten içe sevindi.

"Peder Almida ve vaftiz babam kutsal eşya odasındalar," dedi Sabina yaşlı kadına.

"Biliyorum," diye yanıtladı kadın ve fincanları, kaşıkları ve şekeri masaya koymaya devam etti.

"Kahvelerini oraya götür," dedi Sabina hiddetle.

"Kahvelerini burada, sizinle içecekler," diye karşılık verdi yaşlı kadın. Tazelendiğinden beri neredeyse hiç dokunulmamış olan altın varaklı kadehleri topluyordu şimdi. "Bakıyorum da fındık likörü pek hoşunuza gitmemiş," dedi onlara dönüp gülümseyerek. "Boşa israf, kediler fındık likörü sevmiyorlar. Pazartesi günkü öğle yemeği için saklamamız gerekecek. Kadınlar seviyor ne de olsa."

"Kadınlar mı?" diye sordu Sabina ve dehşet içinde karşı çıktı, "Peder öğle yemeklerinde likör ikram edilmesine izin vermiyor."

"Ama bu azizlerin likörü," diye itiraz etti yaşlı kadın, "bir çocuğa bile zararı dokunmaz. Bir zehir kadar tatlı olduğu doğru gerçi ama israf etmektense ikram etmek yeğdir her zaman."

Yemeklerden artakalanların, hatta kilisenin kedilerinin –altı şişman, halinden memnun ve tembel kedinin– burun kıvırdığı yiyeceklerin Merhamet Yemekleri'ni boyladığı kimse için bir sır değildi. Sabina yaşlı kadının odadan çıkıp gitmesini boşuna bekleyip duruyordu, zira kadın tepsisini bir kalkan gibi kuşanmış, gülücükler saçarak olduğu yerde kalmaya devam ediyordu. Sabina çaresizce parmaklarını birbirine geçiriyor sonra geri açıyordu.

"Bu gece," dedi yaşlı kadın, "bu gece, onunla yaşadığım bunca senedir ilk defa, muhterem Juan Pablo Almida ayin yönetmeyecek."

"Biliyoruz," dedi Sabina.

Doğrusu Almida'nın daha önce hiç kilise görevini

yerine getirmediği olmamıştı. Hastayken bile, son derece katı bir programla, Kutsal Efkaristiya Ayini'ni[1] yönetmişliği vardı. Tancredo, Sabina Cruz'a döndü; ona bu konuyla ilgili bir şeyler sormak istiyordu. Fakat Sabina hiçbir şeyin farkında değildi sanki. Aklında sadece ricası, daha önceki pek çok gece olduğu gibi, bu gece odasına gelmesi için yaptığı davet vardı. Zihnini meşgul eden tek şey bu, diye geçirdi içinden Tancredo. Fikri de bedeni gibi diye düşündü. *Şehevi*. İşte tam o sırada bahçeden pederle zangocun sesi duyuldu; kutsal eşya odasından geliyorlardı ama odaya girmeden önce yaptıkları konuşmayı tamamlamak, kimi cümleleri onların huzurunda dile getirmemek ister gibi bir an durdular. Sabina'nın gözlerinde keder vardı, bununla beraber cümleleri buz gibi soğuk ve keskindi. Bir an önce konuşmak istiyordu, aksi takdirde her an içeri girmek üzere olan vaftiz babası ona engel olacaktı. Yaşlı kadının varlığını umursamasa da çifte anlama gelebilecek bir şekilde konuştu:

"Tancredo," dedi, "şayet bu gece el ilanlarını almak üzere odama gelmezseniz ben odanıza getiririm."

Bunu yaşlı kadının önünde söylemesi büyük bir hata, diye düşündü kambur. Hem de böyle, tutkulu bir tehdit gibi dile getirmesi. Normal olanın böylesi işlerin pederin özel odasında ya da bilemedin çalışma salonunda, o da gündüz vakti halledilmesiyken sadece birkaç basit el ilanı için gece odasına gidebileceğini –veya onun gelebileceğini– açığa vurmak! Tanrı aşkına. Sabina Cruz kesinlikle aklını kaçırmıştı.

"İlanları almaya buraya, pederin özel odasına gelirim," dedi Tancredo.

1. Efkaristiya, Evharistiya veya Komünyon: Hıristiyanlıkta İsa'nın çarmıha gerilmeden önceki gece havarileri ile yediği Son Akşam Yemeği'nin anıldığı ayin. Missa Ayini, Rabbin Sofrası veya Ekmek-Şarap Ayini olarak da bilinir. Efkaristiya Ayini bazı kiliselerde haftada bir kez, bazılarında ise yılda birkaç kez düzenlenir. (Ç.N.)

Pişman olan Sabina kıpkırmızı kesildi ama iş işten geçmişti artık. Dudaklarını kanatırcasına ısırıyordu fakat pederle zangocun sesleri onu Lilia'nın işlerine burnunu sokmasına olan isyanını bastırmaya mecbur kıldı: Onlara gülümseyerek bakmaya devam eden, hatta manalı manalı başını sallayan yaşlı kadının varlığını yok sayıp işine dönmüş ayağına yattı. Zangoçla pederin sesleri yeniden duyuldu, derken, kapının birkaç adım ötesinde bir sessizlik daha yaşandı. Onları görmüyorlardı. Artık gece bahçeye büsbütün yayılmıştı. Soğuk insanın iliklerine işliyordu. Yaşlı kadın, gölgelerin arasına bir gölge gibi süzülerek, nihayet odadan çıkarken Tancredo pederin birkaç kez Don Justiniano'nun adını andığını duydu. "Don Justiniano," diyordu, "Don Justiniano bize inanacaktır." Sonra, "Justiniano, Justiniano," dedi. Ve ardından zangocun sesi duyuldu, "Kimden bahsediyorsunuz, peder?" Ve pederinki, "Don Justiniano." Ve zangocunki yine, "Ah, ne namuslu bir adam." Pederin cevabı, "Aynen öyle. Boşuna endişelenmeyelim." Zangocun sağırlığı pederi normalden daha yüksek sesle konuşmaya mecbur kılıyordu ve Almida, her ne kadar fısıldadığını zannetse de, bağırıyordu. "Bunu halledeceğiz," diyordu, "Tanrı her zaman bizimle." Ve sanki yağmur duası etmişçesine birden sağanak boşaldı. Kilisenin en üst düzey iki temsilcisi aniden içeri daldı ve onlara sanki ilk defa görüyorlarmışçasına bakakaldı.

"Buradasınız demek," dedi peder. "Pekâlâ, haydi oturun bakalım, kahve içelim, o kutsal an, kahve vakti geldi, Tanrı'ya şükürler olsun."

Beklenmedik bir şekilde, "Tıpkı bir aile gibi, tıpkı bir aile gibi," dedi zangoç otururken. Bu sözcüklerin muhatabı ne Lilia'lardı ne de Tancredo tabii ki. Machado zangoçluk görevini layıkıyla yerine getiriyordu; ayrıca kilisenin vekilliğini yapıyor, ayinlerin hepsinde pedere yardım

ediyordu; altmışında bir rahip yardımcısıydı: Özellikle çocuklara düşen bu görevden büyük bir memnuniyetle kurtarıyordu Tancredo'yu ve tören bitiminde, tek tanıdıkları olan, en yaşlı üyelere bir baş selamı vererek sıra sıra dolaşıp kendi topluyordu sadakaları; kilise mihrabının temizliğiyle, vaftiz törenleriyle, kiliseye kabul ayinleriyle, ilk Komünyonlarla, evlilik törenleriyle, Noel ayinleriyle, cenaze törenleriyle, müzikli ve görkemli ayinler hariç her tür ayinle ilgileniyordu; zira orgcu Don Paco Lucio öldüğünde bir daha kimsenin orga elini sürmesine izin vermedi, alet sonsuza dek mühürlendi; tabii müzik de öyle. Peder için hava hoştu ama Sabina, Lilia'lar ve kambur için durum farklıydı; onlar müziği, ilahileri, Don Lucio'nun yumuşak bas sesini, Paskalya'da kendisine eşlik eden rahibeler korosunu özlüyorlardı. Fakat zangoç kararından vazgeçmiyor ve böylece sağırlığının kendisine çektirdiği sıkıntıları da bir parça azaltmış oluyordu, "Don Paco hâlâ her ayinde aramızda," diyordu, "ve şarkıları sonsuza değin çalacak." Tancredo hiçbir zaman onunla uzlaşmaya çalışmadı: Kendini bildi bileli Zangoç Celeste Machado ondan nefret ediyordu.

"Tancredo," dedi Peder Almida kahvesine fındık likörü eklerken, "aklını mı kaçırdın?" Hızla gözlerini kırpıştırdı. Görünüşte sakindi sakin olmasına ama azarlar gibi konuşuyordu hâlâ, "Sana ne oldu böyle? Yaşlılar inanmıyor ve yazdıklarıma kulak vermiyorlar da ne demek şimdi? Kim oluyorsun da böyle bir şey söyleyebiliyorsun? Telepatik güçlerin mi var? Zihinlerini mi okuyorsun? Sen ne biliyorsun ki? Onlara günah çıkarttıran benim, Tanrı aşkına, Tancredo, Tanrı aşkına." Kahvesinden bir yudum aldı. Burnundan soludu. Bu kez istemsizce güldü, "Ayrıca," dedi hince, "söylemen gereken mühim şeyleri Latince söylemelisin. Yoksa niye Latince öğreniyoruz ki, değil mi ama? Aksi takdirde sana inanmamız

mümkün değil." Ve bir elini yüzüne götürdü; kaygılı bir hali vardı. "Pekâlâ," diye iç geçirdi, "bunları yarın konuşuruz. Bence günah çıkarmalısın, öyle değil mi? Fakat bugün ayin sırasında pedere yardım etmen gerekiyor. Bak, Peder Fitzgerald çok geçmeden gelir. Ayini o yönetecek ve sen de ona eşlik edeceksin. Sadece bugünlük."

Zangoç konuşmaları can kulağıyla dinliyordu; sağ kulağını Almida'ya çevirmiş, hatta kocaman, kırış kırış ve titrek elini kulağının arkasına dayamıştı. "Mihrapta pedere eşlik etmenin gururunu asla yadsımamak gerek," dedi, yüzünü Tancredo'ya dönmeden elbette. Ve öfkeyle söyledi bunları; yoğun, bastırılması güç bir öfkeyle.

"Yadsımadı zaten," dedi peder.

Sabina ayağa kalkıp Machado'nun fincanına biraz daha kahve koydu. Elleri titriyordu. Tancredo bir an için kahveyi dökeceğini düşündü. Almida ve Machado kim bilir kaç saat boyunca kilisede olmayacaklardı ve ayinden sonra Tancredo, Sabina ile yalnız kalacaktı; zira ayinde pedere yardım edecekti, çok uzun zamandır yapmadığı bir şeydi bu, en son on beş yaşında, Kıyam Yortusu'nda[1] yapmıştı bunu. Dolayısıyla Sabina ve o, çok uzun zamandır ilk kez kilisede yalnız kalacaktı ve bu, Sabina'yı derinden etkiliyordu. Kıpkırmızı kesilen yüzüyle, uysalca tüm fincanlara kahve koyuşunu ve sonra sanki uçarcasına iskemlesine geri dönüşünü izlemişti: Sessiz kahkahalar atıyordu sanki.

"Sorun değil," dedi Tancredo, zangocu yok sayarak. "Her şeyi net bir şekilde anımsıyorum."

"Nasıl unutulur ki zaten," dedi zangoç; yine pedere

1. Paskalya Günü, Kıyam Yortusu, Diriliş Pazarı ya da Diriliş Günü, Hıristiyanlıktaki en eski ve en önemli bayramdır. İsa'nın çarmıha gerildikten sonra üçüncü günde dirilişi kutlanır. Doğu ve Batı kiliseleri arasında farklılıklar olmakla beraber, Paskalya dönemi yaklaşık olarak mart sonundan nisan sonuna kadar olan dönemdir. Sabit bir tarihte gerçekleşmez ve dünya kiliselerinin çoğunda pazar günü kutlandığından Diriliş Pazarı ya da Diriliş Günü olarak da adlandırılır. (Ç.N.)

hitaben konuşuyordu. Her zaman pedere hitaben konuşuyordu. "Şu hali yetmiyormuş gibi üstüne bir de iyice salak olması gerekir."

"Lütfen, Celeste." Peder fincanını bırakıp sırtını yasladı. "Sadece ibadethanede değil, burada, bu odada da, Tanrı'nın evindesiniz. Kilisenin tamamı Tanrı'nın evi; her bir köşesi, her bir mobilyası Tanrı'yı içinde barındırıyor. Hepimiz kilisenin bir parçasıyız. Tanrı'nın varlığına zarar verecek kelimeler kullanamayız."

Bunu kısık sesle söyledi ve tabii ki zangoç onu duymadı, duyamadı. Peder zangocuyla bazen böyle konuşurdu; duyulmak istemezdi besbelli; sanki bile bile, başkalarına hak vermek için ama Machado'yu baltalamadan, onunla alay etmeden yapardı bunu; Machado'nun onun taraf olduğunu düşünmesine olanak vermezdi. Dolayısıyla zangoç sakin sakin taze kahvesini yudumladı.

Tancredo on yaşından beri rahip yardımcılığı yapıyordu. Sonrasında bu sorumluluktan pederle karşılıklı anlaşarak muaf tutulmuştu. Kambur buna direnmemişti, kilise cemaatinin de karşı çıktığını düşünmüyordu. Zaten zorla yapıyordu ve varlığının çocuklarda uyandırdığı korku –pek çoğu onu görünce ağlıyordu– insanların ihtiyatlı alayı ve Kent Derneği üyesi yaşlı hanımefendilerde yarattığı ölçülü ama aşikâr öfke onu hazin bir konuma düşürüyordu. Kendi rahip yardımcılığına yaraşır tek bir sözcük geliyordu aklına: abes. İnsanların belleğine kazınan sırtındaki kamburundan çok durumun abesliği olmalıydı. Tek kelimeyle abes benim varlığım. Yine de bu, zangocun vaftiz kızının ellerimi öpüp geceleri yanına gitmemi istemesine engel değil. Tanrı'nın işleri böyledir işte, bir ironi, akıl almaz bir muamma barındırır içinde, kim oluyorum da bunu sorgulamaya kalkıyorum ki, hem yapamam da zaten, ayrıca rahip yardımcısı olduğum zamanları anımsamak da istemiyorum, bu da O'nun işi işte; çünkü korku-

lar döner dolaşır ve insanı bulur yine, benim korkum da öyle ve nefret, belli bir hedefi olmayan nefret, içimdeki nefret de büyüyor aynı şekilde.

Zangoç hakikaten kaygılı görünüyordu. Almida da öyle. Bir şeyler onları huzursuz ediyordu. Dışarıda yağmur şiddetini artırdı.

"Ayrıca burası benim de evim," dedi birden Almida, yüksek sesle düşünür gibi. Daha önce kimse onu öfkeli görmemişti ve bu durum herkesi şaşırttı. Bu cümleyi haykırmakla kalmamış, masaya yumruğunu indirmişti bir de: Kahve demliği sallandı, bardaklar şangırdadı, fındık likörü zangırdadı. Zangoç bu feryadı açık seçik bir şekilde duydu. "Burası benim evim," diye devam etti peder. "Bana sitem edilmesini gerektirecek tek bir şey bile yapmadım. Elimden geleni ardıma koymuyorum; varımı yoğumu Tanrı'ya adıyorum, hayatımı O'nun hizmetinde geçirdim. Niye şimdi karşıma böylesi saçmalıklarla çıkıyorsunuz? Don Justiniano'nun desteğini kaybetmeyi göze alamayız. Aklını yalanlarla doldurdular. Ondan aldığımız her şeyi fakirlere veriyoruz. Yüreğimiz merhamet dolu. Desteği kaybedersek öğle yemeklerini de kaybederiz."

"Hakikat her zaman galip gelir," dedi zangoç.

"Ahmaklar," dedi peder, "ve üstelik bunu yapanlar rahip bir de; bizim kanımız canımız, bununla beraber halis kötülüğü simgeliyorlar. Aldığımız bağışları çalmak istiyorlar, Tanrım. Kaybeden biz olmayacağız. Tanrı'nın sayısız kulu çekecek ceremesini yoksa. Rahipler arasındaki kıskançlık üç kat daha büyük bir günahtır. Tanrı onları bağışlasın çünkü ben hepsine lanet okuyorum."

Bu konuşma zangocun zoruna gitti fakat şu bir gerçek ki, sebebi pederin ağzından çıkanlar değil, onları Tancredo'nun önünde söylemesiydi.

"Çok geçmeden Peder Fitzgerald gelir," dedi. "Hava muhalefeti yüzünden gecikti. Kutsal eşya odasından ara-

dım yoksa. Bizzat kendisiyle konuştum. Artık çıkabiliriz. Herhangi bir problem yaratmadı."

"Nasıl yaratacaktı ki zaten," dedi Almida sert bir edayla, "daha önce bin kez onun yerine ayin yönetmişliğim var. İlk defa başka bir pederden benim ayinimi yönetmesini istiyorum. Kırk yıllık rahiplik hayatımda ilk defa. Kırk yıl," diye tekrarladı, duvardaki saate bakarak. Saat yediye yirmi vardı. "Pekâlâ," dedi, "cemaat gelmek üzeredir herhalde. Tanrı onları kutsasın. Yerime biri gelmeden bu kiliseden dışarı adımımı atamam."

"Peder Fitzgerald çok dakiktir," dedi Machado araya girerek.

Tancredo kalkıp mihraba gitmesi ve kutsal eşyaları yerleştirmesi gerektiğini fark etti. Ayrıca bunu zangocun gözlerinden de okuyabiliyordu. Görmeden bakıyor ve, "İşinin başına seni aptal!" diye haykırıyordu sanki. Tam o an odadaki telefon çaldı. Sabina telefonu açmak üzere kalktı. Sabina'nın Peder Fitzgerald ile konuştuğunu duyunca şaşakaldılar. Demek ki daha yola bile çıkmamıştı. Derken Peder Ballesteros'un bahsi geçti. Fitzgerald'ın yerine o bakacaktı herhalde.

"Yüce Meryem," dedi Almida, "olur şey değil. Don Justiniano iki saat içinde havaalanında olacak. Evine gidip görüşmek için ucu ucuna bir zamanımız var." Sabina telefonu kapatınca Almida, Ballesteros'u aramasını emretti. "Şayet Ballesteros'un yolda olduğunu doğrularlarsa biz de çıkarız ama sadece doğrularlarsa Sabina. Ballesteros'un yerime bakmak üzere buraya geldiğine bizi temin etmeleri gerek, anlaşıldı mı?"

"Don Justiniano bizi bekleyecektir," dedi Machado. Almida bu kez ona bakmadı.

"O bir işadamı," dedi. "Kiliseye olan sadakati sayesinde durumun aciliyetini ve kendisine yapacağımız açıklamaları anlayacağını umuyorum."

"Ne kadar beklemesi gerekiyorsa o kadar bekleyecektir."

"Tanrı bize kulak versin," dedi peder sabırsızca. Yukarı kaldırdığı ellerini kavuşturup hızla ovuşturdu. Seyahate çıkmadan önce Don Justiniano ile konuşmalıydı. Kiliseye yapılan ana yardımlar bu randevuya ve onun sonuçlarına bağlıydı.

Don Justiniano ana bağışçıydı. Her pazar eşi ve kızlarından ikisiyle birlikte sabah ayinine katılıyordu. Ne Sabina'ya ne de Tancredo'ya en ufak bir güven telkin ediyordu. Etrafı korumalarla çevrili bu adamda karanlık, vahşi ve tuhaf bir şeyler vardı. Ayaklı bir tuzak, Almida ve zangocun sivrisinek misali debelendiği dev bir örümcek ağı gibiydi. Don Justiniano'nun her ziyareti bir bavul dolusu para demekti; muhterem Juan Pablo Almida ile zangocu Celeste Machado'nun kilisenin ikinci katında bir yerlere özenle gizlediği bavullarca para. Bir seferinde Don Justiniano pederle, kilise yemekhanesinde, öğle yemeği yemeyi kabul etti ve baş başa, kapalı kapılar ardında yediler yemeklerini. Üç Lilia bin bir zahmete girdi: ajiaco çorbası, avokado, tatlı olarak çarkıfelek meyvesi, *pançeta*, meyve salatası, meyveli ve bademli tavuk, maydanozlu safranlı pilav, Trileçe tatlısı, kavun, tarçın elması sorbesi, *curuba* meyvesi şekerlemesi ve Lilia'ların *maná* dedikleri ballı bir lor peyniri hazırladılar ama nafile; en nihayetinde yemek Hilton Oteli'nin mutfağından özel olarak getirtildi: kızarmış tavuk butları, şeri soslu domuz, kral usulü yumurtalı ekmek, soslu ravioli, körili pilav ve Normandiya usulü armut tatlısı. Peder Almida Lilia'lardan özür diledi, "Don Justiniano ısrar etti," dedi onlara, "elimizden başka türlüsü gelmedi. Tanrı'ya onun cömertliğiyle hizmet edebiliyorsak başka ne gelir ki elden zaten? Gerçi ben elbette uyardım kendisini; kilisemizin kadınlarının, yıllardır bize Tanrı'nın hizmetinde her türlü yardımı sunan üç merhametli kadının, yemeklerine sevgi kattıkları

için herhangi bir Fransız şeften milyon kat daha iyi birer aşçı olan üç mütevazı ve özverili kadının yemeklerini büyük bir hazla yiyeceğini söyledim." Peder Almida böyle konuşuyor ve iş arkadaşlarını büyülüyordu ama o da ancak huzurlu ve sakin olduğunda. Şimdiyse karşılarında öfkesi burnunda ve bitkin bir adam vardı; Sabina telefondakinin Ballesteros olduğunu söylediğinde kendilerinde korku uyandıran bir adam. Anlaşılan o ki Ballesteros da henüz yola çıkmış değildi.

"Olamaz." Telefona Almida geçmişti. Yanındaki neredeyse albino Sabina Cruz bir heykele benziyordu, Lilia'lardan birine ya da. Gök gürledi; bahçeye art arda çakan şimşeklerin mavi ışığı düştü.

"Peder Ballesteros," diye lafa girdi Almida. "İlk kez bir rahipten işbirliğinde bulunmasını rica ediyorum. Kilisemin menfaatine, ertelemem söz konusu olmayan acil bir görüşmem var ve bana sizin geleceğiniz söylendi. Ben üç hafta, pazar günleri, sizin yerinize ayin yönettim."

Uzun bir sessizlik oldu. Ne söylediğini duyamasalar da belli ki Ballesteros özür diliyordu, Tancredo ve zangoç bu sessizliği birbirlerini yok saymaya adadılar. Peder Almida'nın bezgin sesini duyduklarında göz göze geldiler ve yeniden, telefona bir kazazede misali sarınmış olan Almida'ya çevirdiler bakışlarını.

"Fakat o da gelmedi," diye karşı çıkıyordu. "Ve onu tanıdığım kadarıyla buraya ancak seneye gelir, beni duydunuz mu?"

Yeniden bir sessizlik. Derken pederin odanın kapısına yönelen bakışlarını takip ettiler. Orada, kapı eşiğinde, Lilia'lardan birinin eşliğinde, her şeye kulak misafiri olmuş ve iliklerine kadar ıslanmış bir adam bekliyordu. Muhterem Peder Juan Pablo Almida telefonu yavaşça kapattı. İç geçirdi.

"Peder Matamoros," dedi. "İyi akşamlar. Sizi bana Tanrı gönderdi."

II

Tancredo için o gece diğer tüm gecelerini aydınlatan geceydi; farklı ve yıkıcıydı o gece, yaşamının başlangıcı ya da sonuydu, bir ölüm sancısı veyahut yeniden doğuştu, hangisi, ancak Tanrı bilir... Barındırdığı tutku ve tuhaflığın yıllarca masum masum flörtleştikten sonra nihayet Sabina ile avlunun karanlık bir köşesinde sevişip sanki yüz yıl süren bir ayrılığı telafi edercesine kendilerini saatler boyu, günün ilk ışıklarına değin, arzuya teslim ettikleri o ilk geceyi bile geride bıraktığı önemli mi önemli bir gece...

Almida ve Machado Volkswagen'e binmek üzere yağmurun altında avluya koştuklarında likör şişesi masanın üstündeydi hâlâ. Her biri birer şemsiye kuşanmış olan üç Lilia onlara eşlik ediyordu. Kilisenin en yüce iki temsilcisinin kaçıyor gibi bir halleri vardı; başlarını şemsiyelerin altına gömmüş, gabardinlerine sarınmış, kara birer leke misali, bilinmez kaderlerine koşuyorlardı.

Almida'nın beklenmedik vekili Peder Matamoros odada ayakta kalakaldı; Tancredo'nun döndüğünü görmesiyle bulduğu ilk iskemleye çökmesi bir oldu, "Bu dini bütün boğazdan bir şeyler geçmesi için beş dakika var hâlâ," dedi, "şundan versene biraz." Bu sırada şişeyi işaret edip, "Nedir bu?" diye sordu, "ah, fındık likörü. Çok tatlı."

İçeri az önce giren Sabina'nın ağzını şaşkınlıktan açık bırakarak –Almida'nın söylediğine göre yüzde yirmi beş oranında alkol içeren– şişenin içinde ne kadar içki varsa bitiriverdi ve bunu kirli fincanlardan birini kullanarak yaptı: Kara ve çökük gözleri bir an alev alev yandı. "Soğuğa iyi geliyor," dedi ıslak ellerini ovuşturarak.

Yaşı belirsiz olan Peder Matamoros –muhterem Peder San José Matamoros del Palacio– Tanrı bilir hangi gökten gelen gri ve yoluk, tuhaf bir kuş gibiydi kilisenin içinde. Koyu renk bir takım ve rahip yakası takmak yerine boğazlı, gri bir süveter giyiyordu; ceketini sanki başkasından ödünç almıştı, kendisine büyük geliyordu; siyaha çalan yuvarlak burunlu, beyaz bağcıklı okul çocuğu ayakkabılarının derisi ve tabanları parçalanmıştı; dikdörtgen çerçeveli bir gözlük takıyordu: Camlardan biri tam ortadan çatlamıştı ve saplarından biri pis bir yara bandıyla tutturulmuştu.

Likörü bitirdikten sonra Tancredo ile kutsal eşya odasına koştu (yağmur şiddetlenmişti, bahçedeki oluklara doluyor, taş koridordan taşıyordu) ve nihayet, soluk soluğa odaya vardıklarında, dikkatle etrafına, özellikle de duvarları süsleyen dinî resimlere, baktı. Boticelli'nin bir Meryem Ana tablosu önünde haç çıkardı, gözleriyle dua ediyordu sanki, büyülenmişti; Tancredo fırsattan yararlanıp pederin yüzünü, başını, ıslak ellerini ve bir kuşunki kadar narin boynunu kurulayacak bir havlu arandı. Matamoros gözlerini yüce Meryem Ana'dan ayırmadan izin verdi Tancredo tarafından kurulanmaya. Sonunda iç geçirdi ve başını onaylarcasına sallayarak çevreye bir kez daha göz attı. Bir sehpanın üzerinde duran eski ve siyah telefona inceden bir alayla baktı bir anlığına. Çevresi kırık burunları, olmayan kolları, yarısı yitmiş ya da rengi solmuş kanatları, boş gözleri, kazınmış yüzleri, kopuk elleri ve çatlak parmaklarıyla kaybedenler ordusuna benzeyen

alçıdan melek, Meryem Ana ve hüzünlü aziz heykelleriyle dolup taşan boş ve sade bir iskemlenin yanında duran telefonun uzaklığı onu şaşırttı. Tuhaf bir güruhtu bu; şüphesiz ya yeniden hayata döndürülmeyi ya da çöpü boylamayı bekliyorlardı. Ve sonra peder gülümsedi, "Tanrı'yı aramak için bir telefon," dedi. Cebinden küçük sarı bir tarak çıkardı ve Almida'nın nedense ayinlerinde hiçbir zaman kullanmak istemediği devasa altın kadehi ayna misali kullanarak dağınık saçlarını taradı. Aynı cepten bir de ağız gargarası çıkardı ve kamburu utançtan yerin dibine sokarak iki-üç kez ağzını çalkalayıp en ufak bir merhamet göstermeden kadehin içine tükürdü. "Bunu temizlemek lazım," dedi ve Tancredo'ya işte sadece o zaman, yırtıcı bir kuş gibi dimdik, baktı. "Yardımcım sizsiniz, öyle değil mi?" diye sordu gözlerini sırtındaki kamburundan alamadan. Dostça gülümsedi. "Bunu mihraba koyun," diye emretti ona pırıl pırıl ve oymalı, içi su dolu cam bir şişe uzatarak. "Şarabı buna katıyorum," dedi ve hemen ardından, gözlerini bronz haça dikip, sanki Tanrı'ya bir açıklama yaparcasına, "ayinlerimde kendi getirdiğim suyu içmeyi yeğliyorum," diye ekledi. Sonra alev alev gözlerini tedirgin kamburdan, açıkça süzdüğü sırtındaki kamburundan ayırmadan kutsal giysileri giymesine yardım etmesine izin verdi. "Bu da katedral gibiymiş mübarek," dedi ardından, kamburunu işaret ederek.

Tam mabede dönerlerken, sanki bir şey unutmuşçasına yüzünü Tancredo'ya çevirdi, "İncil'i okumayacağım," diye fısıldadı, "bunu siz yapacaksınız. Herhalde hangi günde olduğumuzu biliyorsunuzdur." Ve sakince ilerledi siste süzülüyor gibi duran mihrabın beyazlığına, ayağa kalkan cemaat üyelerinin saygılı bedenlerinin gürültüsüyle çevrelenmiş parfümlü büyük mumların kokusuna bürünerek ilerledi. Tek dizinin üzerine çöküp kollarını kanat gibi açarak mihrabın merkezini öptü uzun uzun,

sırtı tuniğinin üzerine işlenmiş altın rengi haçla ışıl ışıl parlıyordu ve gözlerini kendisine seslenen diğer gözlerin üzerinde dolaştırarak heybetli bir şekilde ayağa kalktı ve ayini başlattı: Olağandışı bir başlangıç, diye düşündü tüyleri diken diken olan Tancredo, zira haç çıkardıktan ve Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına herkesi selamladıktan sonra, Tövbe Yakarışları'na geçmeden önce, "Sevgili kardeşlerim," demek yerine, "Canım kardeşlerim," dedi.

Kambur söylenenlerin gerisine çok da ilgi göstermedi: Mihrabın bir yanına konuşlanmadan hemen önce Sabina'nın kutsal eşya odasından kendisini izleyen gözlerini fark etti. Ayin bitene dek onu bekleyecekti ve Peder Matamoros gidinceye dek de beklemeye devam edecekti. Sonra saldırıya geçecek ve istediğini elde edecekti, tabii Tancredo, Lilia'ları içler acısı bir kalkan gibi kendine siper etmediği sürece...

Peder San José'nin ayini sıradan bir ayin değildi.

Şaşırtıcı ve mutluluk verici bir şekilde, o akşam, cemaat müzikli bir ayine katılmış oldu. Peder Matamoros'un, mihraba kendi suyunu götürmesinin yanı sıra, harika bir *kantor* olduğunu kim bilebilirdi ki? Soğuk kubbelerin altında sesi sanki gökyüzünden geliyor gibi tınlıyordu. Cemaati tövbeye çağırdı bir kez daha fakat bu kez şarkı söyleyerek yaptı bunu: *Canım kardeşlerim, bu kutsal gizemleri kutlamadan önce günahlarımızın bilincine varalım.* Sanki org çalıyordu. Tancredo bir çıkış yolu ararcasına gözlerini mermer kubbeye çevirdi ve bulutların arasında uçuşan melekleri gördü, onların da bakışlarına karşılık verdiğini gördü üstelik, yine de bilemedi korkmalı mıydı yoksa heyecanlanmalı mı... Kim bilir ne zamandır müzikli bir ayin yapılmıyordu, diye geçirdi içinden. Sesin arılığıydı ciğerlerine dolan. Kimsenin bir şey anladığı yoktu ama ses şarkı söylüyordu işte. Fakat cemaat üyelerinin hiçbiri şarkıya karşılık verme

cesaretini gösteremedi, dolayısıyla, "Her Şeye Kadir Tanrı'nın ve sayısız düşünce, söz, iş ve ihmal suçu işleyen siz kardeşlerimin huzurunda Günah Çıkarıyorum," dediler utana sıkıla, bir koyun sürüsü gibi ve hep bir ağızdan, "Benim suçum, benim suçum, benim korkunç hatam nedeniyle," diye mırıldanarak göğüslerine vurdular, uhrevi bir davul gibi yankılanan ve sanki en sonunda kendi bedenlerinin de ses çıkarıp şarkı söyleyebileceğini anlamışlarcasına onları da hayrete sürükleyen bu göğüs dövme hareketinden sonra ebedî bakire Kutsal Meryem Ana'ya, meleklere, havarilere ve onlarla beraber Yüce Tanrımıza yakaran kardeşlerine yakarmaya devam ettiler. Derin bir sessizlik oldu ve Peder Matamoros, ayini, "Her Şeye Kadir Tanrı bize merhamet eyle, günahlarımızı bağışla ve bize sonsuz hayatı bahşet," diyerek tamamladı ve işte o zaman cemaat, ilk kez hep bir ağızdan, "*Âmin*," diye şarkı söyleyerek cevap verme cüretini gösterdi.

En ön sırada –çünkü her ilk ve son ayine muhakkak katılıyorlardı– üç Lilia vardı, birbirlerinden çok farklı fakat bir o kadar da benzerdiler, Peder Almida'nın hizmetinde çalışmaya başladıklarından beri aynı isimle bağlanmışlardı birbirlerine, yaşlı ve siyahlar içindeydi her biri, ikinci defa sanki bir bayram günündeymişçesine giyinmişlerdi; başlarında süslü ve şık rahibe başlıkları, ellerinde dua kitabı, ayaklarında rugan ayakkabı vardı ama elleri soğan, nefesleri yemek kokuyordu, gözlerinde sobanın kıvılcımları, et ve sarmısak doğramanın, limon sıkmanın, açlıklarını kaybedinceye dek yemek pişirmenin yorgunluğu vardı hâlâ. Fakat o gece akan gözyaşlarının sebebi ne soğanın dökülen kanı ne de yaralı turplardı, kulakları kutsal içkiye benzer bir şeyle dolup taştı da ruhlarına dokundu sanki ve sonrasında sessizce ağlattı üçünü de. Tek bir kişiymişçesine gülüyorlardı güldüklerinde. Kendilerini

artık kokularından tanıyan ve koca bir sırayı sadece onlara vermeyi yeğleyen müminlerin ortasındaki bir adaydılar; neredeyse aşırıya kaçan masumiyetlerinde Peder Almida'yla, kahvaltısıyla, pirüpak ruhuyla ve gömleğinin temizliğiyle ilgilenişlerinin karşılığında dini bütünlerin kendilerine gösterdikleri bir hürmet olarak algılıyorlardı bunu ama aslında bu bir imtiyaz mıydı yoksa yalnızlığa mı mahkûm edilmişlerdi bilinmez...

Kutsal eşya odasında gizlenen Sabina da hiç kimsenin beklemediği bu şarkıya canla başla dahil oldu. Hatta bir an için o pederin varlığıyla Tancredo ile kilisede baş başa kalacağını, ne Almida'nın ne de Machado'nun orada olacağını, unutuvermişti; Tancredo'nun koca sırtını, göz alıcı kamburunu, yukarı kaldırdığı başını görüyordu görmesine ya, sonra görmez ve umursamaz oldu, sadece kendinden geçmiş bir şekilde Peder San José'nin dini bütünleri tövbeye davet edişini dinliyordu. İlk başta panikten gülmelerini sağlayan kantorun ilahisi şimdi sevinçten ağlamalarına yol açıyordu. Dualar başladığında cemaat, "Tanrım bize merhamet et, Yüce İsa acı bize, Tanrım bize merhamet et," diye coşkuyla ilahi söylemeye koyuldu ve onların ardından Matamoros tek başına, Latince tekrarladı duasını. Kalabalık mest olmuş bir şekilde dinledi onu: *Gloria in excelsis Deo et in terra pax hominibus bonae voluntatis. Laudamus te, benedicimus te, adoramus te, glorificamus te...*[1] Ve hepsi, duanın sonunda, birlik olup coşkulu bir, "Âmin!" haykırdılar duvarları okşayan, mihraptan sokağa kadar uzanan.

Ara ara yoldan geçen biri olduğu yerde kalakalıyordu akşamın yedisinde kulağına çalınan bu ayinle, duydukla-

1. (Lat.) En yücelerdeki Tanrı'ya yücelik, yeryüzünde O'nu hoşnut eden insanlara esenlik olsun. Sana şükrediyoruz, sana dua ediyoruz, seni övüyoruz... (Ç.N.)

rına inanamıyor, şüphesiz mihrabın önünde muhterem bir kişinin cesedinin durduğunu geçiriyordu içinden, bir piskoposun anısına düzenleniyor olmalıydı bu ayin en azından ama ortalıkta bir ölü falan yoktu ve müzikli bir ayindi verilen. Yine de, ortada bir ölü olmasa da, sokaktaki insanlar büyülenmişçesine kapının önünde toplanıyorlardı. Ayrıca yağmur yağıyordu ve müzikli bir ayin yağmurun dinmesini beklemek için iyi bir bahaneydi.

Tancredo yine tavana baktı kaçarcasına; Peder San José'nin ayininin karma bir ayin, bir viviseksiyon denemesi olduğunu geçirdi içinden; eski ayinlerden pasajlar kullanıyor, unutulup gitmiş geleneklerden söz ediyor ve onları günümüz ayinleriyle birleştiriyor, üstüne bir de hepsini Latince söyleme cüretini gösteriyordu. Para toplamanın hemen ardından, ilahiden önce, Tancredo'nun muhterem Almida'yı ve kırk yıllık rahipliğini gerçekten sarsabileceğini düşündüğü bir şey oldu: Kollarını iki yana açmış ayakta duran Matamoros başını mihrabın ortasına yaslayıp Sessiz Dua'ya gömüldü ki işin şaşırtıcı yanı herkesin aşina olduğu o kısa dua değildi söz konusu olan, rahatlıkla beş dakika sürdü ve hayretler içindeki Tancredo'ya belki de Peder Matamoros'un uyukladığını düşündürdü.

Fakat onu asıl şaşırtan, üstelik bu şaşkınlık hissi öğle yemeklerine gelen sokak çocuklarına ve körlere, ihtiyarlara ve fahişelere, ta uzaklardaki papaya kadar uzanabilirdi rahatlıkla, olduğu yerde donakalmasını sağlayan şeyi pedere kutsal eşyalar konusunda yardım ederken, şaraba su katması için şişeyi aldığında ve şişenin ağzını açıp ona uzattığında –daha çok karşısındaki bir deri bir kemik eller tarafından neredeyse koparırcasına alındığında– yaşadı: Bulunduğu yerde, kilisenin en kutsal köşesinde, mihrapta, o kokuyu duymak aklını başından aldı, korkudan tüyleri diken diken oldu, tütsü kokuları

arasında o keskin kokuyu, karanfil ve tarçından daha keskin olan o sert anason kokusunu duymak onu öfkelendirdi, vatan kokusu diye düşündü, içki, diye ayırdına vardı sonrasında ve üstüne Peder Matamoros'un kendinden emin bir şekilde kutsal kadehe şişenin yarısından fazlasını boşalttığını ve ardından kana kana içtiğini gördü bir de. Aşai Rabbani Ayini'ydi[1] bu ve Tancredo, İsa'nın bedeni ve kanı olan ekmek ve şarabın yerine likör kullanıldığına inanamıyor, inanmak istemiyordu. Hayatında ilk defa –rahip yardımcısı, kambur– dehşete düştü. San José Matamoros diye düşündü, sadece bir kantor değil, aynı zamanda şu katedral rahibi dedikleri kişilerden biri, şişman bir ayyaş pedercik. Üstelik, diz çökmenin ardından, Matamoros'un korkunç bir şey yaptığına tanık oldu: Atkısına ağzını sildi. Fakat Tancredo çabucak toparlandı. Başka sorunlu pederlerle de karşılaşmıştı daha önce, kimilerini bizzat tanımış, kimileriyse kulağına çalınmıştı; pederler de –Almida'nın kendisine tekrar tekrar öğrettiği gibi– günaha açık, etten ve kemikten birer insan, diye düşündü, imkânsızı gerçekleştiren, en eski sözü, Tanrı'nın Sözü'nü dile getiren sıradan insanlar onlar da.

Her koşulda muhterem San José kendini affettiriyordu. Onu basit bir pedercik olarak atfetmek adil değildi. Bu vaazı veriyordu en azından. Tancredo İncil'i okuduğunda San José onu mihrabın yanındaki, geniş ve sırt yastıklı, kocaman, altın kolçaklı sandalyeye iyice yayılarak dinledi, bir elini çenesine dayamıştı ve gözleri kapalıydı;.aynen uyuyor gibi bir hali vardı. İşin aslı Tancredo okumasını bitirdikten sonra San José'nin kendine gelmesi ve vaaza başlamak üzere kürsüye geçmesi bitmek bilmeyen bir üç-dört dakikayı buldu. Zaten İncil'le –peki

1. Rabb'in Sofrası, Missa Ayini, Ekmek Şarap Ayini veya Komünyon olarak da bilinir. (Ç.N.)

hangi İncil? Matta mı? Luka mı? Markos mu? Yuhanna mı?– pek, hatta belki de hiç alakası olmayan bu vaaz yeri göğü inletti, nasıl inletmesindi ki zaten, diye geçirdi içinden Tancredo, müzikli bir vaazdı ne de olsa, ölülerin ruhundan yükseliyordu. Kısa olması bir yana, sıra dışıydı, incelikliydi, Tancredo'ya baştan aşağı bir vaazdan çok müzik eşliğinde okunan bir şiir gibi gelmişti fakat önünde sonunda bir yakarış bu da, diye düşündü; insanları, ırk ve inanç ayrımı gözetmeksizin, sevgiye davet eden bir yakarış; bu sevgi ki hâlâ hor görülse de İsa'nın, sanki oradan yardım eli uzatırcasına, cennete ulaşabilmek için insanlığa sunduğu tek yol. Bir berraklık ayiniydi bu. Cemaat Gerçek Dua'yı[1] tamamladığında Matamoros'un bunu bir de nağmeli bir şekilde tekrarlamasını bekledi umutla, tıpkı *Övgü Duası*'nda ve *Büyük İman Açıklaması*'nda olduğu gibi ve ne mutlu ki aynen öyle oldu: Kusursuz bir Latince ile söylendi *Pater Noster, qui es in caelis: sanctifecetur nomen tuum; adveniat regnum tuum; fiat voluntas tua, sicut in caelo, et in terra*...[2] Hepsini göklere çıkardı bu fakat göklerden Komünyon Ayini sırasında şaşkınlık içinde düştüler yeniden toprağa. Peder San José müminlere yaklaştı ve etten kemikten olma, kaygılı bir insan ifadesiyle Tancredo'dan İsa'nın ışıl ışıl bedeniyle dolu altın kadehi tutmasını istedi. Kilise azaları titreyen elleri karşısında korkuya kapıldılar. Birkaç defa kutsal ekmeğin parmaklarından kayıp gideceği korkusunu yaşadılar. Kilise azaları bu titremeden kendilerini saran duyguyu, ayini bir huzur şenliğine dönüştüren şarkının bereketini sorumlu tutmayı yeğlediler. Komünyon Sonrası Duası'nı bitirmesini beklediler yürekleri ağızlarında

1. Pederimiz, Babamız (*Pater Noster*) adlarıyla da bilinir. (Ç.N.)

2. (Lat.) Göklerdeki Babamız, adın kutsal kılınsın. Egemenliğin gelsin. Gökte olduğu gibi, yeryüzünde de senin istediğin olsun. (Ç.N.)

ve nihayet son sözlerini söyleyip de duayı tamamladığında hep bir ağızdan, "*Âmin*," dediler. Kalp atışları duyulabiliyordu.

Daha önce Tancredo'nun ayin yöneten bir din adamında hiç tanık olmadığı bir şekilde bitap düşen muhterem San José Matamoros Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla titreye titreye kutsadıktan sonra onları, neredeyse sürüklene sürüklene girdi kutsal eşya odasına; öylesi tükenmiş görünüyordu. Ümitsizliğe düşen Tancredo peşi sıra gitti. Ayin kesinkes bitmişti işte: Artık kilisenin kubbeli tavanındaki melekler sadece birer resimden ibaretti ve meleklerin gözleri Sabina'nın ona yakaran gözleriydi yalnızca: Tüm bulutlarda Sabina'nın gözleriyle bir melek ona bakıyordu. Bedenin okşanası yerleriydi onu bekleyen, sıcak ve ıslak. Bundan sonrası Sabina'nın gecesi, diye düşündü, yine de ona da aitti gece ve bir de korkularına; öğle yemeklerinin kasveti, birbirinin aynısı günler vardı daha sırada.

Ayin bitmişti ama Kent Derneği üyesi yaşlı vefakâr hanımefendiler taş kesilmişçesine duruyorlardı hâlâ yerlerinde, kilisenin taşlarıydı her biri, iç içe geçmişlerdi sessiz, yüzyıllardır suskun bir ilahiyle.

Sanki kimse gitmek istemiyordu.

Matamoros'un ardından ilk harekete geçenler üç Lilia oldu; ayakuçlarına basa basa gittiler peşinden ve ayin giysilerini çıkarmış, kutsal eşya odasındaki, melekler ve havarilerle çevrelenmiş, telefonun yanındaki tek sandalyede soluk soluğa oturur, alnını bir havluyla silerken buldular onu. Sanki var olmamasından korkarcasına ve var olduğuna inanmazca yaklaştılar yanına ve çevresini sardılar dikkatle, karşılarındaki bir hayaletmişçesine.

Sessizlikte sadece bir ıstırap misali durmaksızın yağan yağmurun sesi ve özenle ayin kıyafetlerini toplayan,

devasa bir ahşap sandığın içine üst üste koyan kamburun ayak sesleri duyuluyordu. Odaya yayılan ışık yetersizdi ve gece her bir köşeyi yalayıp yutuyordu; üç Lilia'nın bedeni görülmüyordu: Kesik kesik gövdelerdi karanlığın içinde kaybolan; yüzleri seçiliyordu sadece, sarı, bitkin ve kıllı ve bir mucizeye tanık olmuşçasına parlıyorlardı.

"Tanrı sizi kutsasın, peder," dedi sonunda içlerinden biri. "Ezelden beri ilahi söylemiyorduk."

Sözcükleri sessizliğe kaynaştı, yağmur şiddetlendi.

"İlahi söylemek lazım," dedi peder. "İlahi söylemek lazım."

Güçbela yüzünü döndü onlara. Boğuktu sesi ama gülümsedi ve, "İlahi söylemek yorar. Bazen ilahi söylemek yorar," dedi.

"Öyle olmalı, peder, öyle olduğu görülüyor ayrıca. Yüzünüzden belli, sesinizden de anlaşılıyor."

Üç Lilia'dan hangisinin konuştuğu anlaşılmıyordu.

"Sizi yemeğe davet etmek isteriz, peder."

Ve diğeri araya girip düzeltti:

"Biz değil, peder. Kilise, bugün ayininizi dinleyen mutlu yürekler."

San José Matamoros hızlı hızlı nefes aldı ve başını salladı. Bununla ne demek istediğini kimse anlamadı, övülmek onu rahatsız mı ediyordu yoksa? Ve melek heykellerinin arasında kımıltısız kalakaldı öylece; bir başka melek misali. Lilia'lardan biri ısrar etti:

"Peder, Tanrı'nın sözü bir ezgidir zaten ama çocukluğumuzdan beri sizin söylediğiniz şekilde bir ilahi dinlememiştik."

Ve diğeri girdi lafa:

"Bizimle dinlenin. İstirahat edin. Elbette tekrar söylemek isterseniz bizler duacınız olacağız..."

Üçüncü daldı araya sonra:

"Tanrı bizi çağırıncaya dek."

Sanki bunun üzerine peder, onların kim olduğunu anladı ve yüzüne iyiden iyiye bir gülümseme yayıldı.

"Lütfen," dedi, "şu an bir kadeh şaraba ihtiyacım var, sadece bir kadeh şarap, lütfen."

Ve sözlerinde samimiydi:

"Soğuk insanı mahvediyor."

Lilia'lardan biri başka bir öneride bulunma cüretini gösterdi:

"Bir kadeh brendi daha iyi olmaz mıydı?"

Ve diğeri, "Brendi insanı daha çok ısıtır, peder. Ve şarkı söylemesine daha bir yardımcı olur," dedi.

San Jose'nin yüzü ışıldadı.

Üç Lilia aynı anda bir kadeh brendinin, peşine düştü. Bir anlık duraksamayla birbirlerine baktılar. "Kim gidiyor?" dedi içlerinden biri. Ve nihayetinde, tek bir bedenmişçesine, özenle ve hevesle kalktı üçü birden.

"Sizi fazla meşgul etmek istemiyoruz, peder. Dinlenmeniz gerek." Ne Tancredo farkına vardı Sabina'nın nereden çıkıp geldiğinin ne de peder. Belki de sesi gibi kasvetli ve tiz bir şekilde Meryem Ana ve aziz heykelleriyle dolu köşeden çıkıvermişti. Mavi eşarbını çıkarmıştı; kül rengi saçları yüzünü örtüyordu yine. Araya girmeye cesaret edemeden kadını dinlediler. "İsterseniz gidebilirsiniz. Size bir taksi çağırırız, ıslanmazsınız. Sizi burada tutacak değiliz, kimse sizi rahatsız etmek niyetinde değil."

Sabina dudaklarını sıkıca birbirine bastırdı. Söylediklerinden pişman olmuş gibiydi. Dışarıda yağmur hafifledi.

Tancredo kıyafetleri kaldırdı. Oradan gitmek istiyordu ama nasıl olup da kurtulacağını, odasına kaçacağını ve bir ölü gibi yatağına uzanacağını bilmiyordu. Bir yandan Matamoros'un sarhoş olduğunu biliyordu; hatta sarhoştan da öte, serseme dönmüştü. Her an sızabilirdi ve böyle

bir durumda Tancredo'nun onunla ilgilenmesi gerekirdi. Öte yandan sadece Sabina'nın yakınlarında olmak bile ölesiye duyduğu o korkuyu gün ışığına çıkarıyordu; bir hayvana fakat bu kez bir bedenin içinde süzülen özgür bir hayvana dönüşmekten korkuyordu ve bu korku, korkuların en büyüğü, şimdi ona ölü numarası yapan ya da daha beteri ölen yaşlılarla mücadele ettiği öğle yemeklerinde olduğundan çok daha korkunç geliyordu.

"Mutfakta," dedi Tancredo, kendi kendine söylenircesine. "Mutfakta bir şeyler yiyeceğiz, peder. Orası sıcak olur hem. Sizi fazla tutmayız."

"Nasıl isterseniz," dedi Matamoros, ılımlı. Bir şey ekleyecek gibi oldu ama sonra, sırayla, onlara bakakaldı; yırtıcı kuş gözleriyle baştan ayağa süzüp yaşadıkları her bir günü ve anılarını deşti; ne var ne yoksa içlerinde ortaya çıkardı sanki. Sabina bu bakışlara dayanamadı; gözlerini kaçırdı. Suçüstü yakalanmış bir kız çocuğuna benziyordu şimdi daha çok, kıpkırmızı kesilmişti. Tancredo'ya kadın çıplakmış gibi geldi; sanki çıplak yakalanmış da o yüzden kızarmıştı, tıpkı, yıllar önce, muhterem Juan Pablo Almida, Celeste Machado'nun eşliğinde ayin yönetirken kadının ardından duşa girip de onu hiç beklemediği bir anda bastığı günkü gibi.

Tam bu sırada üç Lilia geldi, içlerinden birinin elinde üzeri özenle örtülmüş bir tepsi ve tepside altın varaklı bir kadeh, atıştırmalıklar ve bir şişe brendi vardı.

Bir şey söyleyecek gibi olan Matamoros'un yüzü ışıldadı. Kollarını iki yana açıp, "Buyurun," dedi, "yalnız içecek değilim herhalde."

Kilisenin beş sakini şaşkınlık içinde birbirlerine baktı.

"Doğru," dedi Lilia'lardan biri uzlaşmacı bir tavırla. "Hepimiz içelim. Hava soğuk."

"Ben içmem," dedi diğer Lilia gülümseyerek. Gülümsemesinde sanki içmesi için kendisine ısrar etmeleri

beklentisi vardı; tek bir kez söylemeleri yeterliydi hem, öyle çok ısrara gerek yoktu. Üçüncü Lilia başını iki yana salladı.

"Bilemiyorum," dedi. Ve omuz silkerken sanki, "Ben içmem ama siz için," der gibi bir hali vardı.

"Ben de içmem," dedi Tancredo, "ama mühim değil peder, size eşlik edeceğiz."

"Bizlerin, peder," dedi Sabina, "içki içmesine izin verilmiyor, verilseydi bile bu kilisenin hiçbir sakini içme arzusu duymazdı, ne şimdi ne de başka bir zaman. Getirdikleri bu şişeyi muhterem Almida çok nadiren kullanıyor..."

"Aynı şişe değil hanımefendi," diye araya girdi bir Lilia, son derece nazik bir şekilde, sanki iyi bir ekmek nasıl yapılır, onu açıklarcasına. Ve tatlı tatlı güldü, "Bu şişelerden çok ama çok var," dedi. "Hepsi birbirinin aynı. Her gün yatmadan önce Peder Almida ve sizin vaftiz babanız, hanımefendi, Zangoç Celeste Machado, bir bardak sıcak sütle beraber bundan da daha iyi bir kadeh brendi içiyorlar. Uykuya faydası olduğunu söylüyorlar. Biz de onlara inanıyoruz."

Sabina kızardı.

"Öyle mi?" diye sordu, tehdit edercesine, üç Lilia'ya birden hitap ederek. "Siz de mi brendi ile uyuyorsunuz yoksa?"

"Bazen," diye yanıtladı daha önce "bilemiyorum" cevabını veren Lilia. Ve ardından dalgınca ekledi, "Gerçi nane çayı daha bir işe yarıyor ama..."

Sabina yüzünü ona döndü, dudaklarını ısırarak, "Muhterem Almida eminim bu durumun farkına varacaktır. Bakalım o ne düşünecek," dedi.

Matamoros ayağa kalktı. Herhalde gidecekti. İçinde boş şişesinin olduğu koca cepli koca ceketinin önünü iliklediği ve ellerini ovuşturdu. "Hava soğuk," dedi gülüm-

seyerek. Fakat kendi kendine gülümsüyordu daha çok, kimseye yöneltilmiş bir gülümseme değildi bu ya da sanki başka bir yerde, buradan bir milyon ışık yılı uzakta, bir melekler korosundaydı da geçmiş günlere ait, sadece kendisini ilgilendiren mutlu anılar gelmişti aklına; sağanağın altında kiliseye gelen, ayini yöneten ve ilahiler söyleyen, bunca zamandır onlarla vakit geçiren, Sabina ve yaşlı kadınlar arasındaki tatsız konuşmalara kulak misafiri olan o değildi sanki. Ceketinin yakasını düzeltti. Zayıf, yaşlı ve üzgün gözüküyordu şimdi; gitmek istemediği halde giden birinin hali vardı üzerinde. Sabina iç geçirdi: Bir yükten daha kurtulmuştu, nihayet kantor gidiyordu işte. Fakat Peder Matamoros elinde tepsi olan Lilia'ya yöneldi sakince ve saygıyla bir baş selamı vererek kadehle şişeyi alıp yürümeye koyuldu.

Kapının önünde durdu.

"Pekâlâ," dedi. "Madem tek başıma içeceğim, o halde bunu sizler ayakta durmuş bana bakarken, havari ve başmeleklerle çevrili bu iskemlede bir başıma otururak yapmayacağım. Masaya geçelim."

Ve kutsal eşya odasından çıktı; şüphesiz pederin özel odasına gidiyordu. Kilisenin beş sakini baş başa kaldıkları an kendilerine geldiler.

"Bu kabul edilemez," dedi Sabina. "Peder Almida öfkelenecek ve buna hakkı da var. Kim sizden atıştırmalık bir şeyler hazırlamanızı istedi ki? Bize güvenip de bir geceliğine bizi yalnız bırakan, bize kilisesini emanet eden pedere böyle mi karşılık veriyoruz? Uyumamız lazım. Yarın ailelerin öğle yemeği var..."

"Uyumak mı?" diye sordu Lilia'lardan biri, kötücül bir edayla, gözucuyla Sabina'ya bakarak. Diğer ikisi, sanki bir ayin dinliyormuşçasına, özenle başlarını öne eğdi. Sabina biri onu itmiş gibi bir adım geri gitti. Tancredo da içgüdüsel bir şekilde geriye doğru bir adım attı ve bir şey

söyleyecekmiş gibi ağzını açtı. Lilia'ların her şeyi bildiklerini fark etti, bizden haberdarlar, diye geçirdi içinden. Ve sonra, kim bilir ne zamandır haberdarlar, diye düşündü. Belki de ilk günden beri her şeyin farkındaydılar. Ve bir anlığına dehşete kapıldı, kendini Peder Almida'nın korumasından ve başını sokabileceği bir kiliseden yoksun, Bogotá'nın gün bilmez gecelerinde hayal etti. Sabina ile geçirdiği gecelerden pişmanlık duydu. Evet. Almida'nın, hatta zangocun da her şeyi biliyor olma ihtimali vardı pekâlâ. Bu yüzden ona güvenmiyorlar, üniversite eğitimine olanak tanımıyorlar ve onu bu öğle yemekleri işine mahkûm ediyorlardı. Aynen öyle, diye tekrarladı. Ve üç yaşlı kadına tek bir kadınmışçasına, sanki onları ilk kez görüyormuşçasına baktı. Hiçbiri alınmadı bu bakışlardan, aksine sanki onun adına üzülüyormuş, sanki o sadece küçük bir çocuk, bir oyuncakmış ve bu oyunda tek bir suçu bile yokmuş gibi bir tavır içindeydiler daha çok.

"Takdire şayan bir ayin dinledik," dedi içlerinden biri ya da üçü birden; yağmurla gölgelenen dolgun bir sitem şarkısı gibi yankılanmıştı dile gelen ses çünkü. "Sıradan bir ayin değildi."

İçlerinden hangisinin en yaşlısı olduğunu bilmenin yolu yoktu. Üçü de ufak tefekti aslında ama iki tanesi az biraz daha iri ve benzerdi birbirine; üçüncü, onların oyuncak bebeği gibi duruyordu. Yıllar içinde aynı alışkanlıkları geliştirmişler, aynı mimikleri yapar olmuşlardı; sanki önceden planlamadıkları halde eşzamanlı hareket ediyor gibiydiler ve birinin ağzından çıkanı diğer ikisi zaten düşünmüş oluyordu, dolayısıyla da birinin başladığı konuşmayı, sanki bir ekmeği bölüşürcesine farkına bile varmadan, neredeyse diğeri tamamlıyor ve üçüncünün son noktayı koyması için zaman tanıyordu. Machado bir seferinde üç Lilia'nın da aynı gün, aynı sebepten öleceğini söylemişti;

aynı anda yeniden doğmaları da muhtemeldi pekâlâ. Almida bu şakaya katılmamış, Diriliş Günü'nde bir ilk ya da son olmayacağını söylemişti. Diriliş mutluluğunun herkes için aynı anda yaşanacağını dile getirip Lilia'lar üzerine olan bu sohbete başka bir yön vermişti. Onlarla alay edilmesine asla izin vermezdi. Bir sebepten onlara saygı duyuyor, diye geçirdi içinden Tancredo, sadece aşçılıkları olamaz kaynağı. Yoksa onlardan korkuyor muydu? Bazen Almida'nın onlardan kaçar gibi bir hali oluyordu, tarifsiz bir panik yaşıyordu sanki, bir önsezi belki.

"Atıştırmalıklara gelince," dedi bir diğeri, "bizim kararımız değildi. Gitmeden önce, ayin bitiminde pedere yiyecek bir şeyler vermemizi Juan Pablo Almida'nın bizzat kendisi istedi."

"Öyleyse yemeğini verin ve çekilin," dedi Sabina. "Daha fazla vakit kaybedemeyiz."

Tancredo gözucuyla kapıya baktı. Sabina'nın ağzından çıkan her sözcük, bu tedbirsizlik onu gitgide daha çok rahatsız ediyordu. Şayet Lilia'lar her şeyi biliyorsa onları sinirlendirmenin bir faydası yoktu. Bir tanesi Sabina'ya cevabı yapıştırdı hatta:

"Ne için vakit kaybedecekmişiz, hanımefendi?"

Sabina ateş püskürdü:

"Ah, yeter ama," dedi. "Homurdanıp durmanızdan ve kabalığınızdan bıktım usandım artık. Sırlarınızı, uydurduğunuz yalanları, çevirdiğiniz dolapları dinlemek yeterince korkunç zaten ama daha da korkunç olanı sizi dinlemek, sesinizi duymak ve en beteri ise burada, sürekli birilerinin dibinde durup olan biteni gözlediğinizi bilmek. Söyleyecek bir şeyiniz varsa lafı evirip çevirmeden söyleyin gitsin."

"Neler diyorsunuz hanımefendi? Sizi anlamıyorum," dedi Lilia'lardan biri uzlaşmacı bir edayla. "Size ne söyleyelim? Ne duymak istiyorsunuz?"

Ve diğeri girdi lafa:

"Siz bizim tanıdığımız Sabina değilsiniz. Sadece birkaç yıl içinde terbiyesiz bir hanımefendi olup çıktınız. Zangocun vaftiz kızına benzemiyorsunuz doğrusu. Sanki İncil'i okumamış gibisiniz. Üçümüzü de üzüyorsunuz ki siz elimizde büyüdünüz, size annelik, anneannelik ve arkadaşlık ettik. Hizmetinize koştuk."

Sabina ayağını yere vurmaya başladı, gergindi, yumruk yaptığı ellerini sıkmıştı, yüzünde haşin bir ifade vardı. Tek ampulün loş ışığında altından da daha sarı gözüküyordu, huzursuz yüzünün ateşten halesinde saçlarının alevlerine gömülmüştü. Öfkeden konuşamıyordu bile. Tancredo alelacele lafa girmeye çabaladı:

"Yiyecek bir şeyler hazırlayın haydi," dedi. "Kiliseyi kapamak lazım."

"Kilise," dedi üç Lilia korku içinde, "Tanrı'nın kilisesi açık, Tanrım. Nasıl olur da kilisenin kapılarını kapamayı unutursunuz, sevgili Tancredo? İçeri her an bir hırsız girebilir ve..."

"Ve Tanrı'yı mı çalar?" diyen sesi duyuldu Peder Matamoros'un. Kapı eşiğinden başını uzattığını fark ettiler. "Beni yalnız mı bırakacaksınız?" diye sordu. "Beni de çalabilirler. Birkaç dakika huzur içinde sohbet edelim, sonra gideceğim. Yağmur azaldı. Haydi, siz gidin... sevgili Tancredo... ve şu kapıları kapatın. Sizi burada bekliyoruz."

Üç Lilia derhal pederin yanına gitti.

"Yemek hazır," dediler. "Sadece ısıtmak lazım, o kadar."

"Benimle gelin," dedi Matamoros, kadınların çevresini sarmasına olanak tanıyarak. Sabina da yanlarına geldi, bir şey söylemeli, son noktayı koymalıydı ama ne diyeceğini bilmiyordu.

Tancredo apar topar kiliseye yöneldi. Boş mabetten

geçti. Bir yandan da neflerde kimse olup olmadığını kontrol ediyordu. Hatta başını Aziz Gertrudis şapelinden içeri uzattı, bir nehirde süzülüyormuşçasına bakan gözleriyle mavi resim içine çekti onu, haç çıkardı, dua etmek istedi ama hangi duayı edeceğini bilemedi, tüm dikkati karşısındaki görüntüdeydi hâlâ, mihraptaki keskin likör kokusunu anımsadı birden yine, halen inanamıyordu; sessizce dua ediyor gibi gözüküyordu, oysa engizisyonu düşünüyordu: Sırf bu ayrıntı yüzünden bile San Jose Matamoros'u diri diri yakabilirlerdi. Yine bu kilisede, bir odun yığınının ortasında hayal etti onu ve gülümsedi. Yakılmadan önce, "Bir içki daha lütfen," derdi herhalde. Bir hırsız arayışıyla günah çıkarma hücrelerinin içine tek tek bakarken gülümsemesi yüzüne iyice yayıldı.Tuhaf bir durum değildi bu; kilise soygunları günden güne artıyordu, üstelik sadece kutsal kadeh ya da tablolar gibi değerli, en kutsal objeleri değil, alçıdan yapılma uyduruk heykelleri, mumları ve gaz lambalarını, tütsü çubuklarını, bağış kutularını da çalıyorlardı; bir gün dua kürsüsü çalınmıştı, başka bir gün bir bank, halı parçası, hatta içinde kutsal su olan kil çanak, girişteki hurdası çıkmış ilan panosu, çöp tenekesi, hatta ve hatta günün birinde kubbeye kadar uzanan ve Çarmıh Durakları'nın tasvir edildiği spiral şeklindeki dar merdivenin oymalı ve cilalı ilk iki basamağı çalındı. Muhterem Almida herkesin önünde hırsıza seslenip o merdivenin Floransalı dindar bir cemiyetin hediyesi olduğunu ve Papa VI. Pablo tarafından kutsandığını açıklayarak Tanrı'ya ait olanı Tanrı'ya iade etmesi talebinde bulunduysa da ilk iki basamak hiçbir zaman iade edilmedi, hatta daha da beteri, sadece üç hafta içinde üçüncü ve dördüncü basamaklar da ortadan kayboldu, bu artık hırsızlık değil maskaralıktı, yahut papanın kutsadığı eşyaların peşine düşmüş bir fanatiğin işiydi. Bir koleksiyoncuydu belki de. Bogotá

işte. Peder Almida merdivenin kalanının saklanmasını emretti ve yerine uyduruk, ahşap, tahtakurularının kemirip durduğu sıradan bir merdiven döşendi.

Tancredo kapıları kapatmak üzereyken ana nefte yer alan kilisedeki son bankın kımıltısız duran kadınlar tarafından işgal edildiğini fark etti; yedi ila dokuz dindar kadın oturuyordu orada; çelimsiz, şaşkın nineler, Kent Derneği üyeleri. Tüm bu süre zarfında, ta günah çıkarma hücrelerini kontrol etmeye başladığından beri, onu izliyorlardı; o gizlenmiş birini ararken, bankları sıra sıra dizerken, dua sandalyelerini kaldırırken onu izliyorlardı.

"Çok zahmet çekiyorsunuz," dedi kadınlardan biri.

Tancredo onlarla karşılaştığına şaşırmamış gibi yaptı:

"Artık kapıları kapatmam gerek," dedi.

"Kapılar açık kalmalı," diye karşılık verdi aynı kadın. "Ama elden ne gelir, sevgili Tancredo, bu ülkede Tanrı'ya bile hürmet edilmiyor."

Hep beraber ayağa kalkıp Tancredo'ya doğru yürüdüler.

"Güzel bir ayin oldu," dediler. "Bir an için dünyevi bir ayin değilmiş hissine kapıldık. Ayini yöneten muhterem özel biri olmalı. Sayesinde bir kez daha ilahiler söyledik. Onunla beraber söyledik ve mutluluktan ağladık. Şayet Donya Cecilia hayatta olsaydı mutlu olurdu."

Ve hep birden haç çıkardılar.

"Huzur içinde yatsın," dediler aynı anda. Hâlâ ilahi söylüyorlardı sanki. Ve Tancredo'nun peşi sıra gittiler kapıya, emeklercesine. Yağmur azalmıştı azalmasına ama ısrarla çiseliyordu hâlâ, oluk oluk su akıyordu sokaklarda.

"Bu yağmurun bir önemi yok," dedi kadınlardan biri, "Tanrı'ya şükür güzel bir ayin oldu."

Diğerleri bu sözcükleri kederle başlarını sallayarak onayladılar:

"Çünkü öyle olmayanlar da var, hakikaten var."

Tancredo'nun bir şey söylemesini bekliyorlardı ama o, sessizliğini korudu.

"Pederle konuşmak isterdik," dediler nihayetinde.

"Ne zaman isterseniz," dedi Tancredo. "Her zamanki gibi bir gün belirleyip bana bildirin."

"Anlamıyorsunuz sevgili Tancredo, bugün bizim karşımızda ilahi söyleyen pederden söz ediyoruz. Mümkün müdür acaba?"

Tancredo bunu tahmin etmişti aslında.

"Peder San Jose yemekte," dedi.

"Demek adı San Jose," dediler şaşkın şaşkın.

Ve içlerinden biri iç geçirerek ekledi:

"Öyle şarkı söyleyen birinin de ancak böyle bir adı olabilirdi zaten."

Ve sonra kendi aralarında konuşmaya başladılar:

"Kendisini rahatsız etmeyiniz. Bir gün görüşürüz elbet. Böyle bir pedere nasıl da ihtiyacımız var, değil mi?"

"Aynen öyle," diye yanıtladı bir diğeri. "Çünkü, Tanrı beni affetsin ama, şayet bu peder kilisemize başkanlık ederse şevkle yaşarız bundan böyle." Cümlesini tamamlamasıyla kıpkırmızı kesilmesi bir oldu; yanındakilerden hiçbiri karşı çıkmak istemedi söylediklerine ya da çıkamadı.

"Lilia'lar," dediler, "sevgili, sadık ve kutsal Lilia'lar, bize Peder San Jose'nin nasıl biri olduğunu ve onu nerede bulabileceğimizi anlatırlar. Siz merak etmeyin sevgili Tancredo, onlarla konuşuruz biz."

Hallerinden memnun, kiliseden çıkmaya başladılar. Gruplara ayrılmış, kol kola girmişlerdi. Şemsiyesini açtı her biri; sokak lambalarının ışığında, ışıl ışıl sonsuz yağmur damlasında, kanatlarını kaldıran yaşlı, siyah kuşlara benziyorlardı. "Çisenti misenti ama yağıyor basbayağı," diyorlardı.

Tancredo ağır sürgüyü geçirip koca asma kilidi taktı. Sonra hızla geri dönmeye koyuldu kiliseye, mihraptaki mumları söndürdü, ayin bitiminde ilk yapması gereken buydu oysa, nasıl olmuştu da unutmuştu? Ve kendi kendine verdi cevabını, "*Matamoros, şarkıları, suyu.*" O pederin sadece kilisedeki varlığı bile gizli ve öngörülemez bir şeydi, daha neler olacaktı acaba? Mihrap yakınlarındaki, Âdem ve Havva'nın cennetten kaçışının resmedildiği devasa bir tablonun ardındaki bir köşeye yöneldi, geriye kalan tüm elektriği kesen şalteri kapadı. Hâlâ tütsü ve az da olsa likör kokan mabedin soğukluğunda karanlık yuttu onu tamamen. Likör kokusu ayine götürdü Tancredo'yu yeniden, kantorun sesini duydu bir kez daha ve Komünyon sırasında hafif hafif sallandığını gördü yeni baştan. Sadece kutsal eşya odasına açılan kapının uzaktaki kare boşluğu az biraz aydınlıktı. Kubbede kim bilir kime ait ve kim bilir nereden gelen bir ses yankılanıyordu ince ince; terk edilmiş ruhların gürültüsüydü bu, uzaklardan gelen ama yine de varlığı hissedilen bir gürültüydü, sanki kilise geceleri de doluymuş ve başka başka, hasta ve sağlıklı, uyuklayan ve uyanık, kilise azaları oturmuş ya da ayakta bekliyormuş hissi yaratan bir gürültü. Gece onu kilisede bir başına yakaladığında, "Boş kilisedeki gecenin yankıları bunlar, gece ayini bu," diyordu Tancredo endişeyle.

Derken Sabina'nın ellerini hissetti ellerinde, ürkek kuşlar misali boğazına uzanan ve tutunup kalan ellerini, vahim bir anda konan soğuk, uçucu öpücüğünü. Tüm bu süre boyunca peşinden gelmişti. "Sabina," dedi yüzünü uzaklaştırarak, "mihraptayız." "Mihrap," dedi kadın, "sana duyduğum aşkın mihrabı." Bunca sevgi onu öfkelendirmiş gibi geldi Tancredo'ya. Şaşkın, sendeledi, boynuna asılı kalan, öpücüğünün aksine alev alev yanan, onu mihraptaki mermere, ters çevrilmiş üçgene benzer bir kaide-

nin üstünde duran uzun ve buz gibi masaya iten ufacık, incecik ama inatçı bedenin gücüyle mühürlenmişti. Ve oraya düştüler işte öylece, kadın adamın üstüne, yavaşça ve sessizce; çünkü Tancredo düşüşü yumuşatmaya adamıştı kendini, gözü dönmüş Sabina ise Tancredo'yu öpmeye. Birden dudaklarını çekti kadın ve nemli nefesini verdi kamburun yüzüne bir başka okşayış misali ve, "Bir yere kımıldama buradan," dedi, "yoksa mihrabın altında bekler dururum ve Peder Almida gelip beni çıkarmak zorunda kalır ve sorar bana neden burada olduğumu ve ben de senin yüzünden olduğunu söylerim, sadece senin yüzünden." Kambur onu sendeleyerek kaldırdığında ve bir paçavraymışçasına yana itelediğinde ağlıyor gibiydi. Üçgen mermerin altına oturdular. Tancredo bir an için bunun Tanrı'nın kendilerine baş aşağı bakan gözü olduğunu hayal etti. Tanrı'nın baş aşağı bakan gözü, diye geçirdi içinden yine ve elinde olmadan gülümsedi ve ne oluyor bana da gülüyorum böyle, diye sordu kendi kendine ve kilisede kısa bir süre önce güldüğünü anımsadı, mabedin tam ortasında defalarca kez gülmüştü, ne oluyor bana böyle, diye tekrarladı şaşkınlık içinde, sanki kan içinde kalmışlarcasına, ellerine bakmaya çalışıyordu bir de. O an kesinlikle Sabina'yı düşünüyor falan değildi, sadece elleriydi aklından geçen, ona suçluymuş gibi gelen elleri ve de Tanrı'nın baş aşağı dönmüş gözü onları gözetleyen; ve bunun üzerine daha da gülümsedi.

"Gülüyorsun, gülüyorsun," dedi Sabina ve güvenle saldırdı yeniden. "Bu kilise bir pazaryerine benziyor," dedi. "Fesat Lilia'lar, Almida'nın yokluğundan faydalanıyorlar. Horoz gibi şişinip kilisenin sahipleriymişçesine hareket ediyorlar ama diğer pederi görünce yumuşayıp halı gibi yere seriliyorlar."

Bir an için Tancredo'nun içi keder ve şefkatle doldu. Sabina yanı başındaydı işte, fırtınalı ruhu kırılgan ve bem-

beyaz bedenine, birbirine bastırdığı kırmızı dudaklarına ve onları kanatıncaya dek ısıran dişlerine hapsedilmişti.

"Kaçalım buradan Tancredo," dediğini duydu kadının, şaşkınlık içinde. "Bugün, kimseye tek kelime etmeden kaçıp gidelim. Bize para borçlular, ben her şeyi ayarladım, nereye gideceğimizi biliyorum, sonsuza değin nerede yaşayacağımızı biliyorum. Peşimize de düşmezler hem. Neden düşsünler ki? Hayatımız boyunca onlar için çalıştık. Bir gün dinlenmeyi hak ettik."

Sabina ile kaçtığını hayal etti. Elinde olmadan bir kez daha gülümsedi.

Güldüğünde Sabina'nın güvenini kazanıyordu. Bu kez de farklı olmayacaktı. Hızlı hızlı soludu, yanıp giden bir alevdi, ayinin yanan tek mumu. Tancredo bir hamlede bluzunun sıyrıldığını hissetti, yarı karanlıktaki hareketlenmeyi, yukarı kalkan kolları, yere atılan kıyafetleri gördü belli belirsiz. Kara bir alevle ısındı sanki tapınak, Sabina'nın solgun bedeni, ortaya serilen göğüslerinin ürpertisi, koltukaltlarındaki ter, tüm varlığından, cüretkârlığından yayılan korku ve neşe kokan hava tutuştu.

Yıllar önce buradaydılar, tek bir kez, mihrabın aynı boşluğunda, korkuyla zevkle oynayan çocuklardı ikisi de o zamanlar, kilisenin en kutsal köşesinde yakalanmaktan korkuyorlardı yine, zangocun belirmesinden, Peder Almida'nın ya da Lilia'ların gelmesinden, o gece duydukları aynıydı bugünkü korkuyla, bunu düşündü Tancredo, hiç değişmedik, diye geçirdi içinden: aynı korku. Bir kez daha güldü ve bir kez daha Sabina alev alev yanıyordu üstünde, dumanı tütüyor gibi geldi ona, bedeni közden ve onu saran tatlı ve acı salgılardan yapılmış olmalıydı. Fakat öpücüğüne karşılık verdi –bir anlığına– arzudan çok merhametten ve bir tüy misali uzaklaştı yeniden, bir sıçrayışta ayağa kalkarken, "Giyin," dedi ve sonra ricadan çok emredercesine ekledi, "bizimle pederin özel odasına gel.

Lilia'lar bekliyor." "Kesinlikle," diye yanıtladı kadın geriye doğru bir adım atıp mermer nişin altında diz çökerek, "saat kaç olursa olsun, ister bugün ister yarın, buraya beni görmeye gelmediğin sürece kesinlikle gelmem ve senin yerine Almida'nın ya da vaftiz babamın veya dünyadaki bütün insanların buraya gelmesi, beni görmek üzere kilisede kuyruk olması ve neden burada olduğumu sorması umurumda bile değil, sana yemin ederim hepsine aynı cevabı veririm; senin suçun olduğunu söylerim, senin devasa suçun bu, âmin, Tancredo, bunu sakın unutma, buradan asla bir yere kıpırdamayacağım." Hüzün ve hayal kırıklığıyla dolu bir tehditti bu. Tancredo tereddüt etti. Kutsal eşya odasının kapısını geçmek üzereyken dönüp kadına baktı, mihrabın gölgelerinde onu arandı; hayal meyal seçiliyordu, daha çok nerede olduğunu tahmin ediyordu; titrek bir gölgeydi, soluğunu duyuyordu, gözleri mavi alevler gibi parlıyordu –Tancredo ıstırabını hissettiğini düşündü, buz gibi iki göz, ona doğru süzülen ve onu sarıp sarmalayan masmavi iki dolu tanesi– ve öfkeli bir merhamete kapıldı. "Seni bekliyoruz," dedi yeniden ve kaçarcasına sırtını döndü kadına ve işin aslı kaçıyordu da, ondan kaçıyordu; tehdidinden, mihrabın altında gizlenen çığlığından, "Ben de seni bekleyeceğim, hayatım, sana yemin ederim."

Huzursuz bir şekilde kutsal eşya odasından ayrılırken burnuna brendi kokusu geldi sanki. Bahçeye çıktı: Durup düşünmeli, bu meseleyi bir çözüme kavuşturmalıydı. Yağmur dinmişti. Söğüt ağaçlarının arasında körlemesine ilerledi. Işıklandırılmış olan pederin özel odasının kapısı sarımsı bir renk almıştı. İçeriden hiç ses gelmiyordu ama ağaçların yapraklarından dökülen damlaların sesi duyuluyordu; başka büyük, kuru yaprakların sırtına, hiç kimsenin varlıklarının hiçbir zaman farkına varmadığı pirinç levhalara çarparken çıkardıkları sesleri duyu-

yordu, suyu içine çeken bir sifonun gürültüsünü duyuyordu, hâlâ yağmur yağıyordu sanki, dökülen damlaları olmayan bir yağmur. "Konuşmuyorlar," dedi Tancredo kendi kendine, "konuşmuyorlar." Ve odaya, içeri bakabilecek denli yaklaştı. Işık kadar sarı gözüken üç Lilia masanın başına oturmuş olan Matamoros'un etrafında ayakta uyuyordu sanki. Fakat, sessizliğe rağmen, konuşuyorlardı; dudakları kımıldıyordu, mimikleri göze çarpıyordu, sorular soran başları cevaplar veriyordu. Tancredo biraz daha yaklaştı. Fısıldıyorlardı. Bir sır gibiydi sesleri, bir itiraf gibi. Yavaşça yaklaşırken onlara, duyabildi söylenenleri.

"Demek kardeş değilsiniz," diye fısıldıyordu Matamoros. Yüzü onlara dönüktü; bu sırada elleri şişeye uzanıyordu nihayet. Kadehini doldurdu ama içmedi. "Kardeş değilsiniz," diye yineledi. "Fakat öyle gözüküyorsunuz."

"Hemşeriyiz, peder."

"Kardeş gibiyiz."

Lilia'ların sesi kederli ve birbirine eş fısıltılar gibi yükseliyordu gecenin içinde; aceleci. Aynı anda konuşmak, aynı şeyleri söylemek istiyorlardı.

"Aşçıydık ve hâlâ da öyleyiz."

"Peki ya aileleriniz? Aileleriniz nerede?"

"Kocalarımızı köyde aynı gün öldürdüler. Cinayetleri kimin işlediğini kimse bilmiyordu. Herkes suçu birlerine atıyordu. Ama sonunda tüm erkekleri öldürdüler. Sayıları da çok fazlaydı üstelik. Geriye sadece biz kadınlar kaldık; çünkü çocukları da götürdüler. Ve çocukların peşlerine düştük, sorduk soruşturduk. Düşünsenize, yığınla çocuğun peşine düşen yığınla anne. Haklarında bir şey bilen var mıydı? Kim alıp götürmüştü onları? Herkes suçu birilerine atıyordu. Ölü müydü sağ mıydı çocuklar, kim bilir. Tanrı'nın sonsuz merhameti sayesinde Ricaurte Kilisesi'nde göreve başlayan Peder Almida'ya rastladık.

Orada burada ağlamaktan kurtulduk. Köy köy, şehir şehir pederi takip ettik. Evlerimize niye dönecektik ki zaten? Evler boştu hâlâ, köy bomboş bir şekilde yok olup gidecekti, onlar orada değillerdi ve geri gelmeyeceklerdi. Yokluklarında yapayalnız kaldık: Öğütecek mısırımız, geçindirecek bir evimiz yoktu artık. Ama Tanrı büyüktür, Tanrı Tanrı'dır; muhterem Peder Juan Pablo Almida çıktı karşımıza ve bu yüzden Tanrı Peder Almida'yı kutsasın, gerçi..."

"Tanrı onu kutsasın," diyerek araya girdi Matamoros ve, "tek başıma kadeh kaldırmayacağım," diye ekledi.

Kadınlar yine fısıldaşarak güldüler. Peder sabırsızlandı.

"Gidin, gidin de kadehlerinizi getirin ve ayrılmadan önce yanıma oturup benimle kadeh kaldırın. Yemek falan istemiyorum, sadece havanın yatışmasını beklerken sizinle biraz vakit geçirmek istiyorum hepsi bu, sonra gideceğim. Ama artık yağmur dindi; Tanrı biliyor işte ne zaman yağdırıp ne zaman durduracağını. Taksi gerekmeyecek."

"Böyle söylemeyin peder, kendi ellerimizle hazırladığımız yiyecekleri tatmadan gitmekten söz etmeyin. Yıllardır ilk kez kendi isteğimizle yemek pişiriyoruz, içimizden geliyor çünkü ve bu bizi mutlu ediyor. Size sunmak istiyoruz yemeklerimizi. Ama oturup da sizinle içmemiz zor. Buna alışık değiliz. Sadece yemek pişiriyoruz peder ve huzurla uyumayı bekliyoruz."

Bunları söylerken pedere daha da bir yanaştılar. Fısıltı güçsüzleşti, neredeyse duyulmaz oldu. İtiraf vaktiydi.

"Ama bundan ne denli yorulduğumuzu hayal bile edemezsiniz, peder."

"Bu yüzden işte size oturmanızı söylüyorum ya."

"Hayır, peder, rahatsız olmayınız," dedi biri.

"Ne de olsa ayakta durmaya da alışığız," dedi diğeri.

"Varis ağrısı çekiyoruz ama ne yapalım." Üçüncü Lilia güçlükle bacağını kaldırdı ve en ufak bir tereddüt yaşamadan eteğini sıyırıp pedere baldırını ve kalçasının büyük bir kısmını gösterdi, su kabarcığı gibi şişmiş olan kalın ve şerit şerit mavi damarlar dallanıp budaklanıyordu; Tancredo'nun yabancısı olmadığı damarlar.

"Yorucu bir iş," dedi öteki. "Özellikle de Merhamet Yemekleri. Sadece kilise sakinlerine yemek pişirmek olsaydı mesele, çok dert değildi ama Merhamet Yemekleri bizler için tam bir işkence. Bu merhamet falan değil, peder. Bir o yana bir bu yana koşturup durmak zorundayız; mutfakta sandalye var ama sürekli bir oraya bir buraya gitmemiz, her şeyi kontrol etmemiz gerekiyor. Tabakları masaya koymamız, içlerini doldurmamız, bir yandan da yağ kızdırmamız, patateslerin yanmaması için dikkat kesilmemiz, çorba kaynarken patateslerin çok pişmemesine özen göstermemiz ve tüm bu süre zarfında bir de uçarcasına hareket etmemiz gerekiyor, üstelik bu sadece patates yemeği, arada bir de domuz eti ekleniyor buna ama bir de *manyok* ve muz kızartsak ne olurdu kim bilir, tek bir gün bile yok, Tanrı'nın seçtiği tek bir pazar günü bile, tek bir sabah bile yok dinlenebileceğimiz; çünkü Tanrı'nın insanları her gün yemek yiyorlar ve bizler yemek hazırlamak zorundayız, bu kadar basit işte, şayet yemek pişirmezsek ölürler. Bir günde kaç kilometre yol kat ediyoruz, kim bilir."

Sözü en küçük Lilia devraldı:

"Sadece varis de değil," dedi, "demirleri artık bizler kadar yaşlanan, parçalanan, yerinden çıkan, bir diken gibi fışkıran kömür sobası yüzünden bazen bir yerlerimizi yakıyoruz." Ve üzerinde kırmızı bir yanık izi olan buruşuk kolunu gösterdi.

Hayıflanma gecesi, diye geçirdi içinden Tancredo. O da, kendi odasında yaşamıştı bir benzerini; ellerinde san-

dalyeleriyle üç Lilia sessizce içeri girmiş ve karşısına oturup yorgunluklarını anlatmaya başlamıştı bir bir, yanıklarını göstermişlerdi. Sevgili Tancredo pederle konuşup hasta olduklarını ve iki-üç güçlü kuvvetli yardımcıya gereksinim duyduklarını anlatamaz mıydı acaba? Her şeyi bir başlarına yapamıyorlardı işte.

Üç yıl içinde, Merhamet Yemekleri başladığından bu yana, hayıflanmalar artmıştı; kamburu her fırsatta köşeye sıkıştırıyor ve Almida'yla onlar adına konuşmasını rica ediyorlardı, "Ölüyoruz," diyorlardı, "olabilecek en kötü şekilde hastalanıyoruz, yorgunluk ve can sıkıntısı da cabası. Bunca yemek hazırlamak, olur şey değil." Üstelik özel yemekler de değildi bunlar; sadece patates çorbası, patates püresi, patates kızartması, soslu patates, patates dolması, bin bir türlü patates; yığınla öğle yemeği demekti bu, çok, çok fazla öğle yemeği; birer deve dönüşüp patatesleri tüm dünyaya dağıtmak isterlerdi elbet ama yaşlı kadınlardı işte sadece, ufak tefek kadınlar ve her gün yaşanan bu koşuşturma onları yoruyordu, üstelik bir de pedere özel bir yemek hazırlamaları gerekiyordu; ve zangoca; ve tabii kendilerine de, ayrıca kedilerin yemeği vardı, her gün hepsi aynı anda yapılmalıydı: Ya gerçekten çok yaşlılardı ya da hayat onlar için çok sıkıcılaşmıştı. O gece Tancredo onların bu sıkıntılarıyla uğraşmamış, kadınları neredeyse dinlememişti bile; onları karşısında gördüğüne şaşırmıştı, camdan içeri süzülen ay ışığının altında kara battaniyelerine sarınmış, yatağının etrafına koydukları üç küçük sandalyede oturuyorlardı, yüzleri kaygılı, korkuluydu, belki de Tancredo'dan korkuyorlardı. "Tanrı bizi bağışlasın ama Peder Almida'nın bizi unutmasına sebep olanın Celeste Machado olduğuna inanmak istemiyoruz," diyorlardı. "Neden onunla konuşmuyorsunuz?" diye sormuştu Tancredo; ve kadınlar, "Muhterem pederle mi?" diye karşılık vermişlerdi. "Evet, Peder Almida'yla." "Tanrı

bağışlasın, bu imkânsız, becerемeyiz. Bize yemek ve kıyafet veren birinden nasıl şikâyet edebiliriz ki? Belki de neler yaşıyor olduğumuzu bizzat kendisinin fark etmesi daha iyidir ama tabii onun da kendi görevleri var, bu kilisenin ruhani sorumlusu kendisi, malum görevlerinin farkındayız elbet, bir de bizi aklından çıkarmamasını nasıl isteyebiliriz ki? Yine de mutfaktan geçer, bize bakar ve bizleri selamlarken çok uzun yıllardır yaşlı birer insan olduğumuzu fark etmesi gerekir, artık eskisi gibi olmadığımızı anlaması gerekir ve hiç değilse zorlu işlerde, bulaşık mesela, en azından güçlü bir yardımcıya gereksinim duyduğumuzu görmesi gerekir, üçümüzde de eklem iltihabı var, sobaların sıcağından sonra insanın elini soğuk suya sokması mümkün değil, bu, parmaklarımıza zarar veriyor, dikkatinizi çekeriz, parmaklarımızı neredeyse oynatamıyoruz bile, patates soymak tam bir işkence, tembel olduğumuzdan falan değil, artık bu işkenceye dayanamadığımızdan sadece, bu kadar basit işte."

"Benim bir parmağım eksik," deme cüretinde bulundu bir tanesi. Bunu o gece Tancredo'ya söylemişti ve şimdi aynısını Matamoros'a söylüyordu, "Benim hatamdı. Soğan doğruyordum ve o sabah gördüğüm bir rüyayı anımsamak istedim. Kahvaltı ederken aklımdaydı hâlâ ve kendimi mutlu hissettim; çünkü mutlu bir düştü gördüğüm, hani şu insanı tek başına salak gibi gülmeye itenlerden; ve soğan doğrarken de gülmek istedim ama artık rüyamı hatırlamıyordum... Bir türlü hatırlayamıyordum; sanıyorum kafamın içinde biri-iki sözcük söylüyordu, hatırlamadığım bilgece iki sözcük sadece, hatırlamaya çalışırken işte bu parmağımı kesip koparttığım iki sözcük, peder." Ve bir elini pedere uzattı; işaretparmağı eksikti.

"Onu göremiyorum pek tabii," dedi Matamoros.

"Parmağından bahsedip de pederin başını ağrıtmasana," dedi diğer bir Lilia.

"Evet," dedi öteki. "Kendi hatan olduğunu söyledin zaten, daha ne konuşuyorsun ki?"

"Benim hatam mı yoksa rüyanın hatası mı? Bilmiyorum. Pederin yemek davetimizin boşuna olmadığını bilmesi için anlatıyorum. İstiyoruz ki çağırıyoruz. Söz konusu peder ise yorgun değiliz. Onun için bir parmağımı daha kaybedebilirim pekâlâ. Bu bir formalite değil. Buradaki hiç kimse gitmesini istemiyor ki."

"Samiriyeliler, "Yuhanna" 4:7-30'u okuyun," dedi peder.

"Dediğiniz gibi olsun, peder. Pişman olmayacaksınız."

Üç Lilia odadan çıktı. Ve aynı hisse kapılmışçasına birden eşikte durdu üçü de. Ellerini aynı anda kalçalarına koydular.

"Sevgili Tancredo," diye karanlığa seslendiler. "Pedere eşlik edin. Sonra mutfağa geçmeniz için sesleneceğiz size."

Tüm bu süre boyunca kamburun varlığından haberdardılar, sezmişlerdi avluda gizlendiğini.

Tancredo odadayken Matamoros kadehi dudaklarına götürebildi. Bir dikişte içip kadehini yeniden doldurdu. Bu kez daha sakin bir şekilde tekrar içti ve bir kere daha doldurdu kadehini. Tancredo üçüncü kadehi de içmesini bekliyordu sanki ama Matamoros ona bu zevki tattırmadı.

"*Nunc dimittis*,"[1] dedi.

"*Nihil obstat*,"[2] diye yanıt verdi Tancredo.

Bir sessizlik oldu ve Sabina'nın taşkın sesi duyuldu: "Peder olmamalıydınız," dedi tiksintiyle.

1. (Lat.) Luka 2:29'a gönderme: "Ey Rabbim, verdiğin sözü tuttun; artık ben, kulun, huzur içinde ölebilirim." (Ç.N.)

2. (Lat.) Sakıncası yok. (Ç.N.)

Matamoros'un karşısına geçti. Huzursuz yüzünde aynı zamanda büyük bir merak ifadesi vardı.

"Neden muafiyet talebinde bulunmuyorsunuz?" diye sordu ve gözucuyla yarısı boşalmış olan şişeye bakarak, "Amele gibi içiyorsunuz. Nerede olduğumuzu unuttunuz mu yoksa? O kadar mı sarhoşsunuz? Peder Almida'nın size duyduğu güvene bu şekilde mi karşılık veriyorsunuz? Lilia'lardan faydalanmanız umurumda değil, sadece sizi bir daha asla burada görmemeyi umuyorum. Sizinle aynı masayı paylaşmayacağım. Lilia'lara bugün yemek yemeyeceğimi, beni sadece Tanrı'nın bulabileceği bir yere gittiğimi söyleyin. Ölünceye dek orada bekleyeceğim," diye ekledi.

"Ya da Tanrı sizi buluncaya dek," dedi Matamoros, bakışlarını kimseye yöneltmeden.

Sabina aynen geldiği gibi, kaçarcasına, öfkeden deliye dönmüş bir şekilde gitti. Tancredo'ya bir kez olsun bakmadı. Bahçede gözden kayboldu. "Eminim onu sadece Tanrı'nın bulabileceği yere gidiyordur," dedi Peder Matamoros. Elinde kadehle ayağa kalktı ve bir yandan içkisini içerken bir yandan da başını geceye uzattı.

"Gitsem iyi olacak," dedi.

"Hayatta olmaz, peder." Üç Lilia geldi.

Ve kibarca adamı kollarından tuttular. Sanki kaldırıp götüreceklerdi.

"Doğruca mutfağa geliyorsunuz," dediler, "Tanrı'nın emrettiği gibi."

Ve adamı götürdüler. Peder işleri oluruna bıraktı.

"Sevgili Tancredo, şişeyi getirin," diyebildi yine de, yüzünü ona dönmeden, "en azından bana bu iyiliği yapın lütfen."

III

"Bu kediler bizimle kafa buluyor, altı taneler, hepsi de aynı aileden, eskiden sakin sakin takılıyorlardı ama son zamanlarda kendilerini huzursuzluk yaratmaya adadılar; haydut gibi sinsi sinsi dolanıyorlar, inatçılar, yaramazlar, rezil yaratıklar hepsi, hele bir tanesi var ki hiç işememesi gereken yerlere işiyor, yastıkları parçalıyor, tam şeytan."

Uç Lilia bir yandan kedilerden bahsederken öte yandan da mutfağı gösteriyorlardı: Piramit şeklindeki kilerle iki buzdolabının haricinde, içeride, yetersiz kalan geniş ve köhne bir kömür sobasıyla desteklenen dört elektrikli ocak vardı. Işlenmiş metal kapaklarının ardında derin bir fırın vardı; ortasında titrek, kızıl bir alev parlıyordu, sıcaklık değil de vahşetti sanki yaydığı; tehlikeli, tehditkâr bir ateş. Bu fırının yanında, avluya bakan bir pencerenin altında rustik, uzun bir masa kuruluydu. Bu kızıla çalan pırıltıda, kap kacağın asılı durduğu dolabın kuytu köşelerinde bol tüylü kediler kıvrılmış yatıyor, etrafı gözlüyordu ve Lilia'larla Matamoros onlara bakıyordu.

"Hangisinin baba hangisinin yavru olduğu bilinmiyor ama biri var ki tam bir baş belası ve nihayet hangisi olduğunu bulduk. Şu."

Lilia'lar diğerleriyle farkı olmayan gözüpek kediyi gösteriyordu.

"Emin misiniz?"

"Gözlerinden okunuyor," dediler. Ve üçü birden, bir diktatör misali, kediye doğru yürüdü. "Fakat bugün bu kedi canımızı sıkmayacak, öyle değil mi?" dediler ve parmaklarını tehditkâr bir şekilde hayvana doğru salladılar, bin bir çeşit yüz ifadesi takınmışlar, apaçık bir şekilde hayvanı uyarıyorlardı. Sonra unuttular sanki varlığını. Şimdi masayı işaret ediyorlardı: Frezyalarla dolu bir vazo taçlandırıyordu sofrayı. "Size layık değil peder ama."

Önlerine yaydıkları haritaların başında savaş yöneten strateji uzmanları misali üç Lilia neler yiyeceklerini, tatlı ve tuzlu oranlarını, cömertliklerini ve hazırladıkları sürprizleri açıkladılar bir bir, ancak bu şekilde anlamlandırabiliyorlardı varlıklarını. "Portakallı kekle devam edin, peder, tat alma duyunuzu keskinleştirir; iki peynir arasında bir dilim elma yiyin, balıklı çöreği, kruvasanı, kalp şeklindeki pastaları ya da şu etli jambonlu salatayı tavsiye ederiz, bakın sosisler ne kadar da güzel gözüküyorlar, hele de sosuyla tam kıvamında, peki ya şu tavşan ne arıyor orada? Sizi bekliyor, peder ve siz sevgili Tancredo, yaklaşın yaklaşın, yemek önce gözlerde başlar, arzu gözlerdedir, sadece elinizi uzatıp ağzınıza atmanız yeterli, Tanrı'ya şükürler olsun."

Birer birer oturdular. "Şükürler olsun," diyordu üç Lilia. "Şükürler olsun," diye karşılık verdi Tancredo ile peder. Sanki bu sözcüğün büyüsüne kapılmışçasına altı kediden biri kayboldu yattığı kuytudan ama Lilia'lar gözlerini ondan ayırmıyorlardı, "Seni görüyoruz," dediler, "seni izliyoruz." Masaya doğru ilerleyen kedi Lilia'ların bakışları karşısında durdu, sanki fikir değiştirmiş gibi bir hali vardı, kendine daha iyi bir yer arandı: karanlık. Çünkü mutfaktaki ışık her yeri aydınlatmıyordu. Yüzlerin yarısı birer gölge, birer olasılıktı. Kedi karanlığın için-

de kayboldu ve bu durum Lilia'ları endişelendirdi. "Seni görüyoruz," dediler hep bir ağızdan, "seni izliyoruz."

Ama onu görmüyorlardı ve bu durum canlarını sıkıyordu.

"Hırsız o," dediler, "enginar seviyor, inanabiliyor musunuz? Bizi zor duruma düşürüyor, belasını arıyor resmen, hani derler ya, kedilerin adını kötüye çıkarıyor. Bir gün Peder Almida'nın Rus salatalı yumurtalarını yedi, başka bir gün soslu domuz madalyonunu. Koca bir taze peyniri de tek başına mideye indirdiğini unutmamak lazım, geçen mart ayı için alınan tüm domuz pastırmasını da öyle. Ayrıca hayatımızı mahvediyor; giysilere işiyor, eşyaları saklıyor, Tanrı şahidimiz daha önce hiçbir kediyle böyle bir şey yaşamadık, bugüne değin yığınla kedimiz oldu zira, Benedicto, Calixto ve Honorio ilk kedilerimizdi, öldüler ve artlarından Aniceto ve Seferino geldiler, sonra Simplicio, bir başına yaşadı o, öldü ve yerine Inocencio, Tera, Bonifacio ve Leon, Santo, Beato, Felix, Agapito, Justo, Melquiades, Cayo ve Fabiano geldi; Santo zehirlenip öldü, Beato ve Agapito'yu araba ezdi, bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu, yerlerine Hilario, sonra da Lucio ve Evaristo, Clemente ve Sisinio geldiler, bir sürü kedi baktık; Pio, Flamineo, Triunfo ve Celedonio ve miyavlayan daha bir yığın isim ama hiçbir zaman dişi kedi almıyoruz, çok nadir, iki bilemediniz üçtür baktıklarımızın sayısı, kimi kadınlara benziyor onlar; insana üzüntü vermekten, çığlık çığlık bağırmaktan ve kanamaktan başka bir şey yapmıyorlar."

"Papa isimlerine fazlasıyla vâkıfsınız," dedi Matamoros.

"Evet, peder. Hayvanlarımıza, en sevdiğimiz, birlikte yaşadığımız, birlikte uyanıp birlikte yemek yediğimiz, birlikte gülüp birlikte ağladığımız canlılara onların isimlerini vermek bizler için azizlere, havarilere ve Tanrı'nın yeryüzündeki kutsal temsilcilerine sevgimizi sunmanın

bir yolu. Çünkü, peder, o canlılar bizi dinliyorlar, endişelerimizi, dert ve tasalarımızı paylaşıyorlar ve bu yüzden mesela Jesús ya da Simón veya Santiago yahut Pedro adlı bir kedicikten daha güzel bir şey yok, her ne kadar bir kedi bedeni ve kalbi içinde olsalar da insanın havarilere yakın olması gibisi yok; çünkü onlar da önünde sonunda Tanrı'nın yarattığı canlılar, öyle değil mi? Bununla beraber kişi bazen kedinin nankörlüklerine de katlanmak zorunda, dikkatinizi çekerim, şeytan dediğimiz bu kedi bizi hasta ediyor, ruhumuzu parçalıyor."

Lilia'ların gözleri karanlığı delip geçiyordu. Kedi kesinlikle ortadan kaybolmuştu. Hakikaten konuşmaya devam etmek istiyorlardı ama kedinin mevcut yokluğu canlarını sıkıyordu. Oysa konuşmak istiyorlardı, kendilerine bunca saygı gösteren, onları böylesi bir dikkatle dinleyen bir pederle, bir kantorla konuşmak istiyorlardı, hem kim bilir ne zamandır konuşmuyorlardı?

"Fazla endişelenmeyin," dedi peder. Gözleri masayı aydınlatan sayısız lezzetin tadına varmıyor, daha çok onlara eşlik eden kırmızı şarap şişelerini izliyordu hazla, doymak bilmezcesine. Tancredo brendi şişesini büfenin kenarına koydu ve pederin gözleri bu hareketi anbean takip etti. Şarap ve brendi arasında kararsız kalmış gibi bir hali vardı.

"Peki bu iyilikbilmez kedinin adı ne?" diye sordu sırf bir şey sormuş olmak, brendinin peşine düştüğünü belli etmemek için.

Üç Lilia sessiz kaldı. Sonunda elindeki avokado ve karidesli koca ekmek parçasını havaya kaldıran en küçük olanları cevap verme cüretini gösterdi.

"Almida, peder."

Ve son derece ciddi ve kendilerinden emin olan diğerleri, "Evet, peder. Adı Almida. Muhterem Juan Pablo Almida gibi," dediler.

Kısa ve ani bir kahkaha duyuldu. Tancredo'nun kahkahası. Ne peder ne de Lilia'lar farkına vardı bunun.

"İşe bak," dedi muhterem San José Matamoros. "En yaramaz kedinin adı Almida ha?"

"Bize en çok zarar veren."

Tancredo yine kahkahasını bastıramadı.

"Ne oluyor sevgili Tancredo?" diye çıkıştı Lilia'lardan biri, "Fıkra mı anlatıyoruz burada?"

Matamoros tüm kadehlere şarap doldurdu.

"Herkese yetecek kadar var," dedi ve kadehini kaldırdı. "Almida'nın şerefine," dedi. "Kedi olana değil, muhterem Juan Pablo Almida'ya. Bu masa onun sayesinde kuruldu."

Kadehleri takdis etti ve üç Lilia hemen içti içkilerini ve ardından birer kez daha dolduruldu kadehler.

Geç oldu, geciktiler. Tancredo, Almida ve zangocu düşünüyordu. Saat akşamın dokuzu olmuştu ve hâlâ ortalıkta yoktular. Sabina, kendisinin ya da Matamoros'un da dediği gibi, Tanrı onu buluncaya dek mihrapta bekleyecek, diye geçirdi içinden, çok geçmeden Volkswagen'in kornası duyulacaktı, koşup ona haber vermek gerekecekti, Sabina çık şuradan, Machado geldi. Hayal kırıklığına uğrayan Sabina yatağına gitmiş, yarın neler yapacağını düşünüyor da olabilirdi pekâlâ. Sabina söz konusu olduğunda her şey mümkündü. Matamoros'un varlığından büsbütün rahatsız olup yeniden yanlarında belirebilirdi de ve adama sadece hakaret etmekle kalmayıp suratına tabak, şişe ya da soba fırlatabilirdi. Neticede planlarını bozan da bu inatçı adamdı zaten: Orada burada şarap içen ve Lilia'ların önerdiği yiyeceklerin büyüsüne kapılan muhteşem pedercik San Jose Matamoros.

"Şuradaki tatlının adı ne?"

"Adı yok peder, herkes farklı bir isim veriyor."

"Peki ya şu kanat? Kırlangıca benziyor."

"Yaklaştınız, peder. Yumuşacık piliç eti, kızartılan kemikleri kolayca ayrılıveriyor, denesenize."

"Ya şu ananaslar?"

"Şekerli portakal onlar."

"Pilavın üstündeki şu kıtır domuz derileri ne harika."

"Yavru domuzlar soframızdan eksik olamazdı."

"Ve şarap, sevgili azizelerim ve şarap, Tanrım."

Yeniden şarap koyup içtiler ve Tancredo da onlara eşlik etmeye karar verdi. Gerçi yiyeceklere ağzını sürmemişti daha, bununla beraber Lilia'lar onu yemeye teşvik ediyor değillerdi, tüm ilgilerini pedere yöneltmişlerdi; ve de kediye, ortadan kaybolan ve göz açıp kapayıncaya değin bir şimşek gibi çakan fosforlu gözleriyle beliren ve sonra bir tavuk buduyla yeniden yitip giden kediye. Üç Lilia hep bir ağızdan çığlığı basarak ayağa fırladı.

"İşte orada, gördüm, gördüm," dediler, "ah, Almida seni şeytan, onu neden yakalamadın? Sen daha yakındın." Kendi aralarında konuşuyorlardı, ağlıyormuş gibi bir halleri vardı ve mutfağın derinliklerine koşturup duruyorlardı çaresizce.

"Bu sefer bir tavuk budu çaldı."

"Pis şeytan."

"Hem de pederin gözü önünde, ne utanç verici."

"Kediyi dert etmeyin," dedi Matamoros. "Tavuğuyla oyalanır bir süre."

"Nasıl dert etmeyiz? Yeterince hızlı değiliz, mesele bu." Üzülüyorlardı, "Çevikliğimizi kaybettik. Bu yaşlılıkla bir kedi yakalamak imkânsız bir şey ve Almida, hırsız, kedilerin en beteri: Bir tek kendini sevdireceği zaman ona dokunmamıza izin veriyor."

"Bırakın gitsin."

"Tavuk budu çaldı."

"Tavuğu dert etmeyin."

Üç Lilia soluk soluğa masaya döndü. Her biri Matamoros'un ağzına kadar doldurduğu kadehine yapıştı.

"Almida çalmaya devam edecek," diyorlardı, "ve bunu aç olduğu için falan değil, bizi rahatsız etmek için yapacak, budun ardından kanatların, sonra tavşanın peşine düşecek peder, elinizi çabuk tutsanız iyi edersiniz, yoksa Almida sizden atik davranır ve o zaman güle güle tavşancık ve bu tavşanın bir eşi benzeri daha yok, peder, başka tavşan yok, bu da cabası."

"Muhterem Almida'dan değil de, kediden bahsetmeyi yeğlerim," dedi Matamoros ciddiyetle.

"Bir noktadan sonra insan kendini kaybediyor," dediler. Şaraptan kızarmış dudaklarını yalıyorlardı. "Bu kadarcık sürede ne çok şarap içildi," dediler şaşkınlıkla. "Kutsal su gibi. Fakat hırsızın adını değiştirmek lazım. Ne koyalım?"

"*Hiç kimse*," dedi Matamoros. "*Hiç kimse* orijinal bir isim." Ve Lilia'lar şarap içerken ilk kez bir kahkaha patlattı.

"Sarhoşlar," dedi Tancredo inanmazca, "sarhoşlar." Sabina'nın mihrabın altında kendisini beklediğini düşündüğü süre boyunca üç Lilia sarhoş olacak kadar içki içti. Kediyle Peder Almida'dan çifte anlamlı bahsetmeleri boşuna değildi. Onların aksine, muhterem San José gayet zinde gözüküyor, kadınları cesaretlendiriyor ve teselli ediyordu ama nafile; hırsız kedi Lilia'ların huzurunu kaçırıyor, bir avuç mutluluklarını da ellerinden alıyor, kabuklarına çekilmelerine, gözlerini dört açıp kederle etrafı izlemelerine neden oluyordu.

"Bu kedi olmasaydı mutlu olurduk," dedi içlerinden biri.

Sanki Almida'sız mutlu olacaklarını haykırmış gibi tınladı söyledikleri.

Sarhoşlara özgü bir neşeden, tüyler ürpertici bir hazdan kaynaklanan hastalıklı bir gülümseme Matamoros'un yüzünü aydınlattı. Lilia'larla konuşmaya, sırlarını

bir bir anlatmaya, sorular sormaya, yanıtlar vermeye, dahil olmaya ve dahil edilmeye, ara sıra ağzına bir lokma yiyecek atmaya ve yediklerine övgüler düzmeye başladı; söyledikleri Lilia'ları büyülüyor, göklere çıkarıyordu, kadeh kaldırmaktan da geri kalmıyor, bardaklarını tokuşturuyor, meyveleri şarapla suluyorlardı.

Tam o anda her şey karanlığa gömüldü, elektrik kesildi. Fakat farkına varmaları vakit aldı; kömür sobasından yayılmaya devam eden kızıllıktan çok pederin beklenmedik şarkısından: Bu karanlık da, bu şarkı da beklenmedik bir şekilde ortaya çıkıp sarıp sarmalamıştı hepsini. Tancredo bile ışığın yokluğunu fark etmedi. Bir süredir kendini Matamoros'un sözcüklerine bırakmıştı, hele de son söyledikleri alıp götürmüştü onu: Her zaman şarkı söylemek istediğini anlatmıştı, "Her güneşin, her ayın altında, doğuda ve batıda, kuzeyde ve güneyde," diyordu, "şarkı söylemek istiyorum ve ölünceye dek omzumda şarkımı taşıyarak yürümek istiyorum. Başka türlü şarkılardı söylediklerim," demişti ve şarkı söylemeye başladığı an kesilmişti elektrik, karanlığın mezarında yükseldi sesi ve yüreklerde yankılandı. Muhterem San Jose Matamoros del Palacio bir bolero söylemeye koyuldu, yarısından sonra tangoya geçti, kapris yapıp onu da yarıda keserek bir pasillo, bir cumbia ve bir balad söyledi ve yağmurla ilgili bir boleroya geçti yeniden, "Uzak bir köyde son vereceğim yoluma ve öleceğim orada." Ve sarsılmaz karanlık, zemin görevi görüyordu sesine, dudaklarından dökülenleri tekrarlıyor, yankılar tuhaf bir biçimde yankılanıyordu.

Lilia'lardan birinin, "Elektrik kesildi," diyen ürkek sesi duyuldu nihayet. Hemen ardından masanın bir ucuna, hızla ve dikkatle, en ufak bir şekilde sendelemeden, yürüyen bedeninin sesi çalındı kulağa ve buruşuk yüzünü ışıl ışıl kırmızıya boyayan mumun aydınlanan alevi

belirdi. Bir mum daha yakıp masaya döndü. Çevresine bakınarak, diğer Lilia'lar gibi korku içinde oturdu: Görünürlerde tek bir kedi yoktu. Üçü birden iç geçirdi.

"Şarkı söyleyin peder," dediler, oyun oynayan çocuklar misali. "Şarkı söyleyin, elektrik olsun olmasın, siz şarkı söyleyin."

Tancredo kantorun sesiyle iyiden iyiye sarhoş olmuştu artık. Şarkı sözleriyle hülyalara dalıyor, anlatılan yoksunluk ve neşe anlarını düşünüyordu. Kendinden geçmişçesine içki içiyor, hiç bilmediği duyguların ortasında süzülüyordu. Sabina'yı her zaman korkutan elektrik kesintisi onu endişelendiriyordu; hâlâ mihrabın aşağısındaysa eğer, kutsal eşya odasının aydınlatılmış yarı karanlığından yoksun korkabilirdi pekâlâ, çığlık atabilirdi ve çığlıkları belki tam da Almida ve zangocun döndükleri âna denk gelirdi, Sabina çocukluğundan beri karanlıktan korkardı, onu aramaya gitmeli miydi? Elektrik kesintisi bazen tüm gece sürerdi, tam bir saçmalıktı doğrusu: Elektrik ışığı gün ışığıyla birlikte dönerdi, yoksa bu kollarını açmış bekleyen Sabina'ya koşmak için uydurduğu kusursuz bir bahane miydi? Hayır, dedi, Sabina'nın peşine düşmeyeceğim ve şaşkınlık içinde farkına vardı: evet, onu açıkça arzuluyordu, ta en başından beri, aşkla korunup kutsanmıştı, aşk mı? Ah, hayallere kapılıyordu işte, ya hâlâ mihrabın altında onu bekliyorsa, evet, mihrabın üstünde ya da altında, dünyadaki tüm mihrapların üstünde ve altında, Sabina, hayatında beklenmedik bir şekilde belirişi, çocukluğundan beri, hep Almida veya daha da beteri zangoç, düşman vaftiz babası tarafından basılma ihtimalinin çaresizliğiyle bir dakika bile sakince konuşma imkânı bulamadığı mesafeli kız, peşlerinde böylesi bir gölgeyle imkânsızdı çünkü sükûnet, her şey gizli kapaklıydı hep; sadece karşılaştıklarında selamlaşıyorlardı, kader onları kilisenin bir köşesinde bir araya getirdi-

ğinde; ve avluda uzanıyorlardı birbirlerine, çayırdan yuvalarında ve son olarak Sabina'nın odasında, tavşan gibi ürkek vaziyette, tıpkı mihrapta olduğu gibi fakat daha eski bir geçmişte bu kez, çocukken, oyun vaktinde, her ne kadar orada hiç kimse hiçbir zaman onları gözetleme derdinde olmasa da, birbirlerine dokunmak için ödleri kopa kopa gittikleri mihrapta. Sabina'yı arzuluyordu; çünkü daha dünyevi, daha az kutsal olan diğer kadınların, önünde sonunda varlıklarına onları yok sayabilecek denli alıştığı öğle yemekleri fahişelerinin aksine Sabina onu korkutuyordu. Tancredo, yarı karanlığa gömülü, haç çıkarırken buldu kendini. Lilia'ların, Matamoros'un seslerini duydu ve konuşulanları anlamaya uğraştı.

Matamoros'un, "Bir çocuk ve bir köpekten daha mutlu bir çift yoktur," dediğini duydu.

Ve çok sonra, Lilia'lardan birinin sesini duyarak dalgınlığından sıyrıldı:

"Bu kedi, tam bir sokak kedisi gibi davranıyor: Elini versen kolunu kaptırıyorsun."

Bunu hırsız kedi yeniden ortaya çıkıp şimdi de koca bir kızarmış domuz derisiyle kaybolduğunda söylemişti. Lilia'lar hızla hareket eden hırsızı başlarıyla takip ettiler fakat bu kez yerlerinden kalkmadılar. Hayvanın peşinden fırlamak yerine başlarını iki yana sallayıp kadehlerine biraz daha şarap koydular; gülüyorlar bile denilebilirdi hatta.

"İnsan unutulmuş şarkıları anımsıyor," diyordu Peder Matamoros, "artık yanımda olmayan arkadaşlarıma ait birkaç tanesi düştü hatırıma. Yıllar önce bunu bana şair Fernando Linero öğretti; bulutlara dokunurcasına dokunuyordu piyanonun tuşlarına da."

Öncesinde içkisinden koca bir yudum alarak açtı sesini; şişenin dibiydi ve Lilia'lardan biri büyü yaparcasına, sanki şarkının bir saniyesini bile kaçırmak istemezcesine

koydu yerine yenisini; şişeyi pederin sağına yerleştirdi ve beklemeye koyuldu, tam da vaktinde, zira San José yalnız ve amaçsız bir seyyah misali söylemeye koyuldu şarkısını; bir başınaydı yolda; ve şarkı söylerken gözleri Tancredo'nun üzerindeydi, Lilia'ların ve mumların titrek loşluğunun üzerinde bir de. Bu denli özgüvenli – ne işi vardı bu kedinin masanın üstünde? Tancredo bir an için endişeye kapıldı; kedi yalanıyor, Matamoros'un şarkısını pür dikkat dinliyordu, üstelik şimdi diğer kediler de dolanmaya başlamıştı; hele bir tanesi var ki, tam bir esneklik timsali, ustaca kemiriyordu tavşanı, altın rengi boğazını sakin sakin mideye indiriyor, iyice tadını çıkarıyor, kemikleri tükürüyor ve kimse onu durdurmuyordu, kimse ona bakmıyordu bile, şarkı sürüyor, mumlar müziğe eşlik edercesine çatırdıyordu, kediler bile yemeği bıraktı üstelik şimdi, sığınaklarını arıyorlar hayret verici bir sakinlikle, yola koyuluyor, masanın bir köşesine gidip teker teker atlıyor, yuvalarına kuruluyorlar yeniden, özenle, gözleri Matamoros'un sesinde, "Dans ediyorlar," dedi Tancredo birden, gözü Lilia'lara ilişince, dans ediyorlar, gördüğü buydu zira: Matamoros'un mırıldanmaya başladığı ritmik bir valsin etkisiyle huşu içindeki Lilia'lar sessiz bir dansla salınıyorlardı mutfakta, ruhların baş döndürücülüğüne kapılmış, bir şelalenin altındaymışçasına süzülüyorlardı gözleri yarı kapalı, kolları yukarıda, Tancredo aradan ne kadar zaman geçtiğinden bihaberdi ama birden kedilerin yuvalarından geri geldiklerini gördü, teker teker atlıyorlardı masanın ucuna ve karanlığa karışıyorlardı sonra, aşırı yavaş bir sıçrayıştı bu, miskince atlıyorlardı havaya, hatta sanki havada iki-üç saniye kıpırtısız kalıyorlardı gözden yitip gitmeden önce ve aynı zamanda Lilia'ların artık orada olmadıklarını gördü, tuhaf, ne oturan ne de masanın etrafında dans eden tek bir Lilia vardı. Matamoros'un şarkı söylemeyi bıraktığını fark etti

ama son şarkının büyüsünden ancak, sanki geriniyormuşçasına, kollarını uzatıp ellerini başının arkasında birleştirerek sıyrılabildi, demek Peder Matamoros ile yalnızdı, peki ama ne zamandır? Mutlak sessizlik içindeydi ikisi de, yo, hayır, Peder Matamoros düşlerden bahsediyordu, bir düşünü anlatıyordu, şarkı mı söylüyordu yoksa? Nasıl bir şeydi Peder Matamoros'un düşü? Ne zamandır düşlerden bahsediyordu? Masada oturmuş dikkatle birbirlerine bakıyorlardı, kim konuşacaktı şimdi? Tancredo nasıl olduğunu bilemeden, sanki peder ile var olmayan bu konuşmayı gerçekten yapıyorlarmışçasına lafa girdi, yoksa, halihazırda, yapılıyor muydu bu sohbet? Her koşulda ona, sanki dünyanın en doğal şeyiymişçesine, "Rüyamda yerli bir kadın kölem vardı, peder," dedi, "bir hayvan gibi zincirlenmişti ve güneşli bir çayırda dolaştırıyordum kadını; güneş, güneşin kokusu, her şey korkunç bir şehvetle doluydu peder, onu kucaklamaktan başka bir şey gelmiyordu insanın elinden, yumuşacıktı otlar, gür meşe gölgesini sunuyordu, kadın bitkince seriliyordu çimlere ve çimler bir çarşaf gibi sarıyordu onu, bir yatak görevi görüyorlardı adeta ve bu köle kendisine bağlı zincirle beni kendisine çekiyordu, sanki hayvan olan o değil de benmişim gibi ve bacaklarını aralıyordu ve tüm cehennemi sarıp sarmalıyor, yakıp kavuruyordu beni, peder."

Sessizliğin içinde mumlardan biri sönüyordu. O sırada araya girdi Matamoros:

"Neden cehennem?" diyordu.

"Sıcaklıktan dolayı."

"Sıcaklık demek, peki ama neden cehennem?"

"Korkunç şehvet."

"Aşk, aşk yoksunluğu."

"Aşk mı?"

"Mısır'daki Yusuf gibi tıpkı, ben de rüyaları yorumluyorum."

Bunun üzerine Tancredo pedere ebedî korkusunu, hayvana dönüşme kaygısını anlatırken bulduğunda kendini, artık utanmadı. Ona korkumdan bahsediyorum, bunun bir günah çıkarmaya dönüşmesini istemeliydim, diye düşünüyordu. "Peder, bu bir günah çıkarma olsun," dedi. "Tanrı seni kutsasın evlat, kendini ne ile suçluyorsun?" "Kendimi öldürmek istemekle." "Başka birini öldürmemek için mi?" "Başka birini öldürmemek için, peder." "Rahatça konuş. Suçunu itiraf edenlere özgü o kutsal gizlilik, o mahremiyet söz konusu burada da ama önünde sonunda Tanrı ve ölüler bizi duyuyor, görüyor, dinliyorlar." "Ölülerin duyması umurumda değil," diyen Tancredo omuz silkti, aklından bin bir düşünce geçiyordu, "Tanrı'nın da öyle." "Tanrı'nın da bunu dert ettiğini sanmıyorum," diye yanıtladı Matamoros. Tancredo'ya Matamoros uyukluyor gibi geldi; gözleri kapalıydı, başını sallıyordu. Derken silkindiğini ve çabucak içkisini içtiğini gördü. Yeniden canlandı.

"Korkulacak ne var?" diye sordu. "Öldürmemek için ölüymüş gibi yapmak günah değil. İnsanlık yorucu günlerden geçiyor. İyi günlerimiz ve kötü günlerimiz oluyor elbet ama günler yorucuysa en iyisi dinlenmektir."

Tancredo itiraf edebildi nihayet:

"Burada hiç kimse dinlenemez," dedi. "Ölümüne çalışıyoruz." İşin aslı, diye geçirdi içinden hızla, buradaki herkes Peder Almida ile zangocunu öldürmek istiyor.

Fısıltıyla konuşuyorlardı ve içmeyi bırakmadıklarından hâlâ, bir ellerini başlarına dayamışlar, diğerinde brendi kadehlerini tutuyorlardı, Lilia'lar ortalığa çıkmamışlardı daha. "Tüm bunlardan yoruldum peder, istemediğimden değil, elimden daha fazlası gelmediğinden, beynim patlıyor," gibi bir şeyler söyledi Tancredo ve başını iki yana salladı, o da mı sarhoştu yoksa? Çok büyük ihtimalle öyleydi, zira sonunda Sabina'dan bahsetti, Sabina

ile yaşadıklarından, sadece Sabina ile yaşadıklarından da değil üstelik, kadının bu vakitte nerede olduğunu da ifşa etti, "Bu hangi vakit, peder?" "Gönül vakti, evlat." İçkiye ara vermeyen Matamoros söylenenlere dikkat kesilmişti, "Bu öfkeli kız nerede şimdi," diye sordu, "seni nerede bekliyor?" "Bana inanmayacaksınız, peder." "Nerede evlat?" "Mihrapta, peder, daha doğrusu mihrabın altında, birlikte olmamızı dile getirme yöntemi bu onun, yanına gitmezsem Almida gelip onu buluncaya dek orada kalacağını söylüyor."

"Bunu gerçekten yapar mı?"

"Bilmiyorum."

"Bana ondan bahset."

"Sabina'nın gözleri, benimle konuşurken dudaklarını ıslatan dili. İkna ediyor beni entrikalarına, oyunlarına. Sabina'nın bir gün buralardan kaçacağımız beklentisiyle dolup taşan bedeninden ve suratından yayılanlara teslim olmamak çok acı verici."

Uzaklardan fakat yine de net bir şekilde, daha çok bir yankı misali, üç Lilia'ların konuşmaları ve avludaki ayak sesleri duyuluyordu. Dünyadan uzakta, pederin Volkswagen'inin çok geçmeden içinde belireceği uçsuz bucaksız avlunun karanlığında ne yapıyorlardı? Tancredo'nun elini çabuk tutması gerekiyordu; itiraflarına kaldığı yerden devam etti.

Sabina sadece onunla olmak istiyordu, peder, ve haz dizginlerini gevşetmek. Onun da görmezden gelemediği zevklerdi hem bunlar: Daha kısa bir süre önce, konuşurlarken, Sabina'yı çıplak hayal etmişti ve Sabina'nın bizzat kendisi de onun bakışlarında bu arzuyu görmüş olmalıydı, peder, neredeyse kokusunu almıştı; çünkü birkaç saniyeliğine konuşmayı bırakmış ve hatta, koltuğa yerleşiyormuş gibi yapıp yavaşça bacaklarını aralamış, iyice kızaran yüzüne belli belirsiz bir gülümseme yayıl-

mıştı. Dünyayı bir kenara bırakıp onu sarıp sarmalamak, Sabina'nın uyandırdığı his buydu. Sevişmek ve mihrabın altında da değil sadece, her yerde, tüm mihraplarda sevişmek. Mekânın önemi yoktu, peder. Kırılgan ve bembeyaz bedenine hapsolmuş olan fırtınalı ruhu, birbirine bastırdığı kırmızı dudakları ve onları kanatıncaya dek ısıran dişleriydi önemli olan; farklı bir tutkuydu bu, Sabina'ya acı çektiren ve gücünü tüketen kinden, kederden başkaydı, arzuydu bu, peder ve onun da acı çekmesine neden oluyordu çünkü o da Sabina'yı arzuluyordu. Bir gün Sabina onu Almida ve zangocun paraları sakladıkları, ikinci kattaki küçük odaya götürdü, peder, oraya hiçbir yabancının gelmeyeceği kesindi ve o, ellerinin ellerine uzanmasına ve kendisini peşi sıra sürüklemesine izin verdi. Çalışma odasında, çerçevesiz üç tabloyla ihtiyatla gizlenmiş olan ufak bir kapının ardında para kutuları duruyordu. İçeride altı tane kilitsiz, dikdörtgen ahşap kutu vardı. Kilisenin ilk Komünyon'larda hediye etmek üzere bastığı yığınla dua kitabı tavana kadar tüm duvarları örtüyordu. Bir köşede, gelişigüzel bir şekilde istiflenmiş, tozlu ve eski, yedi ila on siyah, kocaman, unutulmuş İncil yatıyordu. Bunun aksine altı kutu tertemiz, hatta pırıl pırıldı. "Sabina kutuların önünde diz çöktü, peder. Kapaklardan birini kaldırdı: İçi tomar tomar para doluydu, hem de ağzına kadar. Ve dönüp bana baktı, ellerini para tomarlarının üzerine koymuş, desteleri karıştırıyordu. Sonra kutuların üstüne oturdu. Kalbi yerinden fırlayacak gibi atıyordu, dili dudaklarında geziniyor, dudaklarını ıslatıyordu. Onu tanıyamıyordum. Ellerini arkasına koyup vücudunu gererek bacak bacak üstüne attı. Meydan okurcasına bakıyordu bana. 'Kaçalım buradan,' dedi, 'bu kutulardan herhangi biri bizi geçindirir. Sadece tek bir kutu. Hepsini alalım demiyorum. Ömür boyu onlara hizmet ettik.' Bana pinti olduklarını söyledi. Bağımsızlığını kazanmasını

sağlayacak bir eğitim almasını ya da meslek sahibi olmasını sağlamak şöyle dursun ona çocukken ne bir oyuncak, ne bir doğum günü pastası, ne düzgün bir palto, ne de bir atkı hediye etmişler. 'Bizi neye mahkûm etmek istiyorlar?' diye soruyordu bana ve, 'Onlara hizmet ederek yaşlanmaya,' diye yanıtlıyordu. Bana dedi ki, lanet olası vaftiz babası, aynen böyle dedi, daha o küçük bir kızken taciz ediyormuş onu, hem de bir değil bin kez yapmış bunu. Ve ağlamamak için kendini zor tutuyordu. 'Almida da Merhamet Yemekleri'nin işçi kızlarına aynını yapıyor,' dedi bana. Bu bende anlamsız bir öfke yarattı, peder. Sabina'nın iddialarını çürütemezdim elbet. Her zaman içime dert oldu bu: Onun doğruyu söylediğini bilmek. Bunları duymak beni sinirlendirdi, elimi çekmek, sadece sağ elimi ve parmaklarımla Sabina'nın ince boynunu sarmak ve boynu kırılıncaya dek sıkmak ve bir daha asla sesini duymamak istedim. Neden, peder, neden canını alma arzusu duydum? O âna dek içimde olduğunu bilmediğim, ürpertiye benzer bir dürtüydü bu ve bir an için hayrete düşürdü beni, büyüledi adeta ama sadece bir an için çünkü sonrasında korktum, peder. Sabina ağlıyordu. Her koşulda, gözyaşı döksün dökmesin, Sabina'nın konuşmayı nereye vardırmak istediğini, kutuların üzerinde uzanmış, beklenmedik bir oyuna katılmam için yalvarırken adeta, ne yapmaya çalıştığını tahmin etmek güç değildi. 'Sadece tek bir kutu,' dedi yeniden, 'kaçıp gidelim sonra.'" Büyük bir çaresizlik ve şehvetle ona doğru yürümüştü, ellerini ellerine almış, onunla sevişmeye başlamıştı, ıslak dudakları sanki sessizce yakarır gibi kımıldanıyordu. Ve onu çıplak gördü, birdenbire onu çıplak gördü, peder, tomar tomar paranın üstünde. Ona ait olmayan paranın üzerinde. Don Justiniano kilisede görüldüğünden bu yana oransız bir hızla çoğalmaya başlayan paranın üzerinde. Ve o soru sormamayı, bu paranın kaynağı hak-

kında tek bir soru sormamayı yeğlemişti, neden kutularda durduğunu, neden bankaya yatırılmadığını, harcanmadığını, en azından neden kilisenin temel ihtiyaçları için kullanılmadığını bile sormamayı. Merhamet Yemekleri'nin asgari harcamayla verildiği bir sır değildi çünkü, peder, patates çorbasıyla patatesli pilav bu yemeklerin ana yavan lezzetleriydi ve lapa; körlere, sokak çocuklarına ve fahişelere ikram edilenler bunlardı. Kendisini tutan ellerden güçbela kurtuldu, peder, bedenine doğru süzülen bedenin büyüsünden, neredeyse onu alt edecek olan alev alev suretten kaçmayı başardı. Ve arkasından bağırıyordu, peder. "Ah, seni koca aptal," diye bağırıyordu, "korkakların önde gideni!" Ve hayal kırıklığı içindeki Sabina dua kitaplarına saldırdı. Bir vuruşta bir dizi kitabı yere devirdi. Ayakları tozlu İncil yığınına takıldı. Onları tekmeliyordu. Bir toz bulutu kapladı havayı. "Domuzlar," diye bağırıyordu, "buradaki herkes domuz!"

Bu itirafın ardından bir sessizlik oldu.

"İçelim," dedi nihayetinde San Jose, gözleri parlıyordu, "Tanrı bize bu mutluluğu bahşetti."

Canlanmış bir şekilde ayağa kalktı ve içkisini kafaya dikti. Sonra sanki Tancredo'yu kutsuyormuşçasına bir elini kaldırdı.

"Burada anlattığınız hiçbir şeyin doğruluğu kanıtlanmadı," dedi. "Bunu yadsımayalım. Tanrı bize aksini ispat edinceye dek Almida ve Machado masumdur. Tanrı demek Huzur demektir. Ve bu Huzur O'nun ileri görüşlülüğünden kaynaklanır. O'nun tayin ettiği üzere sonunda her şey aydınlanacak, gerçek ortaya çıkacak ve hak yerini bulacaktır. Şimdilik niyetine güvenelim."

"Şimdilik mi," dedi Tancredo, "ne demek şimdilik?"

Mutlak bir sessizlik çevrelerini sardı. Gecenin içinde Lilia'lardan en ufak bir iz yoktu. Sabina hâlâ mihrabın altında olmalıydı.

"Onun yanına gideceğim," dedi peder içini çekerek. "Sabina'nın yanına gideceğim. Ona bir kadeh şarap götüreceğim."

Sahiden de elinde bir kadeh şarap vardı. Diğer eline yanan tek mumu aldı.

Tancredo sandalyesinde taş kesildi. Bir şey söylemek, pederi uyarmak istedi ama yapamadı. Mide bulantısının yanı sıra delicesine gülmek istiyordu.

"Onun yanına gideceğim," diye tekrarladı peder. "Mihrabın altında onu başka biri bulmamalı, vaftiz babası Celeste Machado bulsaydı ne olurdu, düşünsenize. Fevri bir adam, onu gayet iyi tanıyorum." Elleriyle üzerinden yorgunluk akan yüzünü ovuşturdu. "Ona ne söyleyeceğimi ise henüz bilmiyorum. Sanırım Azize Teresa'nın şiirini okuyacağım." Bunun üzerine Matamoros kamburun kulağına eğilip şiiri okudu: *"Hiçbir şey canını sıkmasın, hiçbir şey seni korkutmasın, her şey geçer, Tanrı bakidir, sabrın sonu selamettir, her kim ki Tanrı'ya inanır, hiçbir şeyi eksik değildir, bir tek Tanrı kâfidir."*

Ve bu sözlerin ardından soluk bir kahkaha gibi usulca şarkı söylemeye başladı ve böylece çıktı mutfaktan, tek kişilik bir geçit alayı misali, elinde mumla.

Tancredo pederi takip etmek istemedi, yapamadı ya da belki de aklına gelmedi, hiçbir şey canını sıkmıyor, hiçbir şey onu korkutmuyordu ve içki içti, Tanrı bakiydi ve tekrar içti, bir tek Tanrı kâfiydi. Sabina'yı Matamoros'un karşısında hayal etti, Tanrım, Azize Gertrudis heykelini suratına fırlatırdı, en azından çığlık atar ya da ağlardı; ve gülümsedi, peki saat kaçtı acaba, on iki? Zaman, zaman, zaman güvenilmez bir şeydir ve Almida dönmüyordu, kediler neredeydi, Lilia'lar nereye gitmişlerdi, tüm dünya neredeydi, orada mı, burada mı? Ve karanlıkta mutfakta dolandı, tek tek zihninden geçirir-

ken her bir köşeyi, her sobayı, her bir sandalyeyi el yordamıyla ilerledi; kediler yoktu ortalıkta, Lilia'lar yoktu, hoşnutsuzluklarını kim bilir hangi gezegende dillendiriyor, müşterek casusluklarını kim bilir nerede sürdürüyorlardı, birbirlerine gözlerini dikmiş baktıkları anları anımsadı: Kedilere bakan Lilia'lar ve Lilia'lara bakan kediler, gerçekten sıra dışı bir düşmanlık, diye düşündü, bunu daha önce nasıl fark etmedim ve o esnada, sanki onlara seslenmişçesine, uzaklardan gelen bir miyavlama duydu cevap niteliğinde; huzurlu, tatlı bir miyavlama değildi bu, korku dolu ve korkutucu bir miyavlamaydı, kediler, diye düşündü, kediler yalnızlar ve avluya çıktı: Karanlık dört bir yana uzanıyordu, sessizlik ve soğuk da beraberinde. Derken, onu selamlayan bir hilal belirdi fırtına bulutlarının arasından ve griye boyadı kuytuları, bir şarıltı duyuldu, hafif hafif titreyen bir su sesi ve uzaklarda, sanki karanlığın içinde yeniden doğmuşlarcasına, su teknesinin çevresindeki üç Lilia ilişti gözüne, üçü de eğilmişti, kollarını suya uzatmış, kımıltısız duruyorlardı.

Her biri buz kesmiş su teknesinde bir kedi boğuyordu.

Ara sıra suda bir kıpırdanma, bir titreşme oluyordu, ölümle örtüşen; sessizlikte küçük dalgalar yükseliyor, fırtına gibi çoğalıyordu: Suya daldırmışlardı çünkü kollarını, her birinin elinde dehşet içinde debelenen bir kedi, pençeli bir gölge vardı. Kollar yeniden suya daldırdı onları, tekrar tekrar, yavaşça, damla damla su akıyordu mağlup gölgelerden ve bir kez daha yüzeye çıkıyordu kollar ve gölgeler, artık korkularını bile yansıtamayan gölgeler, yorgunluktan donup kalan kollar, iki büklüm kediler, uykuda gibi, canlıdan çok ölü kediler, yine de canlı; çünkü içlerinden biri başını sallıyordu, böylece bir kez daha suya batırıldılar, ta ki kaskatı birer kitabe misa-

li yeniden yukarı kaldırılıncaya kadar, "Ölülerim," dedi Lilia'lardan biri etrafına bakınarak. Diğer Lilia'ların solgun yüzleri aranıyordu ay ışığında; ne arıyorlardı, neyin peşine düşüyor, neyi sorguluyorlardı her köşede, her bir nesneye uzanan uhrevi işmarlarında, sokağa bakan avlunun geniş kapılarında, garajda, kırık şişelerle taçlandırılmış duvarlarda, hırsızların ellerini kesmek üzere çimentonun içine katılmış keskin camlarda, ne arıyorlardı... Kollar su teknesinin beton zeminine bıraktı gölgeleri. Gözler yeniden avluyla bahçeyi birbirinden ayıran iç duvara, eski, kerpiç duvara çevrildi.

"Nasılsınız sevgili Tancredo?" dediler.

Her daim biliyorlardı onun ne zaman, nerede olduğunu ve neden orada bulunduğunu, dönüp bakma ihtiyacı bile duymaksızın hem de.

Net bir merak ve kadim bir güvensizlik okunuyordu Tancredo'nun gözlerinden; günlerden bir gün, ikisi de çocukken, Lilia'ların kendisini ve Sabina'yı çıplak bir şekilde yıkadıkları bu devasa su teknesindeki törene kendince göğüs germişti o da.

"Neden boğuyorsunuz onları?" diyebildi sonunda ve Lilia'lara doğru yürüdü.

"Nasıl boğmayız," diye yanıtladılar su teknesinin dibinde yatan altı gölgeyi göstererek. "Uzun zaman önce uyarmıştık onları. 'İçinizden biri aranıyor bakın,' dedik onlara, 'yemek pişirmemize fırsat vermiyorsunuz, hırsızlıklarınızla bizi üzüyorsunuz, karnınızı doyuyoruz, üstüne bir de hırsızlık yapıyorsunuz, yemek vermiyoruz daha çok hırsızlık yapıyorsunuz, ne yapacağız böyle, kediler?' dedik. 'Hayatımızda sizin gibi kediler görmedik, hele de sen, Almida.'"

Ve taşın üstündeki gölgelerden birini gösterdiler.

Tancredo'nun gözüne yabancı göründüler. Başkaları vardı sanki karşısında: Beş yüz yıl öncesinden fırlamış üç

kaçık ihtiyar kadın, küllerinden yeniden doğmuş her biri, üzerlerinde tozlu örümcek ağları: konuşan ölüler.

"Yardım et bize sevgili Tancredo," diye yalvardı içlerinden biri, tüm ciddiyetiyle. "Onları gömmemize yardım et. Yaramazlık yapıyorlardı. Unutma ki içlerinden biri Peder San Jose'nin tavşanını yedi, koca tavşanı. Biz farkına bile varmadan nasıl yaptı bunu? Bir azize sunacağımızı bildiğimizden özenle, sevgi ve sabırla hazırladığımız o leziz tavşanı ne ara indirdi mideye?"

Bir diğeri girdi lafa, fısıldıyordu:

"Zaman zaman yaptığı gibi sadece domuzu, iri ve ufak tavukları yeseydi sorun değildi. Ama tuttu tavşanı yeme cüretinde bulundu ve bu bardağı taşıran son damla oldu. Cinlerimiz tepemize çıktı, görüyorsunuz işte. Tanrı, kilisenin iyiliği için olan bu infaz nedeniyle bizi affetsin."

Yaşlarına göre çevik olan üç Lilia duvarın dibindeki uzak bir köşeyi seçtiler, küreklerini kuşanıp kazmaya başladılar. Ağzı açık kalan Tancredo çaresizce ve gitgide daha ağır bir şekilde toprağı kazan Lilia'ları, sarsak bacaklarını, sözcüklerine yayılan perişanlığı izliyordu, "Bize nasıl da acı çektirdiler," diyor ve yeniden işe gömülüyorlardı, güçten düşünceye dek kazıyor, sonra ellerini bellerine koyuyor, kır saçlı başlarını kedilere çeviriyorlardı, "Pedere karşı bu ne terbiyesizlikti böyle," diyorlardı. "Hiç utanmıyor musunuz? Sadece ve sadece ona ait olan bir tavşanın sizlerden birinin midesine inmesini hiçbir zaman affedemezdik. Hanginizdi o peki? Günahlarınızın bedelini hep beraber ödüyorsunuz, ah sizi lanet şeytanlar, Almida, Almida'ydı herhalde, o olmalı," diyorlardı, "şu, şu işte, canlı galiba, şu, şu, gülüyor, gülüyor işte."

Birden korkuya kapıldılar sanki. Ve yana yakıla Almida'nın gölgesini yumruklamaya koyuldular. Lilia'ların yakınmalarının kendi bedeninden yükseldiğini, kendi cefası olduğunu düşündü Tancredo: Farksızdı onun du-

rumu da: Ufukta bir değişiklik görünmeden hayatı boyunca çalışmak ve çalışmak.

"Peder Matamoros sizi bekliyor," dedi onlara.

"Hayır, henüz değil. Öncelikle bu işi bütünüyle sona erdirmeliyiz. Başladık bir kere, siz de gördünüz. En iyisi siz gidin sevgili Tancredo ve onu oyalayın. Mesela ona kendinizden ve Sabina'dan bahsedin. Neden olmasın ki? Tavsiyeleri zihninizi açar. Bakın, siz ikiniz bu şekilde devam edemezsiniz, göz açıp kapayıncaya kadar ölüp gideceğiz, neden bunca acı çekelim ki?"

Sabina ile ilişkisini ortaya çıkarma çağrısında bulunmaları Tancredo'ya bir tehdit gibi geldi. Ne diyeceğini bilemedi. Bu kadınlar her şeyi biliyordu, hem de ezelden beri. Yüz ifadelerinden daha fazlasını öğrenmeye çalıştı; sözlerinde alay mı vardı yoksa acıma mı? Bir sonuca ulaşamadı. Kayıtsızca, her biri kendi köşesine çekilip sanki bir listeyi gözden geçirircesine konuşmaya devam etti, ara ara çukurun önünde duruyor, gözlerini, kocaman açtıkları gözlerini kedilere, sanki varlıklarını kafalarına kazımak istercesine dikiyor, sonra, yer değiştirerek bir kez daha kendi köşelerine çekiliyorlardı. Tancredo'nun onları rahatsız ettiği belliydi. Avluda sabırsızca dolanıyor ve kedileri gömmekten çok Tancredo'nun avludan ayrılması için sabırsızlanıyorlardı. Tancredo varlığının onları neden rahatsız ettiğini düşündü. Belki de kedileri onun önünde gömmek istemiyorlardı. Peki, o zaman neden kendisinden yardım istemişlerdi? Ben gittikten sonra Lilia'lar duvarların üzerinden kahkahalar atarak dev birer yılan misali sürünüp gitmesinler, diye geçirdi içinden Tancredo. Suçlarının coşkusuyla kanatlanıp uçarlar mıydı yoksa? Ve pes etti. Kedileri o mu savunacaktı sanki? Sessizce çitleri geçti.

Bahçenin ortasında durdu birden. Nereye gidecekti? Kiliseye gitmek istemiyordu, avluya, Lilia'ların yanına dönmek de istemiyordu. Sancılı bir gülme krizine

tutuldu ve nefesi kesildi. "Tanrım," dedi, nasıl olmuştu da kedileri boğmaya karar vermişlerdi ki, hem madem hepsi o kadar sarhoştu, kedileri nasıl yakalamışlardı, nasıl becermişlerdi bunu?

El yordamıyla ilerleyerek avluya döndü. Nefesini tuttu ve çitten başını uzattı; ayla yıkanan iki Lilia ilişti gözüne: geceyi delip geçiyorlardı karşısında. Karanlığın derinliklerindeki diğer Lilia çukuru örten toprağa basıyordu tekrar tekrar. Küreği elindeydi hâlâ. Öbür ikisi su teknesine dönüyordu, "Dünyada en azından gömülecek bir yer buldular kendilerine," diyordu biri tam da Tancredo'nun önünden geçerken. Birden durdu, ay ışığı altında kemikli yüzü yandan görünüyordu, kır saçları yüzüne düşüyordu, iri gözleri Tancredo'ya bakıyordu.

"Sevgili Tancredo," dedi sesini yükselterek ve karşısında bir çocuk varmış gibi gülümsedi, "artık size ihtiyacımız kalmadı. Gidin."

Ve Lilia'lardan birinin ellerini yıkadığı su teknesine doğru ilerledi.

Sonrasında Tancredo hanımefendileri fark etti. Arkasını dönüp de avludan çıkarken fark etti onları. Su teknesini çevreleyen duvarda birer yarasa misali duran Kent Derneği'nin yaşlı hanımefendilerini fark etti. Solgun fakat sakindiler, fazlasıyla sessiz. Daha önce onları nasıl görememişti ki? Kısa bir süre önce yağmurun altında, kilisenin kapısında vedalaştığı çelimsiz, şaşkın, kiliseye gönülden bağlı yedi ila dokuz bitkin nine, hep beraber oradaydılar işte. Yedi ila dokuz hanımefendi mi? Bu saatte? Kutsal nineler, ev hanımları kilisede kedilerin öldürülmesine yardım mı ediyorlardı yani? Tancredo'nun avluda olduğu süreyi saklanarak ve kımıltısız geçirmişlerdi demek. Neden? Kedi katliamına ortak oldukları anlaşılmasın diye mi? Bu itibarlarını zedeleyecek bir şeydi kuşkusuz ve şimdi, onun uzaklaştığını düşündüklerin-

den, hayat buluyorlardı yeniden, suskun tavırları canlanıyordu, mırıltı halindeki sesleri diriliyordu, gizlice vedalaşıyorlardı ay ışığının altında, yağmur ihtimaline karşılık şemsiyeleri ellerindeydi hâlâ. Lilia'ların etrafını sarmış veda ediyorlardı onlara. Fısıldaşıyorlardı. Tavsiyelerde bulunuyorlardı. Ve avlunun geniş kapısından çıkıyorlardı, bu kez teker teker, sessizce, bir hırsız misali ve evlerine doğru yola koyuluyorlardı. Sonuncusu da kapıdan çıktı ve Tancredo Lilia'ların peşine düştü.

"Demek üyeleri," dedi onlara, "ne arıyorlar burada?"

Lilia'ların en küçüğü Tancredo'ya yanaşıp gözlerini gözlerine dikti. Solgun yüzü ürpertiyordu insanı, korkutuyordu. Başını iki yana salladı.

"Sormamanız gerekenleri soruyorsunuz," dedi.

Tam bu esnada, önce hafif hafif duyulan ve sonra gitgide yaklaşan, avlu kapısının önüne park eden Volkswagen'in motor sesi Lilia'ları ve Tancredo'yu paniğe sürükledi.

"Almida," dedi kadınlar.

"Geldiler," dedi Tancredo.

Ve koşup da kapıyı açmadı. Elinden gelmedi. Paniğe kapılmıştı büsbütün. Dünya, bu gece, fazlasıyla tüyler ürperticiydi. Ve bir de bunların üstüne, içten içe Almida ve zangocun bir daha asla dönmemeleri, sonsuza değin ortadan kayboldukları, ülkede sık rastlandığı üzere, Volkswagen'in içi boş bir şekilde kenar mahallelerdeki çöplüklerden birinde bulunacağı ve cuma gününün gazetelerinde, *Peder ve zangoç ortadan kayboldular*, haberinin duyurulacağı umudunu taşıdığını itiraf ediyordu kendine.

"Siz pederin özel odasına gidin sevgili Tancredo," dedi Lilia'lar. "San José orada olmalı. Mutfaktan çıkarken gördük onu. Gidip ona bir açıklama yapın. Telefon çalmış da yanıtlamaya gidiyormuşsunuz gibi yapın. Bizim Peder Almida ile ilgilenmek üzere kalkmış olmamız tu-

haf bir şey değil ama sizin ve Sabina'nın mihrapta öpüşüp koklaşmanız son derece tuhaf, öyle değil mi? Haydi gidin de sizi görmesinler."

O sırada avlunun geniş kapıları açıldı. Volkswagen'e yol vermek üzere, iki büklüm ve sessiz, zangoç itiyordu kapıyı, arabanın farları gölgeleri aydınlatıyordu yer yer.

"Lilia'lar her şeyi biliyor," diye tekrarlıyordu Tancredo, "Lilia'lar tüm bu süre boyunca, hayatımız boyunca bizi gözetlediler." Sabina ile hiçbir zaman yalnız olmamışlardı demek. Ve, sanki gerçekten telefon çalmış gibi, koşa koşa pederin özel odasına kaçtı.

Çaldığına mutlak surette ikna olarak ahizeyi kaldırdı fakat karşıdan hiç ses gelmedi. Sadece sessizliğin içinde gitgide azalıp yok olan uzun bir vızıltı. Telefonu kapadı. O esnada içeri muhterem Almida girseydi şayet, telefonun çaldığını söylerdi. Bu saatte pederin özel odasında bulunması için bir bahanesi olmuş olurdu. Pederin ve zangocun yokluğunun onu kaygılandırdığını söylerdi. Kantorun kilisede, Sabina ile beraber mihrapta olduğunu gizlerdi. En kötüsü buydu: Matamoros'un bu saatte, sarhoş bir şekilde, burada bulunması; bir yere oturtulması mümkün değildi. Fakat gelen olmadı. Daktilonun üzerinde bir mum yaktı. Siyah çalışma masasının başına geçip gözlerini telefona dikerek uzun bir süre bekledi. Ne kadar vakit geçmişti aradan? Zangoçla Almida'nın sesleri duyulmuyordu, basamakları çıkan ayak sesleri çalınmıyordu kulağa. Yoksa çoktan çıkmışlar mıydı merdivenleri? Sanki kanlı canlı Machado ve Almida yerine iki saydam hayalet gelmişti. Fark etmeden ahizeyi yeniden kaldırdı, hâlâ pür dikkat cihaza bakıyordu. Mum bitiyordu.

"Kimdi sevgili Tancredo?" diyen sesini duydu Lilia'lardan birinin. "Kimdi arayan, kim olabilir ki, telefon hiç çalmadığına göre..."

Lilia'lardan birini, en küçüğünü, görünce şaşırdı; kürek elindeydi hâlâ, sıyırdığı kolları toprak içindeydi.

"Hiç kimse," diyebildi.

"Peki ya Peder San José, sevgili Tancredo? Kendisini burada göremiyorum. Yoksa tuvalete mi gitti? Sizden rica ediyorum onunla ilgilenin. Biz de çok gecikmeyeceğiz. Belki de muhterem gitmiştir ve bunu asla bağışlamayız, öylesi saygın bir ruhun bu saatte Bogotá sokaklarında ne işi var?"

"Kilisede," dedi Tancredo.

"Kilisede!"

"Mihrapta."

"Dua ediyordur eminim, ne yüce bir peder, Tanrım!"

Lilia haç çıkardı.

"Çok geçmeden kendisine eşlik edeceğimizi bildirin lütfen. Ama Tanrı aşkına nerede olduğumuzu ya da ne yaptığımızı söylemeyin, güzel Tanrımız aşkına, lütfen."

"Peki ya Almida?"

"Almida ile Machado'yu dert etmeyin. Don Justiniano'nun evinden mideleri bozuk geldiler. Ne yediler kim bilir... Onlara ne verdiler, midelerine ne dokundu kim bilir... Belki de onları zehirlediler. Melekler gibi uyusunlar diye nane çayı götürdük bile." Ve odadan çıktı ama ânında dönüp sözlerini düzeltti, "Sadece uyusunlar, her kimseler o şekilde uyusunlar diye."

Lilia'ların en küçüğü Kent Derneği hanımefendilerinden bahsetmedi. Tancredo'nun bihaber olduğunu varsayarcasına hiç sözlerini etmedi. Peki ama gizli gizli ne yapıyorlardı, gecenin içinde nasıl bir sır birleştirmişti aynı yaşta olan, San José'ye ve müzikli ayinine aynı hayranlığı duyan bu kadınları? Yoksa hayal mi görmüştü? Tancredo omuz silkti: şu an pek de umurunda değildi zira bu.

Volkswagen'in gürültüsü, Almida ve zangocun ayak sesleri Sabina'nın gözünü açmıştı belki de. Sabina nasıldı

acaba? Tancredo alelacele eline başka bir mum alıp kutsal eşya odasına yöneldi; karanlığın içinde kiliseye geçti, San Jose'nin mumu yanmıyordu. Belki de bitmişti. Ayrıca ses de duyulmuyordu. Tancredo ışığın yayılması için mumu kaldırdı. Mihrapta kimse yoktu. Sabina orada değildi. Öyleyse, diye düşündü hayretler içinde, Sabina pes etti. Odasında uyuyordu herhalde ya da belki de başka bir odaya, Tancredo'nun odasına saklanmıştı. Peki ya Matamoros? O da ortalıkta değildi. Mum ışığının güçbela uzandığı kilisenin en uzak köşelerinde Sabina'yı arıyordu hâlâ. Orada olmamasını aklı almıyordu. Yoksa onu görmek mi istiyordum? diye sordu kendine. Ah, birden Almida ve zangocun gelişi önemini yitirmişti işte, sadece Sabina ve onun bedeniydi umurunda olan, "Sabina'nın bedeni," dedi, "ve bedeninin getirdiği o özgürlük."

"Sabina?" diye sordu mabede. Yankılanan sesi cevapsız kaldı.

İyice emin olmak için mihraba çıktı. Mumu şamdanlardan birine yerleştirdi. Mermer üçgenin altında, Sabina'yı bıraktığı yerde, muhterem San Jose Matamoros umarsızca uyuyordu. Mumun alevini yüzüne yaklaştırdı: Hafif aralık ağzından salyası beyaz bir iplik gibi sarkıyordu.

"Peder," dedi.

Hemen yanında, mermer zeminde, bir camı çatlak, bir sapı yara bandı ile tutturulmuş gözlüğü duruyordu. Eski püskü pantolon. Topuğundan kurtulmuş düştü düşecek bir ayakkabı, delik deşik bir çorap.

"Peder," diye seslendi yeniden ve adam uyanmadı.

"Bırakın uyusun sevgili Tancredo." Lilia'lardan birinin sesi bir kez daha tüylerini ürpertti. Oradaydılar işte, kutsayan yüzlerini pedere çevirmişlerdi, bu kez ellerinde ne kediler ne kürekler ne de toprak vardı, sabun kokuyordu birleştirip dua edercesine ileri uzattıkları elleri.

"Zavallıcık," dediler. "Uyumuş. Bakın nasıl da bir yer seçmiş kendine. Mihrap. Kimsenin kimseyi rahatsız etmediği bir yer."

Tancredo gözlüğü adamın gözüne takıp bir elini dağınık saçlarında gezdirdi.

"Peder."

Uyanmadı.

"Bırakın dinlensin sevgili Tancredo. Bu gece kutsal eşya odasında uyumak zorundasınız. Tanrı'nın cömertliğini örnek alıp yatağınızı muhtereme ödünç vermelisiniz. Kendisini bizzat biz götürürüz."

Kutsal eşya odasında uyumak Tancredo'yu korkutmuyordu. Daha önce birkaç defa, Almida'nın kız kardeşlerinden birinin ziyareti nedeniyle, geceyi orada geçirmek durumunda kalmıştı: Bu yüzden odaya, alçıdan meleklerin arasına, hasır bir mat atılmıştı ve kutsal kıyafetlerin içine saklanmış bir yastık ve bir de battaniye vardı. Tancredo'yu korkutan Lilia'ların San Jose'nin bedenini taşıma ısrarıydı.

"Siz bırakın, sevgili Tancredo. Bize zaten yeterince yardım ettiniz," diyorlardı. Zira Tancredo, Matamoros'u kucaklamak üzereydi; koltukaltlarından kolunu geçirip tam onu kaldırıyordu ki kolunda Lilia'ların kemikli ama güçlü parmaklarını hissetti. Kantorun bedeni için kısa, üstü kapalı bir savaş verildi. Sessiz bir güçle Tancredo'yu, Matamoros'un bedenini yere bırakmaya mecbur kıldılar.

"Pekâlâ," dedi Tancredo pes edip. "Öyle olsun."

Lilia'lar kan ter içindeydi.

"Onu biz götüreceğiz," diye tekrarladılar. Ve abartılı bir özen ve dikkatle kantorun bedenini kaldırdılar.

"Siz yolu aydınlatın," dediler Tancredo'ya, alaycı bir tavırla. Ve bir emir gibiydi bu daha çok, "En azından bizi aydınlatın. Tanrı aşkına bir şeyler yapın. Burada her şeyi biz, sadece biz yaptık yahu."

Bir an Lilia'ların yüzleri gözüne korkunç ve yabancı göründü. Deliye benziyorlardı. Birinin ağzından, kuduz köpeklerin saçtığı köpükler misali tükürükler saçılıyor, ta boynuna kadar iniyor, beyaz beyaz lekeler bırakıyordu. Diğerinin gözleri adeta yuvalarından fırlamıştı ve üçüncüsü ağzını kocaman açmış tuhaf tuhaf sırıtıyordu, sanki sessiz bir kahkaha patlatacaktı. Onlarla daha fazla ilgilenmedi çünkü bahçede memnun mesut San Jose'nin bedenini taşıyan Lilia'ların yanında ilerlerken Sabina'yı gördüğünü sandı. Bir söğüt ağacının ardında yuvarlak ve beyaz yüzü belirdi bir anlığına, belirir gibi oldu ya da: Sabina değildi oysa, bulutsuz gökten tüm ışığını saçan aydı; yıldızlar titreşiyordu gökkubbede. Kedilerden geriye tek bir iz, tek bir gölge olsun kalmayan avluda Peder Matamoros, sanki süzülürcesine, devam etti Lilia'ların kollarındaki yolculuğuna. Bir tüydü. Kolların arasındaki yüzü yana dönüktü, sakindi, kıpırdamak yahut uyanmak gibi bir niyeti yoktu sanki. Öylesine kımıltısızdı ki ölü gibiydi ama horluyordu ve birden daha da horlamaya başladı, daha bir gür çıkıyordu sesi, gülünç bir şarkı horluyordu özgürce, başka bir şarkı. Tancredo odasının kapısını açtı, ışığın odaya dağılması için şamdanı havaya kaldırdı ve Lilia'ların Matamoros'u yatağa, onun yatağına yatırışını, giysilerini çarçabuk çıkarışını ve üstünü örtüşünü izledi.

"Artık gidin sevgili Tancredo," dediler. "Bizler yanında kalıp dua edeceğiz."

"Uyuyor."

"Ama horluyor ve bu iyi değil."

Tancredo hâlâ Sabina'yı bulmak istiyordu. Onu odasında bekliyor olabilirdi pekâlâ, Sabina söz konusu olduğunda her şey mümkündü. Matamoros'la beklenmedik bir şekilde gelişleri onu şaşırtmış mıydı acaba? Yatağın altına mı saklanmıştı yoksa? Bir oyun gibi, diye düşündü, yüz kızartıcı bir oyun gibi.

"Peder hâlâ uyuyor," dedi Tancredo. Kararsızdı, Sabina'nın orada olup olmadığını kontrol etmek amacıyla yatağın altına bakmak için tek bir bahane bile gelmiyordu aklına. "Uyurken nasıl dua edeceksiniz?"

"Horluyor ve bu iyi değil. Dua edersek horlamaz."

Tancredo eğilip yatağın altına baktı ve ihtiyacı olmayan terliklerini aldı.

"O burada değil," dedi Lilia'lardan biri. Diğerleri zafer edasıyla gülümsüyor ve başlarını iki yana sallıyordu.

"Onu başka yerde arayın," dediler. "Onu Tanrı'nın dışında hiç kimsenin bulamayacağı yerde arayın, sevgili Tancredo. Yarın görüşürüz."

Pederin bir başka gürültülü horultusu üzerine bezgin bir şekilde başlarını ona çevirdiler.

"Bir aziz gibi," diye dua etmeye koyuldular haç çıkararak.

"Yarın görüşürüz," dedi Tancredo.

Kutsal eşya odasının kendisine ait köşesinde, mutlak karanlığın içinde Sabina'yı görmeyi umuyordu ya da yabancısı olmadıkları hasır matın üzerine uzanmış bir halde yanında belirivermesini. Battaniyenin altında çıplak yatarken sessizliği çözümlediği yahut sessizliğin kendini anlaşılır kıldığı gibi bir hisse kapıldı; bir şeyin habercisiydi sanki. Alçı aziz ve melek heykellerinin arasında, telefonun durduğu sehpanın altına bakıyordu pür dikkat. Telefon mu çalacaktı? İçine doğan bu muydu? Ama sonunda varlığını duyumsadı ve, "Sabina, nihayet burada," diye kendi kendine haykırdı. Varlığını sezebiliyordu sezmesine ya bu şekilde olacağı hiç aklına gelmemişti: Sabina sessizce şarkı söylüyordu, kilisede şarkı söylüyordu! Ve gülümser gibi söylüyordu şarkısını; şarkısı tuhaf bir şekilde kiliseyle kutsal eşya odasını birleştiren koridoru aşıyor, karanlığın içinde kendine bir yol buluyor, kilisenin kapalı kapılarını çalıyor, mihraba ve kutsal kadehe dokunarak,

resimli koca kubbenin kutsal yankısıyla süzülerek her yere bir ürperti saçıyordu. "Orası olmaz Sabina," dedi Tancredo fısıltıyla. Sesindeki keder kısa ama yankılanarak yüz misli çoğalan bir kahkaha yarattı kilisenin içinde. "Gel de sustur o zaman," dediğini duydu kadının ve şarkısı, bir tehdit misali, şiddetlendi iyiden iyiye. Bu bir oyunmuşçasına söylüyordu şarkısını, küçük bir kız çocuğu misali fakat tehdidi elden bırakmıyordu yine de, Noel ilahilerine öykünüyordu bir de, *Gel yoksa çığlığı basarım, gel artık kutsal çocuk gel, gecikme daha fazla.* Tancredo ayağa kalktı ama kımıldamadı, savunmasızlığı tereddüt etmesine yol açıyordu, "Orası olmaz," diye yineledi, "buraya gel." Başka bir kahkaha yanıtladı onu, coşkulu ve keskin. Ve sonrası sessizlik. "Sen gel," dedi ses, kararlı, bu kez ezgisiz. Ve sonra, dalga geçercesine, yeniden şarkı söylemeye koyuldu: *Hiçbir şey canını sıkmasın, hiçbir şey seni korkutmasın, her şey geçer, Tanrı bakidir,* ve sesini yükseltti, *sabrın sonu selamettir*, sesini daha da yükseltti, kahkahasını artırdı, *her kim ki Tanrı'ya inanır, hiçbir şeyi eksik değildir,* kahkahayla, tüm dünyayı uyandırabilecek, gürültülü mü gürültülü, devasa bir kahkahayla iyiden iyiye başkalaşan şarkısını haykırıyordu, *bir tek Tanrı kâfidir.* Tancredo korku ve huşu içinde yürüdü. Ve onun yanına, kendisini sadece Tanrı'nın bulabileceğini söylediği yere gitti. Orada sıcaklık, çıplaklığın yarattığı sıcaklığın dehşet verici yakınlığı, kendisine yakaran öpücüklerin getirdiği çaresizlik ve dengesizlik sardı onu çarçabuk ve aklını başından aldı. "Tanrım," diye haykırdı içinden ve diz çöktü kadının karşısında ve minnet duydu karanlığa; çünkü ne görmek istiyordu onu ne de görülmek.

Fakat sesini duydu:

"O kutsal peder kıçımı elledi," dedi ve sanki şarkı söylüyormuşçasına mırıldanarak tekrarlayıp durdu bunu, mutlu.

IV

"Küçükhanım, çıplaksınız, örtünün lütfen. Bakın sabah oldu, hem uyanmamanız gereken bir yerde uyandınız. Üşümüyor musunuz? Ama elbette üşümüyorsunuz, tek başınıza bir şenlik ateşisiniz siz zaten, hem de ne ateş, vahşi bir köpek bile yanınızda dünkü çocuk gibi kalırdı, aynaya baksanıza: et, et ve et. Başka bir şey yok ortada."

Hıçkırığa benzer bir ses çıkaran Sabina battaniyeye sarındı. Tancredo yeni yeni uyanıyordu. Lilia'lar onlara bakıyordu.

"Peki ya siz, genç Tancredo, mal meydanda ha? Hiç utanmıyor musunuz? Haberiniz olsun, Peder San Jose yirmi dakika içinde cuma ayinine başlayacak. Dinleyin, dinleyin. Yaklaşan ayak seslerini ve konuşmaları duymuyor musunuz? Kilise muhteremi bekliyor, içerisi ağzına kadar dolu, herkes onun ilahilerini dinlemek istiyor. Peki ama peder bu odadan geçmek zorundayken ve meleklerin altında iki günahkâr uzanıyorken nasıl söyleyecek o ilahileri? Âdem ve Havva dirildi. Ah, Tanrı onları lanetleyip cennetten kovmakta haklıydı; çünkü onlar da aynen böyleydiler işte, tek bir yaprak bile yoktu edep yerlerini örten ama durun bir dakika, neyin korkusu bu? Ne var korkacak? Battaniye niye, sevgili Sabina? Ne de olsa

Tanrı'nın sizi dünyaya getirdiği halinizi bilen insanlarız biz, küçükken sizi bizler giydirirdik, unuttunuz mu? Öfkeli misiniz hâlâ? Dün bizi ne ile suçluyordunuz? Almida'ya ve kilisesine saygısızlık etmekle mi? Ah, Tanrı onları kutsasın. İyisi mi her biriniz kendi odanıza çekilin ve bırakın da yarattığınız karmaşayı bir düzene sokalım."

"Peki ya Almida?" sözcükleri döküldü uyku sersemi olan fakat birden nerede olduğunu anımsayan Tancredo'nun ağzından. Battaniyeye sarılı Sabina yavaş yavaş kaçıyordu, alaycı Lilia'lara, sanki bu halini unutmak istemiyormuşçasına ona bakarak haç çıkaran Lilia'lara, duyduğu nefret en ufak bir şekilde azalmadan.

"Tanrı'ya şükürler olsun hâlâ mihrabın altında değilsiniz en azından," dediler haç çıkarmaya devam ederek ve doğrulayarak bir gece öncesinden beri onları gözetlediklerini. "Bir güzel yıkayıp temizledik orayı," dediler iğneleyici bir şekilde, "kadın kokusunu tamamen çıkardık oradan, mihrabın, kutsal mihrabın altında bulduğumuz tüm kirli kadın kıyafetlerini yaktık çoktan."

Paylanan Sabina yeniden inledi ve odadan çıktı.

"Peki ya Machado ve Peder Almida," diye diretti Tancredo, "ayin yönetmiyorlar mı?"

"Gün doğarken geldiler ya, unuttunuz mu? Ve şimdi uyuyorlar. Dolayısıyla da bize bu sabahki ayini San Jose yönetmeliymiş gibi geldi. Bezgin bir halleri vardı, ah Almida ve Machado uyanacaktır yakında elbet ama Tanrı'nın huzurunda kabul etmeliyiz ki ilk kez sabah ayinini yönetmiyorlar. Başlarına iyi bir şey gelmiş olmalı; çünkü başlarına kötü bir şey geldiğine inanmak istemiyoruz. Uyuyorlar. Öylesine yorgun gözüküyorlardı ki doğru düzgün yürüyemiyorlardı bile. Ama önünde sonunda buraya geldiler. Peder Almida, ailelerin öğle yemeğini kaçıracak değildi ya, ne dersiniz? En sevdiği gün ne de olsa, tüm o güzel işçi kadınlar birer kamyon şoförü misali

yemek yiyor ve kızları ve torunlarıyla birlikte hep beraber Peder Almida'ya yaltaklanıyorlar. Ne yapalım, bekleyeceğiz işte. Tanrı'ya şükürler olsun ki kantorumuz var, Tanrı onu kutsasın, Tanrı yardımcısı olsun da kuşlar gibi şakısın ayin sırasında. Et suyuna çorba verdik ona, bir şişe şarapla içti o da, daha doğrusu şarap çorbasıyla, insanı canlandıran bir mucize doğrusu bu, zira şimdi bahçede bir bal arısı gibi dolanıyor, bizimle gelin sevgili Tancredo ve kahvaltı edin, görünüşe bakılırsa siz de pek iyi uyumamışsınız, gözlerinizin altı mosmor olmuş, dünyada başka kadın mı kalmadı ki? Yok mu daha güzeli, daha namuslusu sanki?"

Hâlâ sarhoşlar, diye düşündü Tancredo. Ve onlara bakınca kediler düştü aklına. Miyavlamalarını özlüyordu, kedilerin fosforlu gözlerinin şimdi tüm kilisede birer ruh misali dolandığını hissediyordu. Başka kadınlarca, Kent Derneği'nin ölümsüz ninelerince cesaretlendirilen ve korunan Lilia'ların gerçekten onları su teknesinde infaz etmeleri kötü bir düş gibi geliyordu. Demek bu kadar bezmişlerdi kedilerden, diye düşündü, ister istemez ürkerek Lilia'ların riyakâr yüzlerinden. Hâlâ dikkatle ona bakıyorlardı. Çıplak yatıyordu henüz hasır matın üstünde ve bir elini kaldırıyordu fiziksel olarak korurcasına kendisini Lilia'ların sözcüklerinden. İçlerinden biri giysilerini almış, sanki geri vermeye niyeti yokmuşçasına, kolunun altına koymuştu. Tancredo kıyafetlerini almak üzere elini uzattı ve üç kadın bir kahkaha patlattı.

"Şuna bakın hele, şimdi de giyinmek istiyor," dediler ona. "Vakti gelmişti doğrusu."

Nihayet Lilia ona giysilerini verdi ve Tancredo'nun kadınların önünde giyinmekten başka çaresi kalmadı.

"Kamburu saymazsak," dediler, "özene bezene yaratılmışsınız sevgili Tancredo; gayet iyi gözüküyorsunuz, Tanrı'ya şükretmelisiniz."

Ve delirmişçesine gülmeye başladılar, bir yandan da hâlâ etrafı topluyorlardı. Sadece telefon sesi onları durdurabildi.

"Kim olabilir?" dediler aynı anda ve ağızlarını ve kollarını açıp telefona bakakaldılar. Sanki cihaz muhterem Almida'nın sesine bürünmüş, birden sabahın içinde belirmiş de herkesi selamlıyor, neler olduğunu soruyor, insanların sorumluluklarını yerine getirip getirmediğini soruşturuyordu.

Telefona Tancredo cevap verdi ve yeniden, tıpkı bir gece önce olduğu gibi, gitgide azalan ve sonra yitip giden bir vızıltı duyuldu. Telefonu kapattı ve Lilia'larla birbirlerine bakakaldılar.

"Hiç kimse," dedi.

"Hiç kimse dün ölen kediydi," dedi en küçük Lilia, sesinde tehdit kıvılcımları vardı. Diğerleri bu sırada matı, battaniyeyi ve yastığı kaldırdılar. Sonra, kutsal eşya odasından, kelimenin tam anlamıyla, kaçıp gittiler.

Telefon yeniden çaldığında odadan son çıkan en küçük Lilia, "Umarım San Jose şarkı söyler," diyordu. Tancredo telefonu iki kez çaldıktan sonra açtı. Ne bir vızıltı ne de bir ses. Kapattı. Tekrar çaldı. Tancredo kimin aradığını, kiminle görüşmek istediğini soruyordu, nihayet soğuktan kaskatı kesilmiş gibi bir ses duydu. Muhterem Juan Pablo Almida'yı soran bir ses. "Telefona gelemeyecek," dedi Tancredo, "kim arıyordu?" Almida'yı sormak üzere kiliseye gelen ilk telefondu bu; hem de tam da Almida'nın uyuyor olduğu vakitte. "Uyuyor, Peder Almida uyuyor," dedi Tancredo.

Ses, telefonu kapadı.

"Ve hâlâ da uyuyor," dedi Lilia'ların en küçüğü bir anlığına kırışık boynunu gerip de kır başını, sadece başını, kapının ardından uzatarak, gizlice: "tıpkı zangoç gibi. Bir gün uyanırlar mı? Kim bilir... Kim bilebilir ki... Nane çaylarını verdik zaten. Bunu hak etmişlerdi."

Lilia'nın başı sakince konuştu, huzurludan çok bıkkınca belki ve her sözcüğü gayet netti; hatta Tancredo, Almida ve Machado'nun uyanıp uyanmayacağını sorduğunda gülümsediğini düşündü.

Baş hızla kaybolup Tancredo'yu yalnız bıraktı.

Ve kutsal eşya odasında bir başınayken şaşkınlıkla izledi muhterem San José Matamoros'un gelişini. Elinde bir şişe şarapla, gözleri sanki ağlamışçasına pırıl pırıl.

"Şarkı söylemek istiyorum," dedi.

Sarhoştu ama sanki bir dizi koca kanat onu yukarı kaldırıyordu, yeni duş almıştı, tıraş olmuştu, sarhoşluğunu sadece eğilmiş gözlükleri ve büsbütün boş bakan, kaymış gözleri ele veriyordu. Cebinden matarasını çıkardı ve bir zafer edasıyla Tancredo'ya gösterdi, "Votka," dedi ve göz kırptı, "Peder Almida'nın kardinallere yaraşır bir stoğu var." Ve geğirdi. Arkasında, sadece yirmi metre ötesinde tüm halk onu beklerken geğirdi. Ayak seslerine, nefes alışlarına, boğazlarını temizleyişine, öksürmelerine bakılırsa sıra dışı bir cemaatti karşısındaki. Sanki kantorun orada olduğu haberi tüm mahalleye kontrol edilemez bir yangın gibi yayılmıştı. Lilia'lar, diye düşündü Tancredo, tüm dünyaya haber saldılar.

İşin aslı, içlerinden biri –yine en küçükleri– ona bir fincan kahve uzatıyordu. Diğerleri Matamoros'un giyinmesine yardım ediyorlar, pırıl pırıl mavi beyazlarla süslüyorlardı onu. Dudaklarında kahvenin ıslaklığıyla Tancredo peşi sıra gitti Matamoros'un, kilisede yürüdüler ve canını yaktı mihrabın varlığı, neredeyse gözyaşlarına boğulmasını sağlayacak bir pişmanlık duydu. Fakat çok geçmeden Göklerdeki Babamız'ı, Kutsama Duası'nı okuyan kantorun sesi, bunları unutmasını sağladı, tıpkı Lilia'ların ve Kent Derneği'nin tüm ninelerinin kendilerini unutmalarını sağladığı gibi; kımıltısızdı herkes, yürekler

bir olmuş atıyordu, gözler hayatının savaşı sona ermişçesine köşesine çekilen pederde. Aynen bir gece önceki gibi tamamen bitap düşmüş, iki büklüm olmuş Matamoros kutsal eşya odasındaki, telefonun yanındaki, tek iskemleye oturdu. "Bir gün kalbim dayanmayacak," dedi ve Tancredo'dan bir kadeh viski istedi, bir viski, aynen duyulduğu üzere, kutsal eşya odasının ortasında, sanki Tancredo'nun yemeğe davet etmek üzere gittiği genelevlerin barında oturuyorlarmışçasına. Pekâlâ, öyle olsun o zaman: Buyurun size bir viski. Üç Lilia içi buz dolu uzun bir bardakla ve viskiyle beliriverdiler.

"Mübarek bir insansınız peder," dediler.

Bir cuma günü, bu cuma, hayatlarında yemek pişirmedikleri ilk cuma, bulutsuz göğün altında, bahçede, çeşmenin kenarına oturmuş, söğütlerin gölgesiyle alacalanmış, dinlenen ve sabah on birin sakin hayallerine dalıp giden Lilia'lar yanı başlarında huzurla oturan Matamoros'un bolero söyleyişini dinliyorlardı. Ve onların yakınlarında, kimsenin varlıklarını fark etmediği, köşelere saçılmış, söğütlere yaslanmış, kendinden geçmiş yedi ila dokuz Kent Derneği üyesi yaşlı kadın şarkıyla anlatılan meseli dinliyordu, birden dört bir yanı kutsayan bu mest olmuş heykelleri fark eden Tancredo bu saygın hanımefendilerin kiliseye ne ara girdiklerini düşündü. Nasıl olmuştu da sanki evlerindeymişçesine, izin bile almadan gelmişlerdi buraya? Nasıl olmuştu da kutsal eşya odasından ellerini kollarını sallayarak geçmişlerdi? Neredeyse öğlen olmuştu, güneş duvarları ısıtıyordu artık, Öğle Yemeği vakti yaklaşıyordu ve Lilia'lar mutfağa adım bile atmıyorlardı. Mest olmuş yaşlı kadınlar Matamoros'un içki içişini izliyor, Matamoros'un şarkı söyleyişini dinliyordu, Juan Pablo Almida'nın, pederlerinin, velinimetlerinin uyuduğunu ve onu uyandırmak gerektiğini unutu-

yorlar ya da unutmuş gibi görünüyorlardı. Bahçenin bir köşesindeki Tancredo, "Pederi uyandırmalıyım," diye yineledi ama kımıltısız kaldı, kulakları şarkıda, o da en az mest olanlar kadar büyülenmişti.

"Peder Almida'yı uyandırmalıyız," dedi çok geçmeden yanındaki, gri elbiseli, gri eşarplı Sabina; soğuk eliyle Tancredo'yu okşuyordu. "Neredeyse öğlen olduğunu söylemeliyiz," diye diretti büyük bir şaşkınlıkla. "Ailelerin öğle yemeği ve Almida ile vaftiz babam uyuyorlar."

Tancredo cevap vermedi. Sabina'nın varlığı, elini tutan Sabina'nın eli donakalmasına neden olmuştu.

"Ama buradaki hiç kimsenin onları anımsar gibi bir hali yok," diye devam etti Sabina. Şaşkın bakışları kendinden geçmiş kadınların üzerinde dolandı; onları tanıyamıyordu sanki, "İnanılmaz," dedi. "Her şey şu ayyaşın sesi yüzünden." Kızardı. "Dün gece şahin pençelerini neredeyse bana geçirmişti üstelik." Dalgınca gülümsedi. "Bu bir mucize aslında." Büyük bir merakla Matamoros'u izliyordu, yoksa o da mı adama hayrandı? "Şu peder ayakta duramıyor," dedi. "Zilzurna sarhoş." Ve birden kederle ekledi, "Kimse farkında değil sanki."

Sabina daha fazla dayanamadı. Öne doğru bir adım atıp dudaklarını ısırdı.

"Peder Almida çok geçmeden gelecek," diye bağırdı Lilia'lara, Tancredo'nun elini tutuyordu hâlâ. "Kimsenin umurunda değil mi bu?" Şarkısına ara veren Matamoros alnındaki teri sildi, gözlerini ovuşturdu, uyuyacak mıydı? Görünüşe bakılırsa kolay uyuyordu, yoksa gerçekten bu denli yorulacak kadar şarkı mı söylemişti? Sebep her ne idiyse artık sarhoş Lilia'lar ve kendinden geçmiş olan diğer tüm insanlar donakaldılar, sanki zaman durmuş gibiydi.

"Peder Almida çok geçmeden uyanacaktır," dedi sakince bir Lilia. "Cuma günü en sevdiği gündür, kaçırma-

yacaktır." Kamburunu çıkarmış, çeşmenin kenarında oturuyordu, gülümsüyordu, suya bakan bir kız çocuğu gibiydi neredeyse, güneş ışınları üzerine düşüyor, onu aydınlatıyordu. Gün kadar aydınlık bir hali vardı: Sabina ondan nefret etti.

Derken Matamoros'un her şeyin üzerine çıkan yorgun sesi duyuldu:

"Şükür ilahisini söyleyebiliriz," dedi hüzünlenen fakat katılaşan ses, kolları iki yana açık, başı, sanki gökyüzüne sesleniyormuşçasına, arkaya yatırılmıştı, "Aziz Franciscus Xaverius'un[1] Tövbe Duası'nı edebiliriz, Kutsal Üçleme için bir 'Trisagion'[2] ilahisi okuyabiliriz, İsa'nın Kutsal Kalbi için dua edebiliriz, Haç Yolu'na hep beraber çıkabiliriz: Üçüncü çarmıh durağına gidebiliriz, İsa'nın ilk düşüş ânına ve belki de daha iyi okuruz bu sefer ya da uyuruz; altıncıya gideriz, Veronica'nın İsa'nın yüzünü sildiği âna ve belki mutlu oluruz veya mutsuz, yedincide ise artar mutsuzluğumuz, İsa'nın ikinci kez düştüğü anda ve on ikincide ölürüz çarmıhta ölen İsa ile ve sonra, tüm bu acıya minnetimizi belirtmek adına kurban edilmiş İsa'nın beş yarasına hürmet ederiz; sol ayağındaki yarasına şarkı söyleriz, sağ ayağındaki yarasına şarkı söyleriz, sol elindeki yarasına şarkı söyleriz, sağ elindeki yarasına şarkı söyleriz, kaburgalarındaki yaralara şarkı söyleriz ve kırbaçlanan İsa'ya bir dua ile devam ederiz, başına dikenli taç geçirilen İsa'ya bir dua ile ve araftaki kutsal ruhlara birer ağıt yakarız ve sonra ölülerin ruhları için dua ederiz ve mutsuzluktan ağlarız."

1. Francisco de Xavier, Francisco de Gassu y Javier, Francisco de Jassu y Azpilicueta olarak da bilinen Franciscus Xaverius (1506-1552), Asya'da Hıristiyan misyonerliğini başlatanlardan ve Cizvitler'in kurucularındandır. (Ç.N.)

2. Üç kere kutsal anlamına gelen, "Kutsal Tanrı, Kutsal Kudretli, Kutsal Ölümsüz, bize merhamet et," şeklindeki ilahi. (Ç.N.)

Gökten tepelerine kati bir sessizlik çöktü.

"Ağlamak istiyor muyuz?" diye sordu peder doğrularak. Ve hemen ardından cevap verdi, "Asla. Bir daha asla acı çekmek yok. Daha fazla acı çekmek istemiyoruz artık."

Ve yine birden çöktü kaldı. Can veriyor gibi bir hali vardı.

"Siz dinlenin peder," dedi etrafını saran Lilia'lar.

San Jose'nin sözleri karşısında yalnızca tek bir yaşlı kadın paniğe kapılmış gibiydi. Üstelik bunu sadece hareketleriyle belli etmemiş –beyaz, buruş buruş elini alnına götürmüştü– bayılmıştı da. Bir yığın etek başını sardı. Nihayet gözlerini açtığını gördüler, kendine geldiğini, gözlerini kırpıştırdığını.

"Tanrı aşkına," dedi, "iyiyim ben. Yardıma ihtiyacı olan biri varsa o da Peder San Jose'dir, Tanrı onu korusun."

Bu bayılma ve kendine gelme ânında Tancredo bıkkın bir şekilde bakışlarını yukarı kaldırdı. Kilisenin altın kubbesi ilişti gözüne, her zamanki gibi uzak ve yabancı. Ve farkına bile varmadan bir an Almida'nın ikinci kattaki, bahçeye bakan yatak odasının kapısına takıldı gözü. Kapı açıktı. Görebiliyordu açık olduğunu bahçeden. Hemen merdivenlere yöneldi. Sabina da arkasında. Koşarak çıktılar basamakları. Evet, kapı gerçekten de açıktı. İlerlediler, parmak ucunda. *"Peder Almida?"* Kapalı panjurlar bir çeşit gece, sancılı bir yarı karanlık yaratıyorlardı. Yüzlerini yüzüne yaklaştırdılar. Eğri ağzı kaskatı kesilmişti, çaresiz, sessiz bir çığlığa dönüşmüştü. Yeşil bir kusmuk kuştüyü yastığı lekeliyordu.

Sabina yan odaya, Machado'nun odasına koştu. Birkaç saniye içinde çığlığı duyuldu, kısa ve boğuk.

Koridorda buluştular.

Havada süzülüyordu sanki Sabina, tanınmaz haldeydi, gözleri parlıyordu bir de, inanmazca gülümsüyor-

du. Gülümsüyordu ve ellerini birleştiriyordu. Umut dolu gözlerini gökyüzüne dikmişti şimdi.

Tam o sırada, yine huzur kaçırarak Lilia'lar geldiler. Kilisenin, eğreltiotlarının yeşerdiği ikinci katında, bahçede bekleyen diğerlerinin karşısında meydan okuyorlardı sanki onlara. Kıpkırmızı kesilen sessiz Lilia'lar ardına kadar açık kapılardan başlarını uzattılar. Ve içlerinden birinin sesi duyuldu, "Uyanmazlarsa," dedi, sanki bir emir verircesine, "çok ağlamamız ve hayatımız boyunca dua etmemiz gerek. Don Justiniano'nun evinden bu şekilde geldiler. Tanrı onları yanımıza bu şekilde gönderdi. Tanrı bizi affetsin, farkına bile varmadık durumun, hayatımız boyunca ağlamamız ve dua etmemiz gerekecek."

Ve yüksek basamaklarda sessizce ilerlediler.

Yeniden bahçeye çıktılar, elleri bellerinde, San Jose'nin etrafını saran yaşlı kadın grubunun karşısında belirdiler yine: Matamoros kütük gibi uyuyordu. Yedi ila dokuz kadın hürmetle yol verdiler onlara. Güneş parlıyordu, pırıl pırıldı gökyüzü fakat çeşmenin etrafını saran karanlık figürlerden yağmur yüklü, soğuk ve maviye çalan bir hava, söğüt ağaçlarını karartan bir buz bulutu yayılıyordu. "Haydi işe koyulun," dedi onlara Lilia'lar, "biz de sizinle geleceğiz gelmesine ama Peder Matamoros bir dinlensin hele, görmüyor musunuz yoksa? Bugün çok şarkı söyledi." İkinci kattaki Tancredo ve Sabina onları dinliyordu.

Ve Matamoros'u götürdüklerini gördüler, yine mi taşıyorlardı adamı? Tam olarak seçemiyorlardı kantoru, kollarını kaldırmış, siyah şalları birer kanat misali salınan yaşlı kadınların ortasında.

Barselona, 1999 – Bogotá, 2000

"Bunak erkek ve kadınlardan bahsediyorum," dedi rahip yardımcısı çabucak. "Yersiz yurtsuz, yorgun insanlardan. Gün boyu Bogotá'nın dört bir yanında amaçsızca dolanan tiplerden. Dehlizlerde uyuyanlardan. Peder Almida'nın mesajlarını dinlemek istemiyorlar. Yine de ara sıra onlara bütün bu mesajları okuyorum. Sadece öğle yemeği yemek istiyorlar, hepsi bu. Ve uyumak. Hiçbir şeyle ilgilenmiyorlar. Yalnızca tabaklarının peşindeler."

Muhtaçlara her gün öğle yemeği hazırlayıp dağıtan bir kilise. Kilisenin önünde biriken kuyruklar. Herkes içeri doluşuyor. Kilisenin kamburu Tancredo kan ter içinde masadan masaya koşuyor. Birkaç gün sonra yaşanacaklardan habersiz. Pederin acilen kiliseden ayrılması gerekince pazar ayinini ilk kez başka bir peder yapacak ve kilise birer birer fısıldayacak sırlarını.

Kolombiyalı yazar Evelio Rosero, *Öğle Yemekleri*'nde sadece kutsalı kutsallaştıranı değil, kutsalın kendisini de günah çıkarmaya davet ediyor.

can

12 TL
KDV DAHİL

ISBN: 978-975-07-3226-3

canyayinlari.com twitter.com/canyayinlari facebook.com/canyayinevi